

ДУХ СВОБОДИ НА ПОЛТАВСЬКОМУ ПОЛІ

в номері:

Потужно прозвучав новий музичний фестиваль «Мазепа—Фест», дивуючи своєю масштабністю та різноманітністю. Два дні, 5 та 6 червня, просвітяни Полтави приймали на співочому полі кращі вітчизняні гурти: «Вій», «Гайдамаки», «Краяни», «Мертвий Півень». Молодь оцінила і підтримала танцями гурт «Перкалаба», а гурт «Трутні» хвилину сорок тримав натовп у рок-напрузі. Шалений «Нумер-482» не лише розіграв натовп, але й поливав особливо гарячих водою... Було весело й завзято. Прикметно, що засновники — полтавська «Просвіта» та її голова Микола Кульчинський — розкручують фестиваль в органічному поєднанні з історичним та архітектурним контекстами краю. Відомі (не лише в Україні) художники

Олег Тістол та Микола Маценко оригінально оформили простору сцену. Незрівнянний режисер Сергій Архипчук у ролі ведучого дивував своїми витівками, які веселили й додавали оптимізму.

Приємно було почути таких дебютантів, як гурти «Надзвичайні, так отож!», «ON Line», «Талісман», ліричний «Фреон», фольковий «Андерсон». Досить популярна у Полтаві група «Арахнофобія» розбурхала земляків-фанів до грандіозних масштабів. Давно не почувалися так вільно та безпосередньо учасники забави — дух свободи витав у повітрі.

Фоторепортаж Ганни **ОБОРСЬКОЇ**

ЗАМІСТЬ ВІДКРИТОГО ЛИСТА

ДЕРЖАВНА ПРОБЛЕМА

Якщо з міністром освіти і науки мені особисто зустрітися так і не вдалося, то з В. Яворівським про наболілі проблеми освіти я розмовляла довго і серйозно. Якби Яворівський був просто керівником письменницької організації, а не був депутатом, моє сьогоднішнє звернення до цієї особи не мало б підстав. Проте нинішнім митцям-депутатам Верховної Ради України годилося б повчитися у своїх попередників-письменників, наприклад, у Павла Тичини, і частіше на засіданнях парламенту піднімати питання української освіти. Нагадаю: саме Тичина в часи його перебування на посаді міністра освіти й депутата Верховної Ради УРСР домігся, щоб школи з українською мовою навчання були переведені з околиць Києва у центр столиці. Він же особисто заперестував проти нав'язаної Верховній Раді статті закону, за якою українську мову й літературу дитині дозволялося не вивчати за заявою батьків, і демонстративно пішов із посади Голови Верховної Ради УРСР і заступника Голови Ради національностей Верховної Ради СРСР як один-єдиний, хто не побажав голосувати за драконівську шовіністичну статтю.

Верховну Раду досі не задіяли в питанні здешевлення шкільного підручника, досі не передбачено належних гарантованих дотацій видавництвам на навчальну книгу.

Володимир Яворівський мене переконував, що рятунку немає — треба почекати: зміниться уряд, і автоматично зміниться ставлення до вчителя й освіти. Але чи можна бути переконаним, що новий уряд вия-

Спочатку я хотіла звернутися з відкритим листом персонально до міністра освіти і науки п. Кременя й до голови Національної спілки письменників України п. Яворівського. Бо, хоча розумію, що далеко не все залежить від цих високопоставлених осіб, міг би наш міністр і гостріше ставити питання перед урядом про підвищення ставки педагогам, і щиріше дбати про відкриття українських шкіл у зросійщених містах, а не допускати закриття існуючих, мав би перекривати непродумані ходи у шкільній реформі. А проблема наймитського становища в рідній державі її ж рідної мови? Чи не повинна тривожити кожного письменника, надто — депутата Верховної Ради.

виться кращим? І чи візьметься, насамперед, за школу й освіту? Запропоноване вицікування кращих часів — смерть нашої національної школи. Вчителі масово вербуються за кордон, втративши останню надію на поліпшення умов педагогічної праці. Хто буде вчити наших дітей завтра, коли відійде старше сумлінне покоління українських педагогів, здатне працювати, фактично, без оплати праці? Ті, хто нині здобуває учительські професії, в школу, особливо сільську, глуху, віддалену, йти не бажають. Не повернуться в рідні села й значна частина тих, що вступила на державну форму навчання за цільовим скеруванням. Цільове — лише державу зобов'язує надати пільги вступникам. Змусити випускника відпрацювати на благо установи, що полегшила його вступ цільовим направленням, — не просто. То, може, не треба цільових скерувань? Може, варто звільнити від оплати за навчання того студента, який укладе угоду з державою, і після здобуття освіти відпрацює три роки там, де потребуватимуть спеціалістів його профілю? Тут умови диктуватиме закон: або негайно сплачувати заборговані гроші, або виконувати зобов'язання, або шукати адвоката.

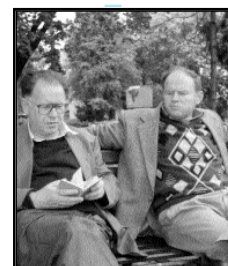
Молоді спеціалісти сьогодні стають рід-

кістю у віддалених населених пунктах. Раніше сільський учитель, лікар, зоотехнік, завклубу чи бібліотекар мали пошану серед селян: «Вчена людина!» У порівнянні з містом, радянське село в багатьох аспектах моралі суттєво вигравало. З міста після закінчення ВНЗ силовими методами держава скеровувала в села й суто сільську за походженням, і навіть народжену в місті інтелігенцію. Село, отримуючи високоосвічених молодих спеціалістів, закріплювало й нарощувало шаблі духовності. Сьогодні ж українське село гине, спивається, деградує через відсутність належної кількості осередків культури й молододі парості сільської інтелігенції. Відновити місто ніколи не було проблемою, бо воно легко піддається новачкам. Відновити ж село як осередок моралі, якщо не спохопитися вже нині й не робити все можливе для реанімації, — не вдасться ніколи. А без молодого покоління високоосвічених людей тут щось змінити неможливо. Сільська ж інтелігенція при мізерних зарплатах, які отримує сьогодні, перестає бути інтелігенцією у повному розумінні цього визначення вже з того дня, коли купує порося чи корову або засаджує здоровенний город, втягуючи

Закінчення на с. 3

стор. 4

Мовою документів

стор. 5

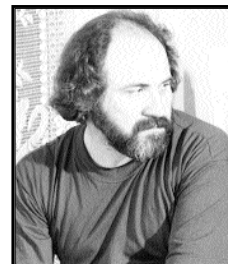
Діти війни

стор. 6—7

Тарасова церква

стор. 8

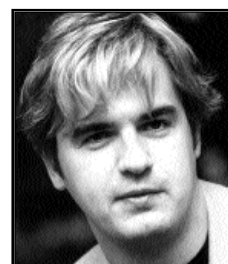
Вклонися і пам'ятай!

стор. 10

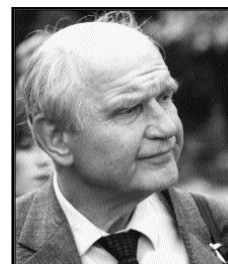
«Київ Травневий»

стор. 11

«Проти душі не співаю»

стор. 13

Що знаємо про воду?

стор. 15

Як утримувала міць Римська імперія?

За допомогою страху. Імператор запровадив щось на зразок закону — складати спеціальні списки громадян. Плебей фактично не мали громадянських прав. Однак кожен із представників плебсу мав право доносити на кого завгодно. Час від часу викликали на майдан тих, хто був у цих списках. Їх страчували привселюдно.

Такою була профілактика суспільства.

(З історії Стародавнього Риму)

Тримаю в руках книжку, про яку можна було б написати коротко, як в анотації: «Ця книга висвітлює трагічну сторінку нашої історії — масові репресії проти українських освітян» (1929—1941). Виявляється, не тільки проти вчителів загальноосвітніх шкіл (у тому числі — національних меншин, зокрема німців), а й проти науковців, професорів та викладачів ВНЗ, працівників народних відділів освіти. І навіть вихователів дитячих садочків. Усе це відбувалося в Україні з кінця 20-х до 1941-го і далі — до 1953 року, але вже не в таких масштабах. Читати те, про що розповіли нам автори, страшно й повчально: «Страшна історія загибелі великої родини династії освітян Крушельницьких. Усі вони реабілітовані, але ніхто не лишив після себе покоління. Їхній родовід втрачено назавжди. У 1923 році влада запустила механізм українізації. Освітян, працівників культури радянська Україна запрошувала повертатися з-за кордону до допомоги молодій країні. Так інтелектуально велична родина: батько — знаний письменник, три сини — педагоги Відня і Праги, донька — майбутній лікар, повіривши радянській пропаганді, повернувся до Харкова на початку 30-х років. Каральні органи заарештували всіх. Провини за собою Крушельницькі не визнавали. Перед стратою наймолодший син, Богдан, устиг крикнути: «Ну що ж ти, батьку, нароби? Ми ж тобі повірили!»

Це був час зламу імперії російської і становлення імперії радянської. Біографічні нариси написали вчені-дослідники Василь Марочко (Україна) та Гьотц Хілліг (Німеччина). Основою стали матеріали архівно-кримінальних справ репресованих педагогів (середньої ланки інтелігенції), періодичних видань 30-х років, службові документи українських та зарубіжних архівів. Удосталь намучивши своїх жертв (а ті не знали, за що всім писали: «ворог народу»), карателі «знищували їх із ентузіазмом від імені робітників і селян». Через п'ять — сім років виконавців також розстрілюють від імені все тих же селян і робітників. Немає ліку освітянам, які загинули в цих сатанинських чис-

СМЕРТЬ ОДНІЄЇ ЛЮДИНИ — ТРАГЕДІЯ, А СМЕРТЬ МІЛЬЙОНІВ — СТАТИСТИ-

тках. А як постраждав генофонд країни!.. Знищили краших. Подібного за масштабами злочинства людство не знало. Це друга після голодомору катастрофа в Україні — задумана більшовиками як продовження першої.

Шановний читачу! Погортай цю книжку і ти відчужеш подих історії, якої не знав до цього. Щось зміниться у твоєму мисленні, у сприйнятті світу взагалі. І, може, як ніколи до цього, ти задумаєшся, що то — брати на себе відповідальність за свої дії, за свої слова. Є надія вірити, що так, як було вчора й позавчора, вже ніколи не буде. Адже пішло третє тисячоліття, і ми зобов'язані були чогось навчитися.

МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

Країна була оплутана «дописувачами» з войовничими закликами карати вчителів. У молодіжних газетах («Ленінська зміна») виступали навіть юні садівники.

У газетах кожної області щодня з'являлися сотні прізвищ педагогів «націоналістичного охвістя», «троцькістського», «есерівського», «меншовицького». Бездоказово їм вішали й такі ярлики: «носій відмирання школи», «улюбленці ворогів народу».

Буржуазних націоналістів у тридцять років знайшли в середніх школах Києва — №№ 2, 5, 20, 21, 22, 53, 65, 153. А були ж інші міста і села. Першого вересня 1937 року не розпочали навчального року в сотнях шкіл України. У 1933-му навчальний рік в Україні у сільських школах взагалі не розпочався. Померли від голоду практично всі діти, померли й сільські вчителі. А ті одинаки, що вціліли, були репресовані.

У 1936—1937 роках масові розстріли організовувалися до «знаменних дат» — наприклад, до 20-річчя Жовтня чи до дня сталінської Конституції. А ще раніше на

Марочко Василь та Хілліг Гьотц

Соловках — до 10-річчя Жовтня.

Терор в Україні вирізнявся особливою жорстокістю та масштабістю. Ось лише деякі заклики тодішніх газет:

— «Наросвіта — притулок для ворогів»;

— «Присмотрись к своим товарищам, нет ли среди них врагов»;

— «Ми розтрошили націонал-фашистів і зараз їх добиваємо»;

— «Националистическое охвостье в школах Донбасса»;

— «Если враг не сдается, — его уничтожат!»

У 30-х роках у пресі — тільки войовнича лексика, терміни лайливого характеру. Сталінська гільйотина була безжалюною. Ось один із тисячі фактів. Народний комісаріат освіти (НКО), до керівництва якого тільки-но приступив Володимир Затонський, подає дані про першу хвилю «чистки» в його установі: «З апарату НКО було вичищено націоналістичних ворожих елементів 200 чоловік. На початку 1928 року в Наркомосі налічувалося 202 співробітники». Отже, з 202-х — 200 так звані «вороги народу».

Від сільських учителів вимагали боротися з «куркульськими настроями», виховувати школярів так, щоб ті понесли в родину запал боротьби з контрреволюцією. А ще від учителів вимагали інтернаціоналізації школи, культури, мистецтва, науки, суспільства. А насадження в українських школах паралельних російських класів дало дивне «філологічне схрещення» — виникли соціальні групи радянських «суржикоманів». Це називалося «теорією масової говірки для пролетаріату».

Треба сказати, що не всю українську інтелігенцію страчували за виразом «трійок». Багатьох піддавали нелюдським фізичним або морально-психологічним тортурам. За цим комуністсько-більшовицьким сценарієм було знищено мільйони освітян. Авторі Марочко і Хілліг не змогли назвати цифру: «Нехай продовжать пошук інші. По-людськи неймовірно

важко навіть доторкатися до цих дось і документів».

Над призначенням учителя, взагалі просвітництва, не дуже задумувалися тоді. Поки вишукували в школах «контрреволюцію», організаторами навчально-виховного процесу призначали не педагогів, а комсомольців — феноменально малограмотних. Як точно сказав академік Сергій Єфремов: «З жомом можна тільки гадати, що робитиме це нещасне, кволе, розбещене і глибоко невігласне покоління, коли йому самому доведеться стати до роботи». І далі в щоденнику: «Нещасні діти. Нещасне покоління. Дорого заплатить воно за ті експерименти, що тепер над ними відбуваються» (1925 рік).

Учений Єфремов також загиб, встигнувши передбачити майбутнє. Радянська система освіти тих років разом з агітпропвідділами партійних структур витворила суспільство суцільної підозрілості й лакейства, яке виявило найжахливіші форми нищотності в роки сталінського терору, — підозру, доноси сина на батька, викриття сусідів-ворогів, брехливі плітки. І присутність у театрах, де під гучні оплески переповненої зали 45 чи 145 чоловік ураз ставали «ворогами народу».

Щемні свідчення залишив директор Першої київської української гімназії ім. Тараса Шевченка Володимир Дурдуківський у «Тюремних записках» (Сповідь перед стратою).

* * *

До сказаного треба додати, що вели «круглий стіл», окрім авторів (названих вище), і академік Ольга Сухомлинська — донька великого педагога-гуманіста Василя Сухомлинського. Ось уже багато років вона займається вивченням історії педагогіки — української, зокрема. Відповіді ведучих на запитання, і навіть репліки, не були загальними. Навпаки, вони були нестандартними, часом неочікуваними і, головне, — відвертими. Такими самими, як і гострі запитання. Ну, скажімо, ось такі:

— При тотальних арештах чи був в Україні спротив режимові?

— Ні, не було. У 30-ті роки еліту заарештовували невеликими

групами, але часто. Ті, що залишалися, були здеморалізовані.

— Кого найчастіше заарештовували?

— Керівників шкільних студій, гуртків — драматичного, хорового, музичних інструментів, керівників лікнепу. А ще — тих, хто знав кілька мов, особливо німецьку, грецьку. Ну й учням дозволялося доносити на будь-кого з педагогів.

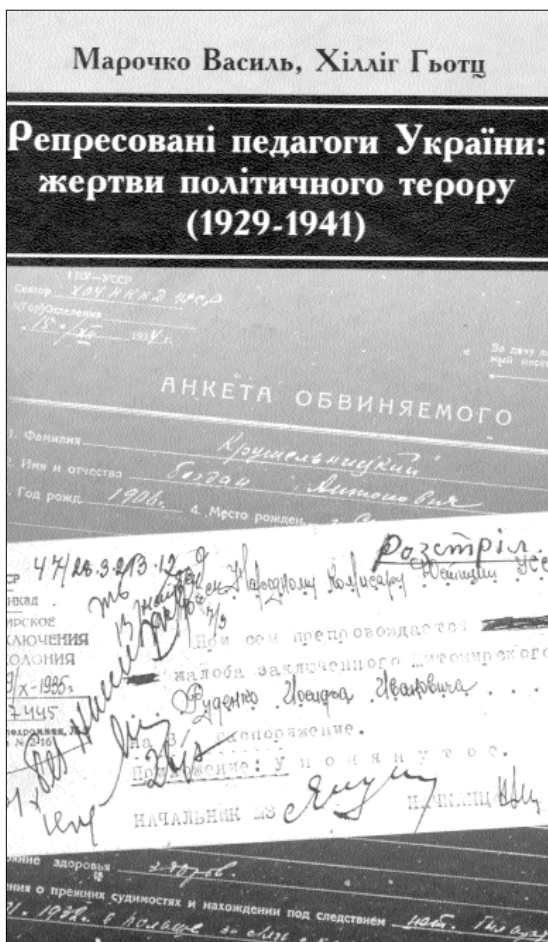
— Як думаєте, гідність, достойнство з якого віку треба виховувати? І ще: чи можна побутися почуття страху, який прищеплював уряд? (Це питання до Ольги Сухомлинської)

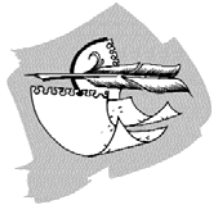
— Виховувати треба починаючи, коли дитя ще в лоні матері, потім — у дитячому садочку. Велика роль тут початкової школи. Що стосується почуття страху, то в нашої людини це почуття гіпертрофоване. Воно — сидить у наших генах, здається, з народження. Адже важко знайти сім'ю, яка б за 73 роки не згубила в ГУЛАГах (чи в місцевих тюрмах) когось із рідних чи близьких. Чи може повторитися такий геноцид? Не дай, Боже, нікому.

— А я хочу сказати, — додає Гьотц Хілліг — що в нас, у Німеччині, подібне ніколи не відбудеться. Я, приміром, став учителем, щоб кільком поколінням дітей пояснювати, у чому помилки наших батьків, які сприяли розв'язанню Другої світової війни, появі концтаборів, отже, і карателів. Найбільших злочинів ми розшукували і 10, і 20 років. І де вони не були — у США, Аргентині, Мексиці, — ми добилися їх повернення і судили. Зло має бути покаране, і про це мають знати і родичі, і близькі, й знайомі. У вас, у колишньому СРСР, за зло, скоєне під час кривавої колективізації, штучного голодомору, знищення інтелігенції, ніхто не зазнав покарання. Навпаки, люди, причетні до терору, так і продовжували працювати в правоохоронних, радянських органах, а сьогодні одержують високі пенсії. Я зіткнувся з цим явищем, коли працювали з Марочком над книгою. Так не повинно бути, щоб зло не повторилося.

А висновок авторів книжки і учасників «круглого столу» такий: більшовицькі стратеги були майстрами наперед продуманих випереджальних акцій. Фізичне винищення селянства у 1932—1933 роках було скоординоване з викорінювання національної інтелігенції. І це не випадково. Враховувалося, що терор проти селян може викликати протест української інтелігенції, тому посилили терор і проти неї. Метою процесу СБУ і подальших масових арештів та цькувань було: одних — ліквідувати, других — змусити мовчати, третіх — спонукати до вславлення всього того, що діялося. Отже, голод, досягши страхітливих розмірів у 1933 році, став переломним явищем усієї української історії, після якої вона, за словами академіка Івана Дзюби, «пішла вниз». Була підірвана не лише біологічна, а й інтелектуальна сила нації. Трагізм освітян періоду масових репресій не піддається статистичному виміру.

• **Тайса МОСТОВА,** журналіст, м. Київ

Закінчення. Початок на с. 1

себе в надривну працю без жодного вихідного. Вчителі не мають часу прочитати книжку, у лікарів грубіють руки... Про яку духовність може йти мова за межею бідності? Як тут не згадати Б. Олійника: "Істинно, люди, живемо не хлібом єдиним. Істинно так, коли маємо хліб на столі".

А ГОЛОВНА ПЕРСОНА ШКОЛИ — ЮНІЙ ГРОМАДЯНИН ДЕРЖАВИ? ТОЙ УЧЕНЬ, ЯКИЙ ВЧИТЬСЯ СЬОГОДНІ, ТОДІ, КОЛИ, ЯК МЕНІ ОБІЦЬЯНО, ЩО ВСЕ КАРДИНАЛЬНО ЗМІНІТЬСЯ, УЖЕ ШКОЛЯРЕМ НЕ БУДЕ

І цьому поколінню ніяка сила в світі вже не допоможе надолужити прогаяне, не додасть недоотриманого вчасно хліба духовного.

Ситуація в сучасній шкільній освіті — на грані катастрофи внаслідок багаторічного злиденного становища вчителя й нехтування якістю й результатом навчання заради примарних нововведень. Найзлободенніші питання, без негайного (!) розв'язання яких немає сенсу говорити про завтрашній день української національної школи, потребують широкого обговорення громадськості, яка інколи може зробити значно більше, ніж один міністр чи письменник. Влада не завжди прислухається до одиниць — та не наважиться брехати само собі, що не чує нарікання мас, коли в них починаються хвилювання.

Зарплата вчителя — відвертий і цинічний глум над освітянами. Сучасним українським педагогом тільки учительська совість не дозволяє ставитися до своєї професії так, як уряд ставиться до них. Міські вчителі почуваються справжніми жебраками матеріально, сільські ж доведені до рівня римських "рабів із хатинкою".

Настала країна пора адекватно оцінити каторжний учительський труд. У сучасній українській школі вчать діти, значна частина яких є сиротами при живих батьках, сім'я здебільшого вже не виконує функції формування юної особистості, тому єдиними вихователями й наставниками неповнолітніх є педагоги. Масове полишення дітей без контролю й догляду — міна сповільненої дії, але ж заклали цю вибухівку аж ніяк не нещасні безробітні в рідній державі батьки. Сім мільйонів наших найсвідоміших, найактивніших, працездатних співвітчизників стали рабами в усіх відносно ситих і стабільних країнах. І поїхали туди, ризикуючи життям і здоров'ям, не в круїз і навіть не за великими грішми, — а щоб заробити мізер у порівнянні з оплатою праці в цих країнах і вдома віддати борги за газ, світло, квартиру, якось звести кінці з кінцями. Вічна проблема батьків і дітей суттєво ускладнилася в Україні саме еміграційною проблемою: де-юре — існування матері чи батька неповнолітнього й де-факто — їхньої довготривалої відсутності. Пройде ще кілька років — і пожитимемо страшний плоди вимушеного заробітчанства і штучного сирітства. Тільки школа може допомогти, але така школа мусить стати колективом високооплачуваних педагогів-однородумців і їхніх підопічників, скерованих виховною роботою та шкільними програмами на відповідні морально-етичні ідеали. На лежна оплата праці автоматично привабить до роботи в школі педагогів-чоловіків, що унеможливить матриархат, що склався в нашій освіті, і за якого нам не виховати із сьогоденішнього хлопчика справжнього майбутнього чоловіка — главу сім'ї, особистість, відповідальну за своїх рідних і за свій народ. У словах "Батьківщина" і "Вітчизна" корінь від слова "батько", "отець". На архетипному рівні все просто: державність утримують ті нації, в яких основну роль у роліній й державі несе надійний, сильний, розумний і мужній чоловік. Шкільну програму з української літератури в середніх і стар-

ших класах слід укласти з творів, де взірцем для наслідування є чоловік (роман І. Нечуя-Левицького "Князь Єремія Вишневецький", роман О. Кобилянської "Апостол черні", роман М. Стельмаха "Дума про тебе", роман О. Гончара "Людина і зброя", роман "Орда" Р. Іванчука). Варто б нашим учням пропонувати художні тексти про геніїв українського народу: Артема Веделя, Максима Березовського, Катерину Білокур, Марію Башкирцеву, Соломію Крушельницьку, Миколу Лисенка, щоб прищеплювати молодому поколінню гордість за свій народ і ліквідувати комплекс меншовартості, яким з історичних і політичних причин вражена значна частина представників нашої нації.

КОЖНА ДЕРЖАВА, ДБАЮЧИ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ШКОЛУ, ПІД ОСОБЛИВИМ КОНТРОЛЕМ ТРИМАЄ ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ

Години на цей предмет недоторканні, їх не дозволяється підсумовувати з годинами інших мов. У нас усе навпаки: незабаром в окремих школах України буде більше уроків англійської, ніж української, адже державна мова в Україні досі не має належного державного захисту.

І з українською літературою справи кепські. Статистика: в

ЗАМІСТЬ ВІДКРИТОГО ЛИСТА

часи сталінських репресій 1937—1939 років на українську мову й літературу в школі було відведено вдвічі більше годин на рік, ніж зараз; у брежнєвські часи паралельно існували три різні програми з української літератури. Нині українській школі треба задовольнитися єдиною програмою. І йдеться про предмет, який, я ніякий інший, впливає на виховання й потребує особливого підходу! А навіть у межах певного навчального закладу паралельні класи бувають настільки різними за рівнем знань, темпераментом, що тільки варіативність програми дає оптимальні результати.

Одна програма з літератури теоретично може передбачати написання кількох підручників за нею, але насправді все зведеться до одного підручника, що до мінімуму звужить сферу вчительського й учнівського вибору. (Міністр освіти Росії на кожну програму запропонував видати щонайменше п'ять підручників різних авторських колективів).

Необхідно ліквідувати типові огріхи програм з української літератури:

а) одноманітну тенденційність пропонованих художніх творів, де домінує тема панщини, тяжкої сільськогосподарської праці, єдиної можлива розв'язка сюжету — поламани долі головних героїв, пропагуються нелюдські вчинки героїв і фрустрація особистості у роки громадянської війни, смакуються теми голодомору, соціально-побутові трагедії;

б) відведення неприпустимо великої кількості навчального часу на давню літературу — незрозумілою для учнів старою українською книжною мовою, а не в перекладах сучасною;

в) відсутність розуміння, що нинішній учень психологічно подорослішав, тому готовий сприймати серйозніші за змістом художні тексти, ніж його ровесники років десять тому.

Нещодавно під час "круглого столу" у Спільці письменників П. Полянський, представник Міністерства освіти і науки України, на зауваження про те, що однакові програма з літератури є великим кроком назад, глушливо заявив: "А чому три варіанти, а не п'ять, не сім, не десять?" Також не допросились ні я, ні укладачі Академії педагогічних наук як автори одного з варіантів програми з української літератури конкурсних рецензій із висновками на наші програми... Пізніше я дізналася,

що в тих рецензіях проглядалася явна настановна, як і який варіант треба було рецензувати, серед рецензентів не виявилось жодного професора-методиста, як, до речі, не було методистів із науковими ступенями і серед керівництва того варіанта програми з літератури, який переміг у конкурсі і який досі не опублікували навіть в Інтернеті. Затягуючи справу з висновками про конкурс програм, провалили й конкурс підручників, — адже якщо програми досі немає, то за чим і коли потенційним авторам писати підручник на конкурс? Чи, може, знову заздалегідь визначенням переможцем таким чином прокладається зелена вулиця? А ще дуже цікаво, яким рівнем методичного апарату відзначатиметься досі не опублікована програма-переможець? Може, дійдемо до стану вульгарного тематичного навчання, про яке ще в двадцятих роках писав С. Васильченко, наводячи приклад, як учителька біології задля висвітлення теми перекрутила Шевченків рядок: "Садок вишневий коло хати, кажан над вишнями летить"? У журналі "Дивослово" (№ 1 за 2004 рік) Р. Мовчан, авторка програми, згадує написані мною у співавторстві з професором Пасічником підручники для 5 і 6 класів — як книги за її програмою. Більшого фарисейства годі придумати: мої і Пасічникові підручники писані ви-

ключно за нашою авторською програмою, опублікованою на багато років раніше, ніж програма Р. Мовчан. Факти — річ уперта.

Конкурс не врахував вимог часу. Вибрали програму, яка в силу своєї єдиності не повинна була мати конкурентів. А немає конкуренції — будуть учителі над нею працювати, надриваючись, — вибір відсутній. Навіщо голову забивати тим, що з усіх навчальних предметів література — єдиний вид мистецтва: якщо з усіх наукових предметів одна програма, — то маєте одну й із літератури! Навіщо українським дітям розвивати літературою душу, почуття, помисли?

У жодній освіті, крім української, немає такого шкільного предмета, як зарубіжна література. У нас він добре себе зарекомендував. Проте кількість годин із зарубіжної літератури ніяк не може дорівнювати кількості годин з української — це є явною дискримінацією предмета української літератури в рідній школі. До того ж, шкільна програма зі світової літератури суттєво виграє у порівнянні з програмою з української: там — прискіпливо підібрано шедеври, тут — втиснуто не найоптимальніші для вивчення твори, а обов'язково песимістичні, тенденційні й не найкращі у доробку конкретного автора. Немає у нашій літературі художніх текстів, які б відповідали всім навчально-методичним принципам? Є. У 7—9 класах годилося б пропонувати мажорні за звучанням твори для дітей В. Винниченка, М. Ткача, Б. Комара, С. Олійника, П. Глазового, Є. Дудара, В. Нестайка, Я. Стельмаха, які читаються сучасними підлітками з величезним задоволенням і щодо ефективності виховного й морально-етичного впливу не поступаються художнім текстам літератури світової. У нас не прийнято в шкільному курсі, навіть у найвразливіших психологічно середніх класах, урівноважувати трагічну українську класику оптимістичною сучасною літературою і віддавати пріоритет творам не про страждання, а пригодноцимким, гумористичним, фантастичним, якими можна зацікавити учнів.

ПРИ УКЛАДАННІ ПРОГРАМ І ПІДРУЧНИКІВ ІЗ ГУМАНІТАРНИХ ПРЕДМЕТІВ ДОСІ НЕ ВРАХОВУВАВСЯ ФАКТОР ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ПРОПОНОВАНОГО МАТЕРІАЛУ НА ШКОЛЯРА

Чи підібрані укладачами тексти під час навчання не травмуватимуть психіку учня? Нашу націю й так до кісток

роз'їдає комплекс мазохіста: святкуються державні поразки, ювілеї голодоморів, репресій, а шкільний курс літератури культивує комплекс невдахи... Про минуле треба пам'ятати, але неприпустимо смакувати те, як нас гнобили, били й нищили, і цим самим запускати в дію психологічну програму національного самоїдства й самоліквідації. На схвалення навчальної програми чи шкільного підручника здебільшого впливає не психологічне діагностування запропонованих для вивчення текстів, не рівень художності підібраних творів, не фактор цікавості, доступності викладу матеріалу й не торжество принципу методичної ефективності, а часто — виключно суб'єктивні критерії: стереотипне уявлення про відповідну програму чи підручник, питання "хто автор" і горезвісні принципи "подобається — не подобається", "малий твір за обсягом — великий".

Приклади? Будь ласка. Художньо-історичні літературні твори ні з того ні з сього в пояснювальній записці до однієї з діючих в останні роки програм охрестили вульгарною соціологією. А йшлося ж про шедеври нашого прекрасного письменства — "Гайдамаки" Т. Шевченка, "Чорну раду" П. Куліша, історичну прозу Б. Лепкого, А. Чайковсько-

ликий за обсягом твір, ніж добрий десяток низькопробних коротких? Четвертий приклад. Казуїстика: не вводити в програму творів живих письменників, тобто не вивчати Ліну Костенку, Д. Павличка, І. Драча, П. Загребельного, Р. Іванчука, В. Чемериса, поки їм ще світить сонце. Навіть аналізувати цього зразка невігластва не хочеться, бо до принципу "або вмирай, або геть зі шкільної програми" навряд чи могли додуматися психічно здорової людини (Напевне, вже можна вивчати М. Вінграновського...).

Утім, в освіті все-таки відбулися й деякі позитивні зміни. Але ті кілька добротних програм і гарних підручників з різних предметів, що побачили світ в останні роки, є винятком. Можна було б за десять років зробити значно більше. Так, у незалежній Україні колишню радянську школу треба було реформувати. Але...

ЯКОЇ РЕФОРМИ ОЧІКУВАЛОСЯ І ЩО ДАЛА СУЧАСНА РЕФОРМА НАШОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВИТИ?

Крім високої оцінки явних здобутків у цій справі, зокрема системи оцінювання й дванадцятирічного навчання, не можна позбутися сумніву щодо інших нововведень. Чи все треба було ламати так безпощадно, чи щось варто було б залишити як таке, що витримало перевірку часом? Не будучи прихильницею тоталітарної системи і її освіти, мушу визнати певні суттєві переваги тодішньої школи. Радянська освіта була найякіснішою у світі. Зарубіжні батьки-мільйонери віддавали своїх чад у вищі навчальні заклади голого й босого СРСР тільки тому, що ці заклади, хоча й їхні дипломи не визнавалися в світі, давали унікально потужні знання.

Не гіршою була картина і в середній школі. Ще й зараз навіть слабовстигаючі учні, які виїжджають з батьками на постійне місце проживання за кордон, незабаром стають там найкращими учнями. Це свідчить, що в порівнянні навіть із нашою середньою освітою, практично кинutoю державою напризволяще, чудово профінансована середня освіта передових країн суттєво програє через спрощеність і звуження профільності. Виникає закономірне запитання: збагатиться духовно чи зазнаємо непоправних втрат, бездумно запозичуючи й запроваджуючи іноземний досвід освіти? Якщо ж запроваджувати в українській школі профільне навчання, то, мабуть, у цій справі теж треба мислити на перспективу, проруховувати наперед: що це нововведення дасть нашій освіті й державі; чи зможе такий випускник, на відміну від нинішнього, який отримав універсальну суму знань з усіх предметів, здобути в разі потреби другу вищу освіту й опанувати нову професію, для якої потрібні знання предметів зовсім іншого циклу, ніж він вивчав у школі; чи не краще замість такої реформи удосконалити наші рідні універсальні шкільні програми: давати школярам знання з усіх предметів — у межах доступності, необхідності, важливості, розвантаживши шкільні предмети від зайвої інформації і збільшивши кількість годин на теми, без розуміння яких неможливо вести мову про освічену людину?

Що буде з нашою школою? Чи справді нічого не можна змінити в освіті вже сьогодні? Чому влада еперто не дбає про духовну еліту? Адже убогий вчитель ніколи не виховає патріота, та й сам рано чи пізно поступиться, злидаруючи: врешті-решт такі полакомиться на подарунок від батьків вихованців і вже не почуватиме себе в суспільстві психологічно не упослідженою людиною, перестане бути особистістю, яка має гідність, і поки її має, може й зробити її багато, й сказати правду у вічі.

Заговоримо ж нарешті, шановні колеги, про наболіле на повний голос на сторінках педагогічної і прогресивної преси!

• **Ольга СЛОНЬОВСЬКА**

Слонівська Ольга Володимирівна, член Національної спілки письменників України, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури Прикарпатського університету ім. В. Стефаника, автор п'яти художніх книг, десяти шкільних підручників і посібників із відповідними грифами Міністерства освіти і науки України.

го, Р. Іванчука, про "Марусю Чурай" Ліни Костенко, "Диво" П. Загребельного. Пояснюючи причини доцільності такої кастрованої програми, прибічники "компетентно" заявили, що художніх текстів на історичну тематику краще в школі взагалі не вивчати: щоб, крий Боже, не образити сьогоденішніх турків, татар, поляків, із якими колись Україна воювала. Може, й історію перепишемо, мовляв, ніхто на нас ніколи не нападав, ніхто української крові на українській же землі не проливав. Інший приклад. Із письменників-корифеїв пропонують вивчати ніякими художніми досягненнями не наділену п'єсу драматурга М. Старицького, бо він, мовляв, увесь маєток віддав на професійний український театр. За таким принципом у шведській літературі треба вивчати Нобеля, бо Нобель теж щось там писав, і як меценат зробив для своєї нації ще більше, ніж Старицький. Третій приклад. Пропозиція укласти програму виключно з малих за обсягом художніх текстів. Ця явна афера автоматично робить недоступним для школяра, який читає здебільшого тільки те, що вимагає прочитати програма, золотий фонд творчого доробку українських митців — романістику, яка з усіх існуючих жанрів епосу найбільш якісна в українській літературі. Чи не результативніше на уроках за один і той же час вивчати один високохудожній ве-

ФЕСТИВАЛЬ

Події фестивалю розгорталися, майже як у п'єсі, — пролог, насичена основна частина та яскраве завершення (чим ближче до розв'язки — тим напруженіша дія, адже останні дні фестивалю містили по кілька вистав, та ще й припали на свято Києва). Програма дійства була схожою на весняний букет — скільки різноманітних театрів та їхніх вистав було представлено протягом другої половини травня! На фестиваль приїхало 23 колективи з 19 країн, серед яких — Росія, Білорусь, Литва, Польща, Чехія, Сербія, Грузія, Швейцарія, Швеція, Італія та ін. Напрямів і жанрів — теж велике розмаїття: нові інтерпретації класичних творів, постановки за сучасними п'єсами, лялькові спектаклі, імпровізаційний театр, вистави вуличних театральних колективів, традиційне виконавське мистецтво.

Девіз фестивалю — «Театр, Життя, Любов». У справжньому мистецтві ці поняття невіддільні одне від одного. Яскравим символом цього театрального свята можна назвати представлене на відкритті фес-

ТЕАТР, ЖИТТЯ, ЛЮБОВ...

Перехід від весни до літа традиційно відзначений уже шостим Міжнародним театральним фестивалем міст-побратимів «Київ Травневий». Свято сценічного мистецтва не дарма проходить у Києві — адже його можна назвати справжньою театральною столицею: має 22 театри. Крім того, в біографію фестивалю вписано багато яскравих імен і театрів, серед яких — М. Марсо, А. Жирардо, С. Чіаурелі, Театр на Таганці Ю. Любимова, Вільнюський малий театр Р. Тумінаса, Російський імперський балет М. Плісецької та ін.

Фото Г. Оборської

Директор фестивалю, народний артист України Олексій Кужельний вітає учасників

тивалю полотно з кольоровими відбитками долонь усіх тих, хто доклав зусиль і натхнення до створення великого мистецького дійства — «Києва Травневого».

А як провести закриття такого фестивалю? Його організатори, замість влаштування гучного апофеозного завершення, запропонували всім спо-

глядати вечірнє київське небо. Такий нестандартний хід із присмаком романтики не випадковий — він органічно впливає з концепції фестивалю. За словами

творців «Києва Травневого», «велике мистецтво й справді універсальне. Театральний фестиваль дає нам шанс відчувати себе не захлянутими провінціалами, а планетарними людьми. Впізнати себе в інших. Порівняти себе з іншими. Полюбити іншого. Зробити крок до іншого. Ми якраз намагаємося показати, який фантастичний діапазон має театр: від філософської притчі до пустотливої буфонади, від проповіді до баловства, від спокою академічної традиції до виклику експерименту. Люди мають право бачити різний театр, бо ми різні. Єдине, чого ми будемо прагнути, аби театри й актори, яких запрошуватимемо на наш Фестиваль, були справді еталонними у своєму жанрі. Тут буде що споглядати. Тож підведемо голови і подивимося в нічне небо!»

НОВИЙ ПОГЛЯД

ЄДИНА ЦІЛІСНА ЛЮДИНА

Доведено часом, що класика — бездонна діжка, з якої ще довго можна виїмати несподівано актуальні для кожної доби думки. Варто лише зуміти їх витягнути на поверхню і показати під новим, часом неочікуваним, кутом. Серед вільних інтерпретацій класики на «Києві Травневому» — вистава «Облом off» у постановці Центру драматургії та режисури п/к О. Казанцева. Власне, Центр — не зовсім звичайний театр. Ідея його створення виникла тоді, коли здавалося, що в театральному мистецтві відсутні нові імена — молоді актори, режисери, драматурги, ті, які мають прийти на зміну старшому поколінню. Тож відомі російські драматурги Олексій Казанцев і Михайло Рошнін, створивши Центр, довели, що талановиті молоді митці насправді існують, потрібні лише сприятливі умови, щоб розкритися і реалізуватися належним чином їхній творчий потенціал. Центр існує п'ять років, і за цей час уже сформувалася генерація молодих митців, які тепер вважаються «надією російського театру». Зокрема представлена вистава «Облом off» перемогла в номінації «найкраща сучасна п'єса» на Московському фестивалі «Нова драма» (2002 р.)

«Облом off», зрозуміло, має безпосередній стосунок до відомого роману І. Гончарова. П'єса драматурга М. Угарова за цим твором — значне переосмислення класичного твору. Він не тільки став сучаснішим за формою і за суттю — тут змінені акценти та інтерпретація характерів героїв. Зокрема відрізняється авторське ставлення до Обломова — він не засуджується (як у Гончарова), а навпаки — цей образ у виставі викликає симпатію і співчуття. І це, — незважаючи на те, що новий Обломов — особистість неоднозначна і суперечлива, часом з неадекватною реакцією на події. Та попри те, за новою версією, він — єдина цілісна людина. Він не грає ніякої соціальної ролі, він є самим собою, може тому так часто скидається на божевільного. Адже всі інші герої — нібито цілком нормальні. Але кожен грає свою чітко визначену роль, і тому вони більше нагадують маріонеток, які живуть у світі умовностей.

Та безпосередній Обломов зрештою стає жертвою. І не тільки власного неробства, а й засмуктученого болю сірого існування. Культом його життя знову стає халат. Саме в нього він ховається від життя, бо боїться його яскравих проявів. І халат у виставі — «найвишуканіша» річ, справжній ідол. Але там, у затишному халаті, можна сховатися від світу, та не від самого себе. Може, тому особливо трагічно звучать слова Обломова: «Людина померла», які він каже про себе, ще живого. Варто звернути увагу на осучаснену назву твору — «Облом off». Частинка «off» вказує на щось, що опиняється поза межами чогось. Новий Обломов — поза суспільством. І поза самим собою...

Матеріали підготувала Катерина ТАРЧЕВСЬКА

КЛАСИКА

Цьогорічний «Київ Травневий» відкрився класичним, хрестоматійно відомим твором. Білоруський національний академічний театр драми ім. Якуба Коласа з м. Вітебськ представив «Вишневий сад» А. Чехова. Вибір п'єси для показу — не випадковий, адже саме 100 років тому відбулася перша вистава за цим твором.

Здавалося б, що ще нового можна вигадати, ставлячи відому, багато разів інтерпретовану п'єсу? Та ще один варіант чеховського «Вишневого саду» режисера Юрія Лізенгевича вважається однією з найцікавіших вистав постановника на сцені вітебського театру. Один із безперечних «плюсів» — те, що вистава йде білоруською мовою. І хоча слухати було дещо незвично, але радує, що білоруси не злякалися й зіграли російську класику рідною мовою.

У виставі присутні дух декадансу і легкий натяк на символізм. Не в останню чергу така атмосфера спектаклю, а також розставлення певних акцентів відбувається зав-

дяки аскетично простій сценографії та строгій вишуканості костюмів. Абажури з тьмяним світлом, які періодично гаснуть, примарний вишневий сад, що тоне у темряві на задньому плані, а потім зникає зовсім, залишаючи порожнечу. І багато кольорових кульок, що швидко розкотилися в різні боки, — райдужні ілюзії розпалися і загубилися, і їх уже не зібрати...

А однією із найбільших метафор став вокзал. Втеча, пошук, повнірвання — все це подорожі, а вони неможливі без вокзалу. Коли ж у людини не залишається прихистку, коли все звичне і рідне зникає, її оселею стає вокзал...

Характерна риса класики — її позачасовість, адже кожна доба утворює нове трактування і зовсім інші асоціації, при тому, що її актуальність не викликає сумнівів. Після перегляду «Вишневого саду» чомусь пригадалися прогулянки по нинішньому Києву — коліс гарні старовинні будинки, які руйну-

Фото Г. Оборської

ються самі або ж із сторонньою допомогою, а в той же час, як бур'яни, на кожному клаптику «дорогої» землі в центральній частині міста зростають «елітні»

склопластикові будівлі, дуже вигідні для капіталовкладень, на відміну від різної старовини... Чи ж не поляжуть вишневі сади десь там, усередині людини?

БІЛІ МІНІАТЮРИ НА ЧОРНОМУ ТЛІ

з польського міста Лодзь. Цей театр було засновано в 1945 році, але й донині він залишається одним із найулюбленіших у цьому місті. У створенні репертуару колектив намагається врахувати всі вікові категорії, хоча основну увагу приділяє виставам для наймолодшої групи глядачів. Загалом колектив працює у жанрі традиційного лялькового театру, та в той же час шукає нові форми сценічного втілення вистав і використовує найсучасніші світові надбання в цьому виді мистецтва.

Жанр вистави «Я, Ти, Ми» визначають як музичну пантоміму. Хоча таке вузьке окреслення не дасть повного уявлення про візуальний ряд вистави. Уявіть собі, як під музику відомих композицій репертуару колектив (Е. Моріконе, Вангеліса, Ж.-М. Жарра, Ф. Дювалля, Р. Щедріна) та минулого (М. Мусоргського, Ж. Бізе) у цілковитій темряві розгортаються білі мініатюри на чорному тлі. Надзвичайно пластичні фігури утворюються завдяки білій тканині, підсвіченій на темному фоні спеціальним освітленням. І, звичайно, що всі ці чоловічки, птахи, тварини, хвилі, полум'я, навіть «титри» (назва кожної мініатюри) оживають завдяки вмілим рукам акторів (яких не чути і практично не видно). Кожна лялька, кожен образ народжується прямо на

очах у глядачів — щойно це був лише шматок тканини (стрічка або хустка), а ось тепер — лялька. По суті, на сцені відбувається аналог безпосередньої дитячої гри, — коли можна гратися будь із чим, і з мінімуму створити цілу картину. Власне, у цьому й полягає відмінність від традиційного театру, — бо тут актори не грають перед глядачами, а граються з ними, запрошуючи взяти участь (хоч і пасивну) у грі. Дія відбувається без слів — емоційне навантаження лежить на інструментальній музиці. Таким чином вистава набуває особливої ліричності — у ній гармонійно поєднуються поетичність невеликих пластичних замальовок із гарною музикою. А лаконічними засобами, виявляється, можна представити цілі сюжети — наприклад, «Кармен» або історію Ікара. А взагалі, під час перегляду вистави виникають аналогії з ляльковим театром, пантомімою, театром тіней (тільки навпаки), навіть анімацією («титри» і характер зображення).

Віковий діапазон глядачів спектаклю — великий, бо вистава призначена «для сімейного перегляду». І справді, незвичайний світ пластичних мініатюр налаштує на безпосереднє і захоплене сприйняття. Саме таке, яке буває тільки в дитинстві.

ЕКСПЕРИМЕНТ

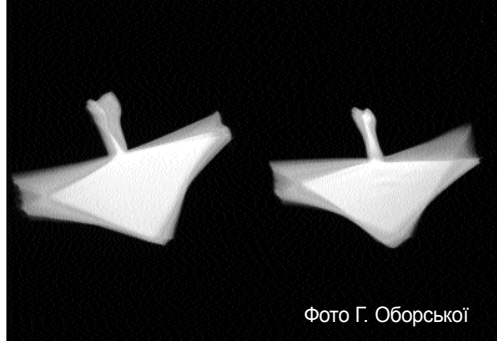

Фото Г. Оборської

Магія театру — в його умовності. Особливо вона відчувається нині, в добу неймовірної популярності кіно і телебачення. Споглядання задокументованої камерою реальності практично не вимагає ніяких мозкових зусиль. А театр залишається своєрідним ключиком, який відчиняє замкнену за дверима повсякденності уяву. Може, тому одні з найцікавіших театрів — ті, які дають простір для фантазії, коли глядач може в думках домалювати цілісну картину, натяк на яку дала вистава.

Поетичність, лаконізм, оригінальність... Саме такі «родзинки» можна знайти в музичних мініатюрах «Я, Ти, Ми» (реж. Томаш Бжезінський) у постановці Театру Ляльки та Актора «Пінокіо»

— Чим відрізняється сцена від життя?

— Життя — це турботи і проблеми. Сцена?.. Коли я співаю, це своєрідна медитація. Хоча особливої межі між сценою і життям для мене немає: який я на сцені, такий, в принципі, і в житті. Хоча в житті, може, більш агресивний.

— До речі, чи застосовуєш ти свої навички боксера?

— Дуже рідко.
— **Від чого ти можеш вибухнути?**

— Від наїздів на мою родину чи на мою країну. Коли має місце відверта неповага, неповадність і хамство.

— Хто на нашій українській естраді радує твоє серце? Кого ти любиш?

— Я, взагалі, люблю всіх. У мене ворогів, принаймні затятих, відкритих, немає. Улюбленців я намагаюся не виділяти.

— А якщо без дипломатії, чесно, відверто...

— Тоді буде некоректно, тому що багато колег можуть просто образитися. Яких я не назву. Поважаю — всіх, цінюю — всіх, дуже хочу, щоб більше з'являлося в нас талановитих музикантів із українськомовним репертуаром. Шкодує, коли українськомовний репертуар перетворюється в якийсь атрибут у тих артистів, котрі, може, вже й собі не належать. Вони зараз почали співати російську музику, нехай на них якнайшвидше зійде благословіння Господне, і вони повернуться назад. Тому що нині країні нашої дуже потрібна українська музика, тому що ми втрачаємо свої національні риси.

Народ без мови, герба і гімну — це не нація. Доти, поки ми не мали гімну, — уявляєте, наскільки ми були обділені!? Причому, якою була ситуація? Гімн був, але його ніхто не співав. Тільки через те, що певні люди у Верховній Раді на Грушевського не встигали (у зв'язку з тим, що заробляли гроші) прийняти конкретний закон. Звичайно, коли голова зайнята нафтою і газом, то вже не до гімну України.

— Просто ніколи голосувати...

— Чи на черзі шкурні лобі-постанови. Але справділося. І от тепер вони самі до мене підходять і говорять: "Сашко, я коли був на матчі, і ти співав гімн, то в мене сльози текли, у мене коліна тремтіли".

От це і є відчуття нації. Це — гордість, що ти — частина нації. Те ж саме — герб, візуальне, так би мовити, підтвердження. А українська мова? Повинні ж діти співати рідною мовою. Повинні ж співати дорослі рідною мовою. Чому ми згадуємо про те, що ми українці, тільки тоді, коли вип'ємо 300 грамів горілки або коли на нас хтось наїде, як це було у випадку з Тузлою?

Ми починаємо особливо активно чухатися, коли з'являється зовнішній ворог. Це притаманне не тільки українцям — це слов'янським націям властиво: до того, поки не з'явиться зовнішній ворог, вони один з одним гризуться. Те ж саме в нас із Росією відбувається. Україна втрачає можливості в духовному плані, губить позиції, пов'язані з музикою. Ми втрачаємо культуру. А це по-

винно бути державною політикою!

Коли приїжджають росіяни, ми самі змушуємо їх ставитися до нас, як до молодших братів. Економічно, політично і морально підлабузюємося.

— А що там за історія в тебе була з Кіркоровим?

— Конфлікт наш тривав доти, доки ми були знайомі заочно. Я про нього в пресі говорив усякі капости, він про мене. А потім, коли з'явилася можливість особистого контакту, він підійшов і каже: "Так, значить, ти є той самий Олександр Пономарьов, запеклий націоналіст, який не пускає російських виконавців у серце України? Який ледве автоматників не розставляє по периметру ДК "Україна?" Я кажу: "Так, я і є Пономарьов. Але я не націоналіст". Кіркоров придивляється насторожено. "Ти де народився?" — запитує. Він відповідає: "У Болгарії". Я: "Ти болгарську мову знаєш?" Він: "Ну, дуже давно вже нею

електронні ЗМІ повинні транслювати 50 % вітчизняного продукту (хоча — чому тільки 50 %?). Такий закон на сьогоднішній день існує, але його ніхто не контролює.

Може, це й голосно звучить, але, на мій погляд, питанням контролю української мови на радіо й телебаченні повинна займатися Рада національної безпеки, тому що має місце просто пряма конкретна атака на націю.

— Коли ще Рада національної безпеки почувається... А чи не краще озброїтися крилатим висловом: "Справа порятунку потоплюючих у руках самих потоплюючих". Чому музиканти не консолідується?

— Дуже багато років вони співали російською. І от тепер 90 % музикантів знову російською мовою стали співати, тому що їх життя примушує. Куди їм консолідуватися? Музиканти — це люди, здебільшого, без стрижня. Це "заробітчани". Розумієш?

ОЛЕКСАНДР ПОНОМАРЬОВ: «КУРКА, ЩО МОГЛА Б НЕСТИ ЗОЛОТІ ЯЙЦЯ»

розмовляв, але, в принципі, знаю". Я пояснюю: "Ба-чиш, а в нас 40 % населення України не володіє державною мовою і не намагається її вивчити". Він співчутливо закивав головою, запитує: "Так що робити?" А що ж робити? Батька й матір треба поважати. Згодом ми подружилися, я можу його сміливо називати другом, він допомагав мені всьляко, коли я поїхав на конкурс "Євробачення", і в інших ситуаціях я відчуваю його дружнє плече. На один із його днів народження я подарував Пилипові вишиванку, яку замовив у Карпатах, у Косові. Її шили два місяці. Отож, він у Львові ходив, не знімаючи її. Попросив, щоб я написав йому російськими літерами пісню "Рідна мати моя", вивчив і потім співав на своїх концертах у Росії. І от що виходить. Чужий виконавець, взагалі болгарин, рекламує в Росії Україну. А наші соромляться це робити в Україні.

А що втворюють FM-станції, телебачення? Немов ми живемо в Санкт-Петербурзі чи Владивостоці.

— Ситуація, як кажуть, дозріла: ситуацію треба ламати...

— А переломити її може тільки силове політичне рішення. Я маю на увазі виконання закону, згідно з якими

— Розумію...

— Де вже отут організовуватися? Це раніше були сесії, коли музиканти збиралися по четвергах чи по п'ятницях у своїх містах, продавали інструменти, ділилися новинами, говорили: он там Вася весілля зіграв за 200 гривень, а треба, щоб за 300, тобто, збивають демпінгові ціни. Подібного плану питання музиканти ще можуть вирішити. А от домовитися про те, щоб контролювався закон, прийнятий Верховною Радою? І руки короткі й часу шкода. А це: просто це немовби нікому не вигідно.

— У Києві організується прес-клуб, що піднімає хвилю за українське в Україні, насамперед, на музичному фронті...

— На жаль, українська преса — це не об'єктивне дзеркало, вона відбиває тільки чиїсь інтереси. Газети й журнали належать жменьці людей, і ці люди стоять дуже високо, — це ж

зрозуміло. Ну, як от ви, журналіст, напишете, скажімо, про хазяїна погано. Але не можна — він роботодавець. Виходить, ситуація просто безвихідна. Вихід із неї буде тоді, коли хтось скаже: хлопці, закон є, ось ти відповідайний, ти і ти. І тоді все буде нормально.

— Ти стежиш за політичними подіями в Україні?

— Так.
— **Симпатії й антипатії?**

— Мені дуже подобається Віктор Андрійович Ющенко. Ми особисто знайомі, і він дуже гарна, щирі, розсердна й порядна людина.

— Антипатії?

— У мене антипатій немає. Я не є членом ніякої партії поки що, і тому можу сказати, що я, у принципі, не заангажований. Але мені дуже подобається Ющенко — як особистість, як людина.

— А як ти ставишся до того, що артисти прояв-

Заслужений артист України, співак Олександр Пономарьов схожий на звичайного хлопця з юрби або на представника богемної тусовки: у свій офіс він увійшов дещо скуйовджений, у модно розірваних джинсах, із триденною неголеністю...

У його робочому кабінеті на шафі хаотично стоять, припавши порохом, престижні призи-статуетки: "Лауреат такого-то конкурсу...", "Приз кращому співаку України", "Людина року...", "Перо золотої Жар-птиці", "Зірка естради" року й таке інше. Мене, звичайно, це здивувало. Як правило, до подібних речей власники ставляться з великим трепетом, поміщають на видному місці в "акваріум" з оргскла. А тут — до символів слави ставлення явно без пієтету.

До чого ж Пономарьов ставиться з пієтетом? Яким питанням узяти його за живе?

Спочатку Олександр відповідав стримано, пунктирно, а потім, немов потяг, набрав швидкість, і дивна річ — за вікном став більш чітким і розмаїтим пейзаж, а розмова в "купе" ставала дедалі докладнішою та цікавішою, і, як це нерідко буває між попутниками, зав'язалося відверте спілкування.

ляють себе політично? Беруть участь у політичних акціях, у передвиборних баталіях...

— Здебільшого вони заробляють гроші.

— Тобто, для тебе це нормально, і якщо надійде пропозиція...

— Звичайно, я не буду співати за те, що мені неприємно і проти моєї душі. Можу твердо сказати: якщо я буду співати, то я буду співати за людину, яка мені глибоко симпатична як політик і в якій я бачу майбутнього Президента моєї країни.

— А якщо зашелестять великі гроші? Сашко, ось тобі 10 мільйонів — співай...

— Думаю, що це не спрацює.

— Кому в Україні жити добре?

— Ну, точно не українським артистам, спортсменам, ученим, лікарям, учителям, селянам...

За великим рахунком, зараз в Україні жити добре

— нікому. І от чому. Тим людям, що дуже багаті і мають усього під зав'язку, якщо нема кому це показати і похвалитися, не дуже-то приємно купатися в розкошах. Я далекий від того, щоб когось звинувачувати або засуджувати в тому, що вони заробили нечесні гроші. Я їм співчую. Адже їм же не в кайф не мати поруч таких же, як вони. Тим більше, що, наживаючи надзвичайні багатства, вони втрачають щирих давніх друзів, що їм уже не рівня. Так відбувається в більшості випадків. Я знаю багатьох із цих людей.

— Крутеликів?

— Великих крутеликів. Я скажу одну річ: вони всі дуже замкнуті в собі, мало кому довіряють, ненавидять конкурентів і просто людей. Вони просочуються цинізмом. Їх косять інфаркти й інсульти тому, що живуть вони в постійному пекельному страху. І при цьому не розуміють, чому так відбувається

Україні справді на рівні плінтуса. Улюблена музика — або дуже весела, коли люди випивають, або дуже сумна, коли люди перепивають. У такий спосіб вони щипають себе за душу.

— Як ти ставишся до сучасної танцювальної молодіжної музики, в тому числі до музики нічних клубів?

— По-філософськи. А що мені подобалося у свій час? А що тобі? Сказати, що фокстрот, рок-н-рол, твіст, диско були набагато професійніші, не могу, тому що скрізь потрібний професіоналізм, у будь-якій музиці, навіть у цій діджеївській, що на перший погляд здається абсолютно тупою і незграбною. Але і тут теж необхідна певна майстерність. Інша справа, що технічні можливості дозволяють зараз це зробити швидше й простіше, ніж це було раніше. Ну, так немовби прогрес. Просто хочеться, щоб молодь наша слухала різну музику: і рок, і джаз, і класику. Я дуже шкодую, що з нашого життя пішла така корисна річ, яка була при Радянському Союзі, як худради. Усе-таки в них щось правильне є. Тому що виховувати людей треба. У тому числі — музичні смаки. Мене завжди цього вчили і завжди наводили такий приклад. Якщо ти прийдеш в оперний театр, невідготовлений до конкретного спектаклю (для чого, власне, робляться програмки, але краще, якщо ти заздалегідь підготуєшся), то ти сприймеш цю музику вдесять разів гірше, ніж міг би сприйняти, будучи підготовленим. Приходить людина в оперний театр, виходить після вистави й говорить: суцільна дурниця. А насправді — не музика "дурниця". Людина просто не готова. Її естетичний рівень (а нерідко й інтелектуальний) набагато нижчий за цю музику. Вона цій людині абсолютно незрозуміла. Тому, які в нас найпопулярніші радіостанції? Правильно, — ті, що крутять кабацький і тюремний блатняк. На радіостанціях аргументують: як, мовляв, може країна, в якій половина людей сиділа, слухати іншу музику?..

— Чи не змушує тебе низький смак споживача постачати те, чого він потребує?

— Змушує, однак не можна не йти на мотузку. До речі, я ніколи не писав музики для нічних клубів.

— Ти відчуваєш, що цей культурний рівень занижує тебе самого?

— Не мене занижує — він занижує Україну. Адже я орієнтуюся на кращі світові зразки, не стою на місці, у мені постійно горить бажання вдосконалюватися. Коли цей вогонь гасне, — артист перестає бути артистом.

"Дивись у корінь", — казав Козьма Прутков. Нас усіх занижує державна політика, у тому числі в сфері шоу-бізнесу. Адже шоу-бізнес — це курка, що несе золоті яйця. Дайте можливість українським артистам нормально працювати, й тоді грошенята потечуть у державну скарбницю.

• Володимир КОСКІН

Фото з сайту О. Пономарьова

ПОЖЕРТВИ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ

Продовження. Поч. у ч. 39—52
за 2003 р., числах 2—9, 11—14,
16—18, 20—23 за 2004 р.

Адамовський В., м. Сколе		Джурківська ЗОШ,	
Львівської обл.	30,00	Івано-Франківської обл.	80,00
Андрейців М. І., м. Ходорів Жидачівського		Дібровська НСШ, Міловський р-н, Луган-	
р-ну Львівської обл.	10,00	ська обл. (ч/з Швець Л. Ф.)	46,20
Барна Л., Самбірський р-н,		Дрогобицький міський осередок Україн-	
Львівська обл.	5,00	ської Народної Партії, Львівська обл.	
Барна Я., Самбірський р-н,		(ч/з Сидір І. В.)	65,00
Львівська обл.	5,00	Дроник П. П., м. Миколаїв	20,00
Бельмега В. І., с. Красноліів Верховинсько-		Дупелич К. П., Львівська обл.	10,00
го р-ну Івано-Франківської обл.	5,00	Жигало С. Ф., м. Ходорів Жидачівського р-	
Берестецька М. П., с. Бердиківці Терно-		ну Львівської обл.	20,00
пільської обл.	45,00	Житовецький В. С., м. Київ	30,00
Бесараб А. В., м. Львів	30,00	Жмеринська міська рада, Вінницька обл.	
Бесараб І. І., м. Ходорів Жидачівського р-		(ч/з Співак В. І.)	66,92
ну Львівської обл.	5,00	Зелінський Р. Г., с. Кути	
Більчик А. Т., с. Нова Руда		Тернопільської обл.	10,00
Волинської обл.	15,00	ЗОШ № 1, м. Самбір Львівської обл.	100,00
Більчик Н. Ф., м. Нова Руда		Зубаль Г., Самбірський р-н,	
Волинської обл.	10,00	Львівська обл.	5,00
Борденюк В. В., м. Одеса	30,00	Зубаль Ю., Самбірський р-н,	
Вакула С. І., м. Черкаси	10,00	Львівська обл.	5,00
ВАТ "Самбірський хлібокомбінат",		Кислиця П., м. Суми	18,00
Львівська обл.	905,00	Кіровоградський обл. український	
Верboveцька селищна рада Лановецького		музично-драматичний театр	
р-ну Тернопільської обл.	6,00	ім. Кропивницького	1190,00
Гайдукович Г. М., м. Львів	50,00	Ковальчук І., Самбірський р-н,	
Гир Н. І., м. Надвірна		Львівська обл.	10,00
Івано-Франківської обл.	50,00	Колеснік А. Г., м. Рубіжне	
Госпіталь інвалідів ВВВ, м. Заліщики Тер-		Луганської обл.	10,00
нопільської обл. (ч/з Влодек В. В.)	98,00	Колісник В. А., м. Київ	25,00
Греко-Католицька Церква с. Єзупіль Тис-		Коломийське МБТІ	2000,00
меницького р-ну Івано-Франківської обл.		Король С., м. Ходорів Жидачівського р-ну	
(ч/з Селій Б.)	105,00	Львівської обл.	2,00
Грибович Ф. Д., с. Пашків Долинського р-		Кохан І. В., м. Київ	50,00
ну Івано-Франківської обл.	50,00	Кощенко О. Я., м. Київ	25,00
Гринько З. Т. "Джерельце" СШ № 2,		Кредитна спілка "Надія", м. Тлумач Івано-	
м. Дніпропетровськ	200,00	Франківської обл.	500,00
Груба О. В., с. Урожайне		Литяківська ЗОШ,	
Тернопільської обл.	50,00	Тернопільської обл.	60,00
		Ляшенко О. Л., м. Київ	160,00
		Мазурикова В. І., м. Ірпінь	
		Київської обл.	30,00
		Макаренко Є. І., м. Миколаїв	10,00
		Макаренко О. С., м. Миколаїв	10,00
		Марков Ю. Г. та його діти, м. Київ	20,00
		Марченко М. Т., м. Кременчук	
		Полтавської обл.	100,00
		Мацюк М. В. та Мацюк Р. І., м. Львів	100,00

Мешканці м. Рівне		Мирнівська школа, Підгаєцький р-н,	
(ч/з Кислюк Н. В.)	1216,17	Тернопільська обл.	67,00
Міжненська СШ, Львівська обл.	300,00	Міжненська СШ, Львівська обл.	300,00
Наринник Т. М., м. Бурштин Івано-Франків-		ської обл.	20,00
ської обл.		Новосільська ЗОШ	
Тернопільської обл.	114,00	Овдєнко М. І., м. Київ	10,00
Педагогічний коледж, м. Стаханів Луган-		ської обл.	128,00
Перепелиця В. П., м. Маріуполь Донецької		обл.	50,00
Підлужна О. Г., м. Ходорів Жидачівського		р-ну Львівської обл.	10,00
Плотнір Ф. М., с. Нова Прага Олександрій-		ського р-ну Кіровоградської обл.	200,00
Подолан М. В., м. Тернопіль	100,00	Правління Рівненського ОО ВУТ "Просвіта"	
(четвертий внесок), у тому числі 124,50 от-		римані від благодійного концерту гурту	
"Барви"	603,50	Працівники Рудківської СШ,	
Самбірський р-н, Львівська обл.		(ч/з Турчин Л. П.)	163,00
Пристойко Є. Г.	50,00	Присяжнюк А. С., с. Дзвинячка Тернопіль-	
ської обл.	10,00	ської обл.	10,00
Прокопчук Д. М., Київ	50,00	Родина Романюків, м. Львів	100,00
Рожиченська ЗШ № 3		Волинської обл.	17,00
Сакалюк В. Д., м. Чортків Тернопільської		обл.	126,00
Самбірська філія "Союзу Українок", Львів-		ська обл. (ч/з Богдан Н.)	805,00
Самбірське медичне училище,		Львівська обл.	544,50
Сокоренко А. А., м. Київ	20,00	Спілка політ'язнів братства УПА,	
м. Самбір Львівської обл.	329,00	Станиця Братства УПА, м. Калуш Івано-	
Франківської обл.	300,00	Студенти І курсу кафедри історії Криво-	
ризького ТУ (ч/з Сидієвич В. В.)	900,56	СШ № 2, м. Копичинці Гусятинського р-ну	
Тернопільської обл. (ч/з Кавун О. Т.)	63,25		

Добровільні пожертви
"На Кобзареву Церкву":
МБФ "Українська Родина"
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії
АКБ "Київ", МФО 320401
ЗКПО 21709106

Т-во "Просвіта", м. Долина Івано-Франків-	
ської обл.	100,00
Тернопільська школа для дітей із вадами	
слуху	155,00
Ткаченко С. Ф., м. Житомир	20,00
Удовенко В. Г., м. Київ	100,00
Українська Православна Церква Київсько-	
го патріархату, м. Кам'янка-Бузька Львів-	
ської обл. (ч/з Сокирко)	1000,00
Учні Барської СЗОШ,	
Тернопільська обл.	20,80
Учні с. Космач	
Івано-Франківської обл.	11,00
Хомин Ф. Ю., м. Ходорів Жидачівського р-	
ну Львівської обл.	5,00
Хорозова О. В., м. Київ	10,00
Цвик М. В., м. Тальне Черкаської обл.	20,00
Ціхвіський В. Д., м. Ходорів Жидачівського	
р-ну Львівської обл.	3,00
ЦК профспілки медпрацівників,	
м. Київ	500,00
Шугай К. П., м. Київ	10,00
Янцур М. Д., м. Мукачеве	
Закарпатської обл.	40,00
Яременко А. Б., м. Київ	30,00

СПИСОК ОФІРУВАЧІВ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ, ЯКІ НАДІЙШЛИ ЗАГАЛЬНИМИ СУМАМИ

ЗОШ № 10 І—ІІІ ст., м. ЛУЦЬК ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛ.

Агеева-Шишак О. В.	1,00	Левчук А. О.	1,00	Ціхоцька Ю. В.	1,00	Зінгель Н. П.	5,00
Александрікова Р. К.	1,00	Левчук Т. В.	2,00	Чигринюк С. В.	1,00	Іщук В. І.	2,00
Артемчук С. І.	1,00	Мазурець Н. П.	1,00	Чуріна	1,00	Кашуба Л. С.	1,00
Бацелюк П. П.	2,00	Макарчук О. П.	1,00	Шевчук Т. В.	2,00	Коцюбинська Г. В.	10,00
Берман Г. Й.	2,00	Марущак З. І.	1,00	Шурпа	1,00	Кравчук	1,00
Вінничук Г. А.	1,00	Маслош Л. В.	2,00	Ягелюк Т. В.	2,00	Лис Г. П.	5,00
Вітюк О. Ю.	1,00	Мельник З. М.	2,00	Яручик О. І.	1,00	Литвин М. П.	5,00
Гапончук М. В.	1,00	Мельник Н.	1,00	ВСЬОГО:	100,00	Лошак В. В.	10,00
Гаяка Р. Є.	1,00	Михайловський	1,00			Лощинська К. П.	2,00
Головенко Г. А.	2,00	Мірченко Г. П.	3,00			Лучик А. О.	4,00
Головешко О. О.	2,00	Мосійчук Л. Г.	2,00			Прізвище нерозбірливо	2,00
Гольченко В. В.	2,00	Мосійчук С. С.	2,00			Мартинюк Т. П.	2,00
Гомоч О. П.	1,00	Нагурна Л. В.	2,00			Матвійчук Н. І.	15,00
Демчишина	1,00	Нефьодова	1,00			Матвійчук С. М.	10,00
Долонська Т. О.	2,00	Нижник О. М.	2,00			Наконечний А. В.	2,00
Прізвище нерозбірливо	2,00	Онуфрук В. Б.	1,00			Патута В. Ф.	50,00
Жичук С. А.	1,00	Перепора Л. Д.	2,00			Патута Г. Ф.	50,00
Ігнатюк А. В.	2,00	Поліщук А. С.	1,00			Приймак Г. А.	5,00
Ілюшик Н. В.	2,00	Прокипчук Л. Б.	2,00			Ращинська Г. М.	1,00
Каневцова	1,00	Процик Л. Ю.	2,00			Рибай М. С.	5,00
Кириленко І. В.	2,00	Процюк В. П.	1,00			Садовська Л. В.	10,00
Киричук	1,00	Пушкар С.	1,00			Селепина Д. Й.	5,00
Климченко	1,00	Селещук Н. В.	1,00			Семенова Н. Л.	5,00
Ковальчук М. В.	3,00	Сідун Л. А.	1,00			Снитюк В. І.	2,00
Ковтун	1,00	Соловєнюк М. М.	2,00			Сопко Н. І.	4,00
Кондратик Г. Я.	1,00	Схаб І. В.	2,00			Стадиницька Т. І.	5,00
Костюк	1,00	Трофімчук Ю. Г.	1,00			Терешкович С. П.	1,00
Кривенюк Є. Г.	2,00	Тузюк	1,00			Чепелюк В. А.	10,00
Курчай І. І.	2,00	Федончук	2,00			Шабловський М. П.	5,00
Лашина С. І.	3,00	Футаль	1,00			Шевченко А. Г.	5,00

Мешканці м. Рудки Самбірського р-ну Львівської обл. (через Голинського В. І.)

Депутати міської ради		Шимчак П. П.	5,00	Брийовська С. М.	3,00	Працівники субсидій	
Антоняк Д. В.	20,00			Кравець С.	3,00	Вавшкевич Л. Г.	3,00
Бахурський Т. І.	5,00	Працівники міськради		Кривішин З. В.	3,00	Кадило М. М.	3,00
Біндас Р. Р.	5,00	Брийовська О.	3,00	Лосик Б. М.	5,00	Мороз М. М.	3,00
Владика В.	10,00	Генгало С.	5,00	Торган К. В.	3,00	Павлова С. Г.	3,00
Волошин І. М.	1,00	Гридинська Т.	3,00				
Гобчук І. І.	5,00	Гузикевич В.	3,00	ДКП		Народний дім	
Голинський В. І.	5,00	Гузикевич Л.	3,00	"Рудкитеплокомуненерго"		Гриб О. В.	2,00
Горгуц В. А.	10,00	Дашкович В.	10,00	Кравець О. Є.	3,00	Даценко Р. В.	2,00
Гриб І. М.	3,00	Калічак Г.	3,00	Крета А. М.	5,00	Іванишин Т. Г.	2,00
Гриник С. В.	5,00	Крайник Л.	10,00	Лабай Р. С.	3,00	Мазуркевич С. М.	2,00
Даниляк В. М.	4,00	Курило Т.	5,00	Маркевич Г. П.	3,00	Лукало Л. М.	3,00
Литвин А. Д.	3,00	Чопко Н.	3,00	Ригель Я. М.	2,00	Тимчишин М. І.	2,00
Лозинський М. І.	20,00			Сеньків З. Є.	3,00	Ткач М. Ф.	2,00
Матківський М. П.	10,00	ВУЖКГ		Хім'як Г. Є.	3,00	Ткачик Л. П.	3,00
Походжай О. М.	5,00	Бобеляк Г. М.	3,00	Швепа В. М.	3,00		

Мешканці м. Копичинець Гусятинського р-ну, Тернопільської обл. (ч/з Богуна А. В.)

Якимів В.	20,00
Поправа І.	10,00
Василик І.	5,00
Винницький Ю.	10,00
Ковальчук С.	20,00
Хоптовий Й.	10,00
Новосад М.	10,00
Коричковська Н.	7,00
Озерянець В.	10,00
Чернець О.	5,00
Галонська М.	5,00
Богун А.	20,00
Ничка Є.	5,00
Мельник К.	5,00
Петльованій І.	2,00
Король Є.	2,00
Іванюк Я.	2,00
Ковальчук В.	10,00
Ганзола О.	2,00
Монастирський Д.	2,00
Пласконе І.	5,00
Шарко О.	7,00
Шарко М.	2,00
Томчик М.	5,00
Чаплінська А.	5,00
Ткач В.	2,00
Кисілівська О.	5,00
Мрачко Г.	2,00
Трембовельська О.	2,00
Ворос Г.	2,00
Бурлик Г.	2,00
Родик О.	3,00
Осташевська С.	2,00
Дмитраш А.	3,00
Адамович Я.	2,00
Левицький В.	2,00
Берега П.	2,00
Петльована К.	3,00
Цвик Б.	5,00
Всього:	223,00

ЛПНУ ім. Т. ШЕВЧЕНКА, КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (через Семистягу В. Ф.)

Бабічев О. І.	10,00
Бадер О. Д.	10,00
Бернацький М. П.	10,00
Гогохія Н. Т.	10,00
Климов А. О.	10,00
Намдаров Г. М.	10,00
Семистяга В. Ф.	10,00
Всього:	70,00

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 447 595 грн. 57 коп.

НЕ ЛЕГКОВАЖТЕ!

Коли у Конфуція спитали, що б він, насамперед, зробив, якби став правителем, він відповів, що повернув би словам їхнє первісне значення.

Наш же час чомусь відзначається тим, що ніхто не тільки не хоче повернути словам їхнє істинне значення, а навіть не хоче знати справжнього походження слів, речей і понять. Чи не найяскравішим прикладом цього є часте вживання в Україні вислову “шапка Мономаха”. Коли її, “шапку Мономаха”, згадували радянські лектори-пропагандисти чи щирі росіяни, мене це не дивувало. Лектори як лектори, — що їм скажуть, те вони перекажуть. А щирі росіяни знали й без них, що за “шапкою Мономаха” криється поняття про силу влади, силу зради і могутність державної облуди.

Та тільки-но почала народжуватися наша, поки що декоративна, держава, як почалися і в нашій краю до ладу й не до ладу посилення на “шапку Мономаха”. Особливо вразила мене одна передача по радіо 1992 року, коли якась пані аж сльозами ефір зросила, що Москва привласнила собі святі ікони з Лаври, із Михайлівського собору і... навіть нашу “шапку Мономаха”. Ікони таки справді забрали. І ніколи не повернуть нашій догідливій владі. А от щодо “шапки Мономаха”, то вибачайте...

Не раз і не двічі з вуст новоспечених уболівальників і по радіо, й по телебаченню, коли йшла мова про тягар влади, звучала та заклата “шапка Мономаха”. Навіть на з’їзді письменників України один багатолітній пишущий член поспівчував новообраному (старому) голові спілки Ю. Мушкетикові, що тепер йому дісталася важка “шапка Мономаха”.

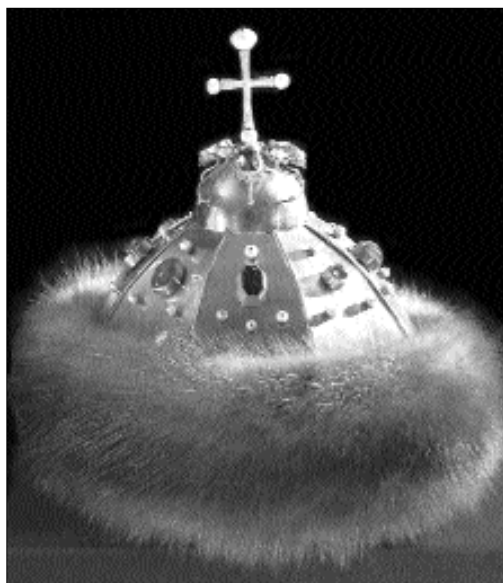
Аж ось мені потрапила до рук

стаття із “Правды Украины” під назвою “Клады и сокровища. Шапка Мономаха”. Зрадів я, що хтось-таки взявся сказати правду про заклату “шапку”. Читаю: “На самом деле у киевского великого князя Владимира Мономаха такой шапки не было. Первый российский царь Иван III, желая быть прямым наследником знаменитого киевского князя, раздобыл его шапку... в Средней Азии, в Бухаре”.

Щиру правду “излагают” пан Володимир Супруненко — у славного князя Володимира Мономаха справді не було “шапки Мономаха”. Але далі пішло-поїхало. Бо Іван III не був ні першим “россий-

ниловичу, прозваному Кали-тою. Вона йому була потрібна, як знак своєї вишости над іншими князями. І отой Іван I Данилович (Калита), князь просто московський, зробив її собі сам із золотої бухарської тюбетейки. До бухарської золотої філігранної тюбетейки Іван I Калита наказав припасувати соболину смушку, приклепати самоцвіти та нагорі приладнати хрест. І вийшов дуже гарний “вінець” державний, яким вінчали на велике князівство московське, а там — і на царство московське.

А саму золоту філігранну тюбетейку Іван I одержав із рук

містом, урятувалися. Охляп повскакували на коней і помчали спочатку до дружньої Москви, а далі в орду із грізною звісткою — Твер піднялася.

Оце й була фортуна для Івана I Даниловича Калити.

І він теж помчав до Орди. Чи тому, що коні в нього були прудкіші, чи тому, що в татар-конярів коні від швидкої втечі пристали, але князь просто московський Калита I Данилович чи не раніше від утікачів був в Орді. І доповідав своєму покровителю Узбеку про тверських ворохобників. І одержав ханське благословення на похід проти Твері. Прийшов Іван I Калита до Твері зі своїм військом, та ще й із Орди привів татарське військо у 50 тисяч вершників на чолі з темником Федорчуком.

І лютував безмірно на тверській землі тихий та улесливий Іван I Калита (“собираатель русских земель”) — на капусту посікаючи православних, обдираючи церкви та селянські “істобки”.

Порадів такій щирій службі свого васала мусульманин-неофіт хан Узбек. Ну, й подарував йому бухарську золоту тюбетечку. Не раз і не двічі і своїм військом, і подарунками, і вчасним збором податків прислужився запопадливий Іван I Калита Золотій Орді. Поки, зрештою, 1332 року його було вивіщено над іншими християнськими васалами Золотої Орди: “...царь (тобто, хан Узбек) его пожаловал и дал ему княжение великое надо всею Русью землею, якоже и праотец великий Всеволод Дмитрий Юрьевич”.

Російський історик В. Ключевський сказав у минулому столітті, що московські князі, починаючи

КОБИЛА, КАЛИТА І ТЮБЕТЕЙКА «МОНОМАХА»

свим” царем, ні першим московським царем. Він був великим московським князем. Це по-перше, а по-друге, він був дідом першого московського царя Івана IV Васильовича (Грозного). Іван IV Грозний, теж спочатку великий князь московський, вінчався на царство 16 січня 1547 року у віці 17 років. І потім, аж до Петра I, всі царі були тільки “московські”. Потретьє — Іван III не міг бажати бути нащадком прямим, бо він і так ним був: Москву заснував (збудував) князь Юрій Долгорукий — син “знаменитого киевского князя”.

Кому ж так конче потрібна була “шапка Мономаха”?! “Шапка Мономаха” — як регалія вищого ґатунку, як вінець, дарований візантійським імператором Мономахом своєму онукові Володимиру Мономаху, потрібна була й не Іванові III, й не Іванові IV, бо вони й так її мали у спадок, а Іванові I Да-

свого покровителя — золотоординського хана Узбека. За що ж хитрий і меткий азіяць зробив своєму васалові цей розкішний дарунок? Та за допомогу в боротьбі проти непокірних православних людей. На той час (1327 рік) у змаганні за першість між князівством Тверським і князівством Московським перше брало гору. А це непокоїло ординських ханів — вони ревниво стежили, щоб між князями була ворожнеча й рівновага водночас. Тому й надіслав хан Узбек свого небожа Шелкана до Твері. Аби той і данину добру злупив із християн і притиснув непокірних.

Шелкан засів у Твері в палаці великого князя Олександра Михайловича, якого звідти принизливо витури. По тверській землі розповзлися татарські здирники — збирачі податків. Тверяни шаленіли від люті, проте поки що

мовчали.

Та ось 15 серпня 1327 року трапилася пригода. У диякона Дудка була добра кобилиця, і він повів її напувати до Волги. На лихо, побачили ту кобилицю, “младу і зело тучну”, татарські зайди. І вмиль її загарбали. Диякон Дудко заволав: “О мужи тферистии, не выдавайте!” Прибігли люди з торжища і відбили кобилу в татар. Татари зі зброєю кинулися в бійку. Тоді тверяни, “мужи тферистии”, вдарили на сполох у дзвони. І почалася різанина: “И кликнуша тферичи, и начаша избивать татар, где которого затропив, дондеже и самого Шелкала и всех по ряду”.

Славнії тверяни впорали зажерливих ординських псів до одного: і вояків, і Шелкана, і купців ординських, і чиновників ханських. Тільки конярі Шелканові, що випасали коней на луках за

дарі, які не мають ніякого відношення до політизованих у XX ст. арійців) з’явився бог неба АНУ. Його ім’я вчитав на глиняній табличці трипільського клинопису український вчений Валентин Даниленко. Раніше ім’я бога знаходили у шумерських клинописах. Досліджуючи слов’янську міфологію, я зацікавився будовою сучасних українських слів. Виявилось, що в нашій мові часто вчувається праукраїнська небесносвітлість та ім’я небесного бога АНУ: отаман (Ата-м-Ану), багрянний (б-Аг-Ор-Ану), бандура (б-Ану-д-Ор-а), баняк (б-Ану-Аг), вагани (в-Аг-Ану), вареник (в-Ар-Ану-к), вербіна (в-Ор-Ану), веретено (в-Ор-Ата-Ану) і т. д. (М. Іванченко. Таємниці нашої прадавнини. Київ, “Молодь”, 2000)

Як бачимо, наша мова творилася не з матеріалістично-споживацьких означень, а з духовних. У різних епохах при зміні верховенства праукраїнських племен вона не втратила першородних коренів. Про що й повідують назви: скити (су-ку-Ата, де “су” — соняшний, анти й венети (в-Ану-Ата), слов’яни (су-лу-в-Ай-Ану). У котрого ще народу в світі збереглися мовні пракорені майже з двадцятитисячної давнини?

Першу в світі хліборобську державу, що зародилася в VI тисячолітті до н. е. у Подунав’ї і розпросторилася на терени Подніпров’я, місцеві арії називали Аратою (Ар-Ата — Світла Батьківщина), згодом Орітанією (Ор-Ата-Ану — Світлою Небеснобожою Батьківщиною). У ній між річками Тясмином, Россю та південним Бугом у IV тисячолітті до н. е. вирости найбільші тоді в світі першоміста Сонця. Дослідники XX ст. встановили, що вони займали пло-

щу до 300 га кожне, де мешкало до двадцяти тисяч орачів. Там арії-трипільці збирали врожай чотирьох видів пшениці тоді, коли племена Європи шойно вибиралися з кам’яного віку. З перенаселеної Аратти арії мандрували в тепліші краї. Самоназва Арта-Артанія, яку запам’ятали арабські купці, збереглася до слов’янської доби на терені сучасної Черкащини.

А де шукати ім’я України? Вважаю, воно теж виникло кілька тисячоліть тому: Ук-Ор-Ай-Ану (де УК — плем’я, ОР — світлий, АЙ — володар, АНУ — бог неба). Тобто у приблизному визначенні: Володіння Небесного Бога Сонця-Рачів. Власне — Божа Країна. Ця назва народилася із самобутнього світобачення аріїв — орачів без впливу зовні. Відгомін її вчувається в імені племені аріїв-укрів у слов’янських придунайських Країнах та у південно-балтійських укрів (згодом пруський Уккермарк), де тече ріка Укра. Тож інші версії походження назви нашого рідного краю втрачають свою правдоподібність. Тому Україна не “окрайна” земля (М. Грушевський) і не “земля скраю Європи”, як гадає канадський професор Орест Субтельний, вона ж бо в центрі Європи. Та й не “земля украяна”, відмежована (О. Братко-Кутинський). І не “степова область” (за Р. Масаутовим, де з тюрської “кра” — степ, а “іна” — область).

Згодом від праукраїнського бога світанкового сонця Хорса виникла назва Русь. Так називали землю полян, обмежену на півдні річками Рост, Роставиця, Росава. Вперше згадано Русь у “Велесовій книзі” IX ст. та в договорі візантійського імператора Михайла 852 р. Термін “Мала Русь” започаткуло

МАНДРІВКИ ІСТОРІЄЮ

Будь-чий месіанські теорії про мілітарне чи духовне опанування світу не можуть зупинити закорінення державотворчого міту України. Тим більше, що він ґрунтується не на домислах, а на здобутках науки. Відкинемо почуття меншовартості, перестанемо поклонятися примарі будь-якого “старшого брата”. Ми, українці, — не “моголи, золотого Тамерлана онучата голі”, а одна з найдавніших народностей планети. Чимало фальсифікаторів перетлумачувало наше минуле задля майбутнього чужого. Письменник Юрій Липа писав: “...тяжче вгадувати чужі пропагандистські й провокаторські посуви в українському житті, — але річ незмірно тяжча дослідити, хто і як, чому і де затроїв українців чужим історизмом” (Ю. Липа. Призначення України. Просвіта, Львів, 1992).

Постійні терени проживання, мова і тогочасна об’єднуюча духовність дають підстави називати наших предків праукраїнцями. Їхні божества, що уособлювали сили природи, зародилися у пізньому кам’яному віці й закономірно належать до перших ознак української нації. Скажімо, прадавні сонячні божества Коляду, Купала (Купайло) пошановуємо досі. Так само як і язичницькі праукраїнські звичаї колядування, шедрування, посівання, святкування русалій, Спаса, колодія тощо. Академік Олександр Потєбня визначив вік первісним українським колядкам у чотирнадцять тисяч літ. І ромбовидний знак засіяного поля та лона, мальований на глі трипільських глиняних богинь, зберігся понині на плахтах, килимах, писанках, у гуцульській різь-

УК-ОР-АЙ-АНУ...

Фото О. Целяури

бі. А від богині води Дани дістали назви ріки Дніпро, Дунай, Дністер, Дон, Донець, Десна, Двина, які й позначили межі Праукраїни. Від її духовності zostалися назви сіл Сваричів, Саварка, Стрибож, Яриловичі, Мокошин, урочищ Перуни, Перунова рінь, Велесів Яр та ін. Отже, Українська нація почала формуватися не в XV ст., як твердять деякі науковці, а в сиву прадавнину.

Так само однією з найдавніших ознак української нації є найстарша з індоєвропейської спільноти мов — українська. Це довів ще дослідник Михайло Красуський: “... українська мова не тільки старша від усіх слов’янських, не виключаючи так званої старослов’янської, але й санскриту, грецької, латинської та інших

арійських” (М. Красуський. Древность малороссийского языка. Одесса, 1880). Сучасні українські вчені Степан Наливайко, Олександр Шокало, Юрій Шилов за допомогою коренів санскриту визначили найдавніші праукраїнські слова. Розвивалися вони водночас із духовністю: ОР (Ар, Ур) — світло, АГ — вогонь, АЙ — володар, КУ — земля (край), ЛУ — людина, АМА — мати, АБА (Ата) — батько і т. д. Занесені племенами Подніпров’я в далекі краї, вони формували мови Шумеру в Месопотамії, Арати на Перському нагір’ї, Багарати в Індії, Етрурії на Апеннінах і густо засіяли топоніми та гідроніми на південному Сході та Заході.

Першим божеством трипільських аріїв (АР-АЙ — світлі воло-

від Івана Калити, нічим не виявляли своїх талантів та були чергою сірих невизначених персон. Може, щодо інших московських князів то щира правда. Але от Івана І Даниловича Калиту знаменитий історик не оцінив по заслугі. То таки був той перевертень та пронира. Цей богобоязливий князь 1327 року вчинив два смертних гріхи: Каїнове братовбивство своїх же братів-слов'ян та Іудине зрадництво — на землю християн привів людоджерів-іновіриців. І одержав за це не 30 срібняків, а золоту тубетейку. І не повісився на осіці, як то вчинив із розпачу слабкодушій Іуда. А коронував сам себе вінцем зради. Та ще й пустив той вінець у шалені хвилі історії. І з часом саморобний вінець став найголовнішим символом самодержавності в Московії. Та таким могутнім і страшним, що навіть найдієвіший ворог християнської Росії, самозваний “царь рабочих, крестьян и всех люмпен-пролетариев мира” Ульянов-Ленін не наважився торкнутися “шапки Мономаха”. Боявся. Хоча всі інші регалії та інсигнії російських самодержців разом зі своєю командою горьких, свердлових та юровських продавав за безцінь на всіх материках.

Та до чого я все це веду? А до того, що не тільки українці, а навіть “хаклы” і “малороссияне” повинні забути про “шапку Мономаха”. Не пхайтеся в чужі лиха. Ще не одна шия затріщить під вагою “шапки Мономаха”, і не одна чеченська різня запалає у сусідніх землях. Бо хоч би хто що там виголосив про оновлення, але самодержавіє навіть без трону і скіпетра міцно сидить у великороських головах.

Отож — забудьте “тубетейку Мономаха” і стережіться “собира-телей земель”. Вони таки вправні пронири. Не легковажте!

• Юрій ЛОГВИН

духовенство в XIV ст., коли від Київської митрополії відокремлено Галицьку (М. Грушевський). Відтак і Галицько-Волинську державу стали зазивати Малою Руссю. Поступово ота назва виродилася. Її воскресили, коли київське духовництво захотіло випрохати кошти у Московської митрополії. Петро Могила у листах до московського царя підписувався “митрополитом Київським, Галицьким і всея Малої Росії”. А вже після Переяславської ради російські царі впевнено титулювали себе самодержцями “і Малої Русі”. Петро Перший із 1721 р. привласнив ім'я Русі для московської імперії з тим, щоби доточити їй віку та утвердити в ній загарбану Україну-Русь.

Уперше ж наймення “Україна” згадано в Іпатіївському літописі Київської Русі. Тоді в 1187 р. у поході князя Ігоря Святославовича на половців помер від ран його спільник, переяславський князь Володимир Глібович. А він був хоробрим і добрим, тому “о нем же Оукрайна много постана”. Там ішлося й про те, що галичани запросили до себе на княжіння Івана Ростиславовича Берладника. Він приїхав “ко Галичской Оукраине і взяв два города галичські”. Тодішньою літописною мовою (1212 р.) розповідається й про Галицько-Волинського князя Данила, котрий “возвратішеуся к домові і еха з братом пріз Берестен і Оугровеск, і Верешін, і Столп'є Камов, і всю Оукраינוу”.

Споріднення з назвою України сталося грецьке слово трипільсько-пелазгійського походження Ойкумена (Ай-ку-Ама-Ану — Володіння небеснобожої Материзни).

• Михайло ІВАНЧЕНКО

фото з архіву “СП”

— **То чим же є така речовина, як вода?**

— Вода, крім того, що найбільш поширена, це ще й особлива речовина. Молекула води складається з атома кисню й двох атомів водню. Але електрони розташовані в молекулі води таким чином, що у кисневого кінця заряд два мінуси, а у водневих кінців — заряд плюс, і вода має вигляд електричного диполу. Молекули між собою з'єднуються так: позитивний кінець водню однієї молекули наближається до негативної кисневої вершини іншої молекули. Між двома молекулами утворюється так званий водневий зв'язок. Як результат, у воді виникають ланцюги з молекул, по яких неперервно циркулює електричний струм, особливо тоді, коли до одного кінця підходить якийсь іон, що дуже легко гідратується молекулою води. Ланцюги молекул води стають дуже чутливими до зовнішніх подразнень, і не лише електричного характеру. Навіть коли подразнення зникає, в структурі залишається пам'ять про нього. Вода надзвичайно чутлива до будь-яких зовнішніх полів, і навіть сенсорні поля типу доброї думки, молитви чи навіть певної фотографії тощо впливають на воду відповідним чином.

— **Що може знищувати позитивну структуру води?**

— Бралися краплі води з різних середовищ, одержаних у різних обставинах, і виявилось, що вода із брудного середовища не має структури. Більше того, вода, на яку діяло від'ємне поле, скажімо, фотографії Гітлера чи інших фашистів, набувала

— **Тобто структура води може змінюватися від різного впливу на неї?**

— Це було доведено. Вода була поміщена в середовище, у якому звучала різна музика. Пізніше маленьку краплинку такої води заморозували й дивилися на її слід. І виявляється, що в залежності від того, яке музичне поле діяло на воду, вона набувала різної структури. Ідеальною структурою замерзлої краплі води є структура сніжинки, яка має надзвичайно сильні адсорбційні властивості. Якщо звучить така гарна музика, як музика Бетховена, діючи на

ЩО МИ ВІДАЄМО ПРО ВОДУ?

воду, вода структуризується і в результаті в замерзлій малесенькій краплі проявляється слід сніжинки. А коли діє рок-музика, сліди дуже вже розмазані. Це важливо, бо вода, фактично, є основним складником людського організму й залежно від того, в якому середовищі перебуває організм, дія на воду цього середовища дуже суттєва. Беручи до уваги, що молекули ДНК і РНК оточені кожухом водяних молекул, дуже суттєво, який вигляд має структура цього кожуха і як на нього діють різноманітні зовнішні впливи, наприклад, мелодії. Дія може бути дуже слабенькою, але якщо вона довготривала й постійна, то може викликати погані наслідки.

— **Що може знищувати позитивну структуру води?**

— Бралися краплі води з різних середовищ, одержаних у різних обставинах, і виявилось, що вода із брудного середовища не має структури. Більше того, вода, на яку діяло від'ємне поле, скажімо, фотографії Гітлера чи інших фашистів, набувала

ОСНОВА ЖИТТЯ

Джерело життя має формулу — H_2O . Вода займає 70 % поверхні нашої планети. Людський організм складається на 80 відсотків із води. Ось практично майже все, що ми знаємо, аби відповісти на запитання, винесене в заголовок. Але все зазначене — лише вершечок айсберга (яким також може бути ця унікальна речовина).

Інститут фізики конденсованих систем НАНУ вже понад 30 років займається дослідженням розчину електролітів, властивостей води і її поведінки відносно різноманітних іонів. А його директор, доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАНУ Ігор Рафаїлович ЮХНОВСЬКИЙ присвятив дослідженню води майже піввіку (Так, це той самий народний депутат Ігор Юхновський, який широкому загалу відомий як політик, один із творців доленосних документів незалежної України — Декларації про державний суверенітет, Акта про незалежність України, Закону про економічну самостійність нашої держави. Нині він перший заступник голови Комітету Верховної Ради з питань науки й освіти).

Яка структура води є найблагодатнішою, що відбувається з цією речовиною під впливом музики різних стилів, чи можна в домашніх умовах отримати добру воду і як змінюється вода, коли люди моляться або сваряться. Про все це йшлося у розмові кореспондента “Слова Просвіти” та Ігоря Рафаїловича Юхновського.

дуже поганій структурі. Психічне поле однієї людини впливає на іншу, діє і на воду, а тому, сварячись між собою, ми порушуємо структуру води, яка є в наших організмах.

Окрім того, досліджувалася вода з крана та з джерела. Найкраща для пиття — вода з відкритого чистого джерела, що струменить, бо вона має кисневий склад, близький до кисневого складу води в крові людини, а її структура близька до структури сніжинки. І навпаки, вода з крана, звичайно, не має гарної структури.

— **Чи залежить від часу доби структура води?**

— Якою є вода вдень чи ввечері, я не досліджував, але невеликий український завод води “Орда-на” вивчав роботу своєї очисної системи залежно від пори року. Виявляється, в дні, близькі до Водохреща, у воді відбуваються певні внутрішні дії, і вона спочатку не піддається очищенню, але, вже очищена, набуває незвичайних властивостей, порівняно з водами, які з цього самого джерела одержу-

ються в іншу пору року.

— **Чи щось відбувається зі структурою води після того, як вона переходить із рідкого стану в твердий і навпаки?**

— Лід має особливу структуру, й тала вода є дуже корисною. Цю властивість талої води, безумовно, треба використовувати, але робити це розумно. Можете налити воду в пляшку й заморозити її, а пізніше розморозувати. Тала вода, взята навіть із крана, є дуже доброю. У пляшці, коли вода буде танути, утворюватиметься ядро, яке шкідливе, бо в ньому зібраний весь бруд, що був у воді перед її замерзанням і став першим центром замерзання. Тому дуже важливо злити воду, яка виникає одразу після розмерзання, і слідувати, щоб вона не розтанула до кінця. Спочатку злити хоху воду, а потім, коли ядро льоду розтане, вилити геть ті рештки, вичистити й виполоскати посудину, та знову можна повторити операцію.

Отже, добру воду, яка буде зберігати структуру льоду на досить довгий

час, можна одержати й звичайним способом, лише потрібно уважно стежити за серцевиною, яку краще необхідно викинути.

— **Вода може бути носієм інформації?**

— Звичайно, вода є носієм інформації, як і різноманітні кристали сегнетоелектричного типу. Вода — діалектрик, який можна відповідним чином запрограмувати, і настане такий час, коли воду, подібно, як нині використовують рідкі кристали, будуть використовувати в технічних засобах.

— **Жива й мертва вода — це казки чи все ж реальність?**

— Залежно від того, які поля діють на воду, вона або корисна, або шкідлива. Існують цілі райони на Землі, наприклад, у Сибіру, де вода непридатна до пиття. Дія води ніколи не буває раптовою, але якщо таку шкідливу воду вживати тривалий час, то ви не будете довго жити.

— **Проста і священна вода...**

— З погляду оцінки дослідження замерзлих крапель води, яка піддається різним впливам, була досліджена вода, яка стояла при молитві. Тобто молитва промовлялася, або її текст наклеювався на поверхню відповідної посудини, де була вода, і світло проходило через цю обкладинку з молитвою. Вода покращувала свої властивості. Вода, до якої “зверталися” з добром, є доброю водою.

Більше того, я хочу порадити всім господарям, коли вони варять їжу для своєї родини, то повинні бути в доброму настрої, добре думати про сім'ю і братися за приготування з великою охотою і бажанням, — від того їжа буде кращою.

• Олена БРЕЗІЦЬКА

фото О. Цецури

ДОЛЯ

ДО ЗБІРНОЇ — ЧЕРЕЗ
МОСКВУ І ГАННОВЕР

Десять років тому його вважали одним із найперспективніших представників нової генерації українських футболістів. У 16 років Богдан Федірчик, хлопчина з провінційного буковинського села Киселів, уже грав у дублі московського ЦСКА, а через рік його взяли "на оглядини" селекціонери німецького "Ганновера-96". В основному складі цієї команди він з'явився у 1995 році. Якби не мінливості долі, Федірчик спокійно міг би першим пройти шлях Андрія Вороніна, який із другої Бундесліги потрапив до національної збірної України. Але...

Навесні 1996 року тодішній наставник молодіжної збірної України Олександр Іщенко викликав на збір буковинця, який транзитом через Москву опинився у другій Бундеслізі, і, побачивши його на полі, запропонував перейти до кіровоградської "Зірки-НІБАС". Але вже через півроку Федірчик повернувся назад.

— Мене тягнуло до Німеччини, — згадує Богдан. — Хоча далеко не останню роль тоді зіграло й те, що мене трішки обдурили у грошових справах: Іщенко не виконав своїх обіцянок. І я повернувся до "Ганновера-96". Там мені на одному з тренувань зламали ногу. Рік довелося носити конструкцію Елізарова. Потім заново вчився ходити. Зрештою опинився у любительській команді міста Гільдесгейм. Я був сповнений бажання повернутися назад до професійної ліги і впевнений — так би воно й сталося, якби не нові травми. За три роки переніс іще дві операції. Після другої відновлювався вже вдома.

Після виклику до "молодіжки", за яку Федірчик зіграв декілька контрольних матчів із клубами Вищої ліги, "український німець" опинився у "Динамо-2".

— Онищенко пропонував залишитися в другій динамівській команді на півроку, а там, мовляв,

БОГДАНУ ФЕДІРЧИКУ (на фото) пророкували блискучу футбольну кар'єру, але замість збірної України він опинився... за ґратами.

видно буде, — розповідає він. — Але я вирішив усе-таки повернутися до Кіровограда. Сьогодні я про це шкодую, але часу не повернеш... Найімовірніше, головним чинником виявилось самолюбство. У молодіжній збірній усі хлопці були з команд Вищої ліги, а "Ганновер-96" тоді був у другій Бундеслізі. До того ж, після травми мені потрібно було повертатися до основи через резервний склад, а за дубль я, тим більше, не хотів грати. Ось і "клянув" на українську "вишку".

ФАТАЛЬНА ЗУСТРІЧ У КАФЕ

З ніг на голову життя футболіста перевернув інцидент, який стався з ним у 2000 році. Богдан тоді відновлювався вдома після чергової "футбольної" операції. Того дня він, як завжди, зробив пробіжку. А ввечері вирішив зайти до кафе в районному центрі Кіцмань — пограти у більярд. І треба ж було, що саме до нього, загалом, досить відомої в тих краях особистості, почала чіплятися компанія напідпитку.

— Їх було п'ятеро, — згадує Богдан. — Ми були незнайомі, хоча містечко в нас невеличке — там багато хто один одного знає в обличчя. Почали мене ображати. Потім один з них вдарив в обличчя. Почалася штовханина. Я впав на стіл, де виявився той злочасний ніж. Далі все робив у стані афекту... Пізніше лікарі пояснили, що в мене, як і в більшості спортсменів, загострене почуття гідності. Як і бажання бути кращим, перемагати. Це теж далось взнаки. Я ж просив їх угамуватися...

У шоківому стані Богдан уда- рив двох нападників ножем. Для

одного поранення виявилось смертельним.

Трагедія вразила не лише Кіцмань. Усі, хто добре знав Богдана, в тому числі його перший тренер Онуфрій Савчук, не могли повірити в те, що сталося. Бо ніколи не сумнівалися у добрій вдачі хлопця. Врешті-решт, перспективний футболіст опинився на лаві підсудних. З огляду на всі пом'якшувальні обставини, йому дали чотири роки. Відсидів менше половини — потрапив під амністію, як чорнобильський третій категорії (деякі села Буковини, у тому числі Киселів, як відомо, мають статус потерпілих від Чорнобильської катастрофи).

— Там, за ґратами, дехто знав, що я грав у молодіжній збірній. Поцятило, що в камері був телевізор. Тож подивився і матчі Чемпіонату світу—2002.

На волю Богдан Федірчик вийшов у липні 2002 року.

— Коли прийшов адвокат Борис Хомицький і сказав: "Ти сьогодні виходиш на свободу", — мені не вірилося. Передати ці почуття неможливо. Хоча, зрозуміло, не бажано нікому їх відчувати. Повернутися до нормального життя допомогли батьки і старший брат Юрій. Та й друзі підтримували морально.

ДОЙЧЕ ФЕДІРЧУК

Любов до футболу Богдану Федірчику передалася від батька Миколи, який свого часу грав за місцеву команду в чемпіонаті області. І теж, до речі, у півзахисті. А роки, проведені в німецькому футболі — професійному та аматорському, —

зом із такими майстрами, як Олександр Бородюк і чемпіон світу-90 Гюнтер Херманн.

— Бородюка "Фрайбург" тоді віддав в оренду "Ганноверу-96" на півсезону, саме коли я грав у першій команді. Він жив там із родиною. Ходили один до одного в гості. Але найбільшим авторитетом у "Ганновері-96" був, звичайно, чемпіон світу Гюнтер Херманн, який до цього багато років грав за "Вердер". Тренував нас, до речі, Егон Кордес, який згодом працював другим тренером із Джованні Трапаттоні у "Баварії". А як приємно згадувати, що був у молодіжній збірній разом із Zubovim, Вашуком, Кернозенком, Шищенком, Селезньовим...

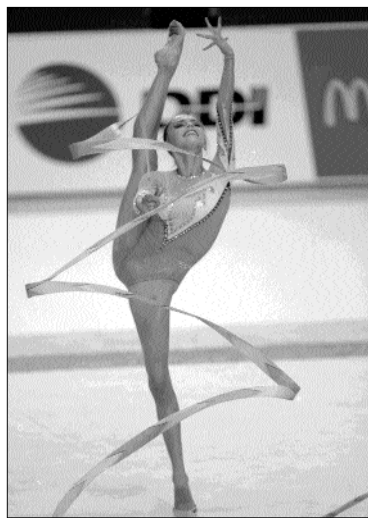
Зараз экс-збірник України паралельно грає в чемпіонатах Чернівецької (за Кіцмань) і Тернопільської (за Заліщики) областей.

— Граючий президент РСК "Кіцмань" Юрій Савчук зібрав непоганий колектив. Завжди приємно грати, коли команда бореться за перше місце. У нас є й інші хлопці з досвідом виступів у командах майстрів. Зараз мені 29 років, і вже важко кудись пробитися. Але влітку розраховую пограти щонайменше у другій лізі. Дотримуюся режиму. Сповнений бажання довести, що щось-таки вмію у футболі. Хотів би пограти ще років 6—7 на професійному рівні.

Живе Богдан із батьками у Киселеві. З одруженням не поспішає — хоче спочатку добре стати на ноги. Відчув і важке, і розкішне життя.

— У Німеччині я жив на широку ногу. Там не вистачало лише батьків поруч, самому було важко. Але все одно частіше згадую приємне. Та до Німеччини більше не тягне.

ТУРНІР

Аліна Кабаєва

Лідер української збірної Ганна Безсонова, яка була найсильнішою у вправах з обручем та булавами, в "абсолютці" розташувалася на другій позиції після російської прими Аліни Кабаєвої. В активі останньої — теж дві перемоги в окремих вправах (з м'ячем та стрічкою), але якщо в інших двох Аліна показала другий результат, то Безсонова "провалила" виступ зі стрічкою (третє місце). Та й у вправі з м'ячем Ганна занадто прогнала своїй основній конкурентці, щоб розраховувати на найвищу нагороду.

ОЛІМПІЙСЬКА РЕПЕТИЦІЯ — НА СРІБНУ «ЧЕТВІРКУ»

Ажіотаж навколо чергової принципової суперечки між українською та російською школами художньої гімнастики напередодні ювілейного двадцятого Чемпіонату Європи у Києві не пішов на користь нашим спортсменкам. Українки програли росіянкам і командну, й індивідуальну першість.

— Щодо багатьох помилок у вправі зі стрічкою, у нас ще є два місяці до Олімпійських ігор. Стрічка — дуже підступний і важкий предмет, але ми з ним впораємося! — зазначила після змагань Ганна Безсонова.

Гімнастична надія України в Афінах також визнала, що вдома виступати важче:

— У Палаці спорту було дуже багато вболівальників, які нас гаряче підтримували, за що ми їм вдячні. Але в рідних стінах завжди важко виступати, тому що не хочеться підводити рідну публіку, це створює додатковий психологічний тиск. Сьогодні ми, будемо вважати, лише розім'ялися, а завтра (себто в олімпійських Афінах — прим. авт.) вже виступатимемо на повну силу.

На думку головної тріумфаторки Євро-2004 Аліни Кабаєвої, яка вп'яте стала чемпіонкою Європи, в Афінах усе вирішить вправа зі стрічкою:

— Хто виконає в Афінах "стрічку" без втрат, той і виграє олімпійське "золото". До Києва ми не їхали перемагати, це не

було самоціллю. Нам подобається виступати в Україні, ми часто приїжджаємо на Кубок Дерюгіної, і завжди глядачі нас дуже тепло приймають. Чемпіонат Європи не став винятком. Підтримка публіки нам дуже допомогла.

Підтримати російських гімнасток Аліну Кабаєву та Ірину Чачину до столиці України прибула група футболістів уболівальників з Москви та Санкт-Петербурга, у яких, як

Ганна Безсонова

відомо, не найкращі стосунки з київськими фанами. Тож не дивно, що були зафіксовані сутички.

Об'єднану російську фан-групу (приблизно 70 чоловік) представляли члени груп підтримки московських "Спартак", ЦСКА, "Динамо" та петербурзького "Зеніта". "Місцеві знали, що ми приїдемо, і чекали нас", — сказав у інтерв'ю російському виданню вболівальник ЦСКА Максим. У "головній" бійці перемогу над нетверезими росіянами святкували кияни, яких булодесь на 15 чоловік більше. Серйозних травм, як повідомляє champion.com.ua, вдалося уникнути. Але розбитих носів та синців було вдосталь.

Прогнозовані сутички між фан-групами, можливо, залишилися б поза увагою столичної міліції, якби не провокаційні погрози на адресу віце-президента Європейського гімнастичного союзу росіянки Наталі Кузьміної, що живе в Японії. Їй, за словами віце-президента Федерації художньої гімнастики Росії Ніни Шибаєвої, нібито зателефонував невідомий і, погрожуючи розправою, вима-

Наталія Годунко

гав судити в Києві на користь українців.

Якщо навіть цю провокацію організували самі росіяни (що теж не виключено, адже автора дзвінка досі не "вирахували"), наші правоохоронці змушені були зреагувати на заяви російської сторони і максимально сконцентруватися на їхній безпеці. Тож не дивно, що росіянки мали посилену охорону.

● Матеріали підготував
Георгій МАЗУРАШУ

СЛОВО Просвіти

Засновник: Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ющук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук.

Адреса редакції: вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001.
Тел./факс 228-01-30. Е-mail: slovo_prosvity@ukr.net
<http://www.prosvita.com.ua>
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

Валерій Франчук у своєму живописі постає поетом і громадянином. Висока образність його картин ушліньнює в розмір полотна і великі трагічні явища, і причаєні народні сподівання, і ніжні, сокровенні почуття. Його картини часто подібні до молитви — настільки сильне прагнення до високих, чистих джерел, звідки надходить захист відповіддю на молитву.

У Франчука свій творчий почерк. Це — Божий дар, коли митець має не тільки уяву, фантазію, а коли він, власне, має свій мистецький почерк. Навіть лебеді в нього, як люди, що вміють любити і вірити. А люди — як птахи. Франчук має чуйну душу, яка не ховається ні за густими фарбами, ні за ключими лініями-перспективами... Відчувається його дитинна щирість і велика-велика любов — до землі, до жінки як уособлення Матері світу, до нашої історії.

Мистецтво є і може бути оберегом цілого народу. І образотворче мистецтво українців особливо цінують у світі. Можливо, там, де не можуть домовитися політики, спрацює вогненний духовний поштовх і цих Франчукових картин.

Свої враження по гарячих слідах висловлюють поціновувачі живопису.

Володимир Підгора, член Національної спілки художників України, заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства:

— Серцевинним для Валерія Франчука як для людини і творця, є неспокій душі, почуття відповідальності перед суспільством, громадянськість, які вже й не так часто зустрічаються. Франчук — це той художник, який живе не тільки у всесвіті особистого Я, але — всією історією життя народу. Все, що він думає, відчуває, — відразу переливається в полотна, у творчість. Таких людей дуже мало. На мій погляд, це спонтанна творчість, але в той же час очевидно, що в процесі долання життєвого шляху Валерій Франчук напружено осмислює ці теми, і тому я не можу сказати, що ці композиції випадкові. Його полотна композиційно виважені, в них Валерій відверто зізнається, чим живе його душа, чим вона болить, — і це також його перевага. Ми бачимо чистоту цієї душі. Бо говорити про суспільні негаразди, про трагізм нашої історії може тільки людина з чистою душею. Він абсолютно заслужено є лауреатом премії ім. Василя Стуса. Франчуку притаманний щирість, ясність, феноменальна працездатність — він зробив те, чого не могла зробити вся спілка художників, скажімо, із темою Голодомору. Одна людина на своїх плечах несе моторошний тягар, і ніякі дати й кампанії тут ні до чого, бо цю тему Франчук розпочав ще тоді, коли про неї не голосили. Це ж чудо. І вкрай необхідно, щоб держава закупила ці твори, тому що це — національне надбання. Воно не повинно належати художнику і скігати, вибачте, в якихось кутках-запасниках аскетично облаштованої майстерні.

Треба нам робити і музей Голодомору, не тільки музей Великої вітчизняної війни. Ще не відомо, де ми більше зазнали жертв: чи на війні, чи під час голодоморів.

Образи Франчука вражають. В одному з них він, працюючи художнім шпательом, як пензлем, показує ті площини та об'єми, які розвиваються, розвиваються вітром, — може, вітром історії, а, може, нашою спільною кармою. Ви подивіться на зображення жінки — це на вітрові-урагані розлітається наша Україна саме в ті 1932—1933 рр. Вона гине. Якого ще образу треба сильнішого для того, щоб показати оцю пекельну страту України? А ця кров, що розлита по всьому творові, на якому зображений головний образ триптиха — Богородиця, яка тримає свій покров над стражденим народом! Франчук у своїй творчості дивовижно сучасний: висловлюючи

муку колишнього, духовно будує майбутнє. Бо той, хто пам'ятає, житиме у завтрашньому дні. Триптих пам'яті Голодомору, споріднений із церквою, з нашою Покровою, із Орантою давніх віків, одночасно є поводитирем у день прийдешній — сонячний і щасливий.

Володимир Новаківський, заслужений художник України:

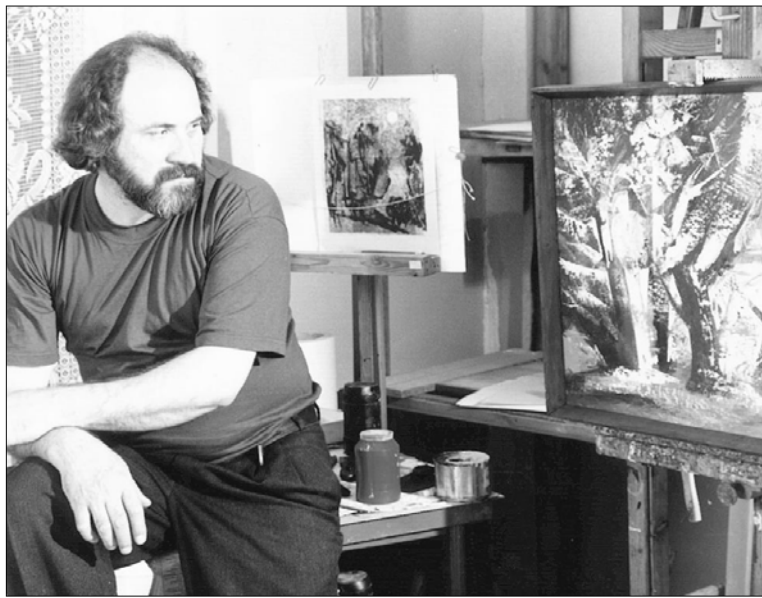
— Кожний художник робить те, що знає, відчуває і вміє. Він говорить про те, що в ньому болить. Натхнення і душа породжують образи, а школа дає змогу висловити це словом живопису і графіки. У Франчука душа нерозривно пов'язана зі школою, з традицією, з великою майстерністю, і це — Божою благодаттю. Гойя в Іспанії зазирнув у безодню горя людського, у нас Франчук відобразив трагедію українського народу. У цьому порівнянні немає ніякої некоректної натяжки, час ще покаже, якою величиною є Валерій Франчук. Тим

ВАЛЕРІЙ ФРАНЧУК: «БЕЗ ПАМ'ЯТІ МИ НІЧОГО НЕ ВАРТІ...»

Розгойдані дзвони пам'яті спонукають художника Валерія Франчука знову й знову звертатися до теми голодомору, і хоч соціального замовника в особі держави немає на ці картини, але глядачі щиро сердно відгукуються на цей невгамовний народний біль, втілений у зорових мистецьких образах.

Не знають у світі толком про ті страшні події сталінської доби, коли при добрих врожаях заморили голодом мільйони людей, перед тим розстрілявши основний цвіт нації. Товариство "Просвіта" імені Т. Г. Шевченка, яке висувало творчість Валерія Франчука на здобуття Шевченківської премії, підтримує в душі художника, бо справді розгойдані дзвони пам'яті захищають Україну, яка втратила нині, без війни і репресій, кілька мільйонів співвітчизників.

Виставка "Пам'ятай", що розгорнута в Українському фонді культури на Липській, 16 у Києві складається з двох частин, бо Валерій Франчук до Дня Києва представив нові провітлені сторінки історичної пам'яті столиці. Оцей сонячний оптимізм нових творів В. Франчука вселяє надію, що незабаром життя в Україні зміниться на краще. Адже справжні митці все знають раніше за інших.

паче, що Франчук не є співцем народної катастрофи, він показує не глухий кут, а вихід. Справжній талант має багато граней: Франчук сокровенно оспівує ніжну красу України, для цього лише треба подивитися його чарівні пейзажі.

І, нарешті, слово винуватцю події — **Валерію Франчуку:**

— Валерію Олександровичу, в чому полягає головна ідея нинішньої виставки, що ніби складається з двох частин і яку Ви назвали "Пам'ятай"?

— Чому ця виставка складається із двох залів? В ній об'єднано дві теми: тема пейзажу — "Плоди саду людського", і тема пам'яті жертв Голодомору — "Пам'ятай". Хоча насправді я спочатку не планував робити виставку на два зали, але, подивившись кількість робіт, уявивши їх композиційно, я побачив, що в мене виходить дві персональні виставки. Але вони поєднані однією загальною тезою: "Пам'ятай, і це тобі надасть розу-

міння і сили плекати плоди саду людського".

Пейзажі, живописну архітектуру столиці я присвятив Дню Києва. Але в той же час є пейзажі, які присвячені Україні. От і виходить: "Плоди саду людського" — водночас є плодами всієї землі рідної.

У результаті вийшла поліфонічна експозиція: не накладаючись одна на іншу, дві рівнозначні виставки ніби доповнюють одна одну. Я показав нові роботи з теми Голодомору, новий великий триптих "Вклонися і пом'яни" — це остання моя робота. Вона стала центральною, стала смисловим акцентом. У мене було достатньо картин, присвячених цій трагедії, але я відчував, що не вистачає покладання квітів, запалювання свічок. Ми ж то йдемо в один день на кладовище до своїх рідних, близьких, друзів і ставимо свічки, згадуємо їх. А ці люди — не оспівані, свічки їм не постав-

квіт нашої держави.

В мене є невеликий "забобон": починаючи роботу, я щоразу стаю перед картиною "По весняному броду" й налаштовуюсь. Ця картина, може, на перший погляд здається якоюсь темною, може, там лише пробивається сонце, може, тільки крига сходить. Але крига сходить! Крига зійде! Завтра вийде сонце! І за тим сонцем розквітне наша земля. Сад розквітне. І будуть плоди саду людського. І ми, як ті плоди, також відродимося і дамо подальший хід нашій Україні.

— Що спонукає Вас і допомагає жити й творити?

— Мабуть, віра. Віра в те, що я роблю саме ту роботу, яку мені Господь Бог дав для того, щоб я через картини показав світ отаким! Подивіться, люди, на нього і прокиньтесь. Ви йдете повз дерева і, може, не бачите їх. А я через ті дерева хочу показати щось дуже важливе — подивіться, які вони прекрасні, підніміть до сонця голову! Не схилийте її. Тому що час такий швидкоплинний, життя наче мить метеора. Він пролетів по небосхилу, і немає. Але наше народження — то вже Боже благословення, як і кожна мить проживання на цій благодатній землі. І кожній людині дається щось залишити. Мені Бог дав залишити в картинах моє бачення світу. Тобто, через моє бачення я передаю Його бачення світу. Я кожен раз дивуюся. Для мене це дивування ще не скінчилося. І це дуже гріє мене, що в мене є це дитяче дивування світу. Можливо, це найосновніше, що мене кожного дня підганяє: йди в майстерню й працюй. Здивуй себе і дивуй людей, якщо ти маєш таку нагоду. Якщо тобі дано. І я відчуваю, що коли хоч одну людину моя картина десь підтримає на цьому світі, не дасть їй сьогодні зійти з траєкторії злету, це вже буде велика перемога. Перемога добра над злом, життя над смертю.

— Що для Вас слава?

— В цю пору, коли неслава зайняла таке значне місце, слава не має отого первісного високого значення в Україні. Пнуться в популярність, на вершини успіху неправедні, що розпухають від грошей. А митцям не до слави, їм би трішечки розуміння і вчасної підтримки. Не потрібно поетів, композиторів, художників, артистів лише тоді прославляти, коли вони сходять в могилу. Дайте їм можливість нормально працювати — ото й буде найбільша слава. Але цього я не відчуваю.

● **Володимир КОСКІН, Ганна КОЗАЧЕНКО**

повторилося. Не тільки в нас, а й де-небудь на Землі. Бо це — страшна трагедія для багатьох мільйонів людей, і вона не загоєна до цього часу. Ми — напівпідірвані, ми — не сто відсотків, тому що велика кількість достойних людей була зведена з життя насильно, одним махом. Повинно все бути по-божому — життя дається для того, щоб людина прожила його щасливо і в благодаті. А не в муках. Бог людині дає життя, і Бог забирає життя. Інша людина не має права забирати в людини життя, інакше вона бере на себе страшний гріх. У Біблії написано: "Не суди і судимий не буде". Яким судом ти будеш судити, то таким судом посудять тебе. І воздасться тобі так, як ти вклав у землю когось. Це велика заповідь. Уявляєте, в яким пеклі перебував Сталін і його кати?

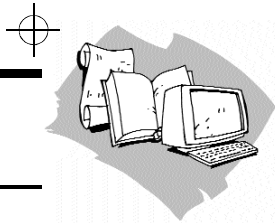
Дуже погано, що чимало наших громадян, які мають якісь можливості керувати людьми (тобто ставити їх, піднімати чи пригинати), не вивчали цієї Божої заповіді. Вони по-іншому вчинили б, якби знали, яким судом буде посуджено їх за те, що вони безвідповідально судять людей.

— Охарактеризуйте особливість експозиції "Плоди саду людського".

— Тут зображена наша багатуша природою українська земля. Кожна картина — настрої душі людини, настрої квітки, настрої Десни. Як у Григорія Сковороди є "Сад божественних пісень", так у мене — "Плоди саду людського". Ми самі — плоди саду людського. І дерева теж є плодами саду людського. Усе взаємопов'язано. Треба тільки працювати з чистою душею і чистими руками. Виполотий від бур'янів, від поганих тернів-думок, сад може розцвісти і дати прекрасний врожай. А врожай — це розквіт нашої держави, це продовження українського роду. У нас немає альтернативи — тільки майбутнє, тільки роз-

— Сама тема голодомору — це суцільна рана. І, все ж таки, в чому полягає основний больовий нерв цього циклу?

— Пам'ятай, прийди, вклонися. Ми без пам'яті нічого не варти й ні на що не здатні. Ні на які подальші відновлення чи на розбудову держави. Не дай, Боже, щоб щось подібне

Закінчення.
Поч. див у ч. 13 за 2004 р.

«ПРОСВІТА» Й КАРПАТСЬКЕ УКРАЇНСТВО

Досвід Галичини переконував громадських лідерів краю в необхідності створення широкої просвітницької організації, яка стала б осередком розвитку освіти й культури, плекала б і розвивала народні традиції. Перші кроки до становлення в краї товариства «Просвіта» були зроблені в грудні 1919 р. Саме тоді Ю. Брашайко, о. А. Волошин, о. С. Фенцик і М. Творидло прийшли до висновку, що слід негайно скликати нараду представників інтелігенції для обговорення стану культурно-просвітньої роботи в краї. Нарада відбулася в о. Августина Волошина в Ужгороді.

Обговорили досвід створення «Просвіти» в Будапешті та статут товариства «Зоря», підготовлений парохом із Уяку (нині — це Словачина). За статутом, це мало бути просвітницько-економічне товариство для поширення культурних та економічних знань, подібно до львівської «Просвіти». Статут брав за взірعه статут львівської «Просвіти» з 1890 р. Установчі збори відбулися 9 травня 1920 р. На них зійшлися 119 делегатів. Збори почалися співом гімну «Подкарпатські русини». Юлій Брашайко сказав: «Ми хочемо рідну мову, ту дітину народа, занедбану, ...обдерту чужинцями, ...вивести в люди, чтобы она росла та нам помогала...» Вітальна телеграма надійшла від Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові, яке подарувало ужгородській «Просвіті» 199 своїх книг. Товариство «Просвіта» у Львові передало книг на 600 чехословацьких крон, Українська жіноча громада у Відні та інші громадські організації також вітали утворення українського патріотичного товариства. «Просвіта» виступала єдиною ланкою для майбутньої всеукраїнської соборності.

Головою товариства одностайно обрано адвоката Юлія Брашайка, який незмінно очолював «Просвіту» аж до 1939 р. До правління (Головного виділу) увійшли: урядник, агроном, професори, лікар, учителі, директор, артист-маляр, журналіст, залізничники, господарі. Заступником голови було обрано директора Ужгородської вчительської семінарії о. Августина Волошина.

Правління товариства (Головний виділ) створило низку фахових комісій, що забезпечували роботу «Просвіти» в різних напрямках. Так, було створено організаційну комісію, що займалася справою спорудження в Ужгороді Народного дому, аматорський драматичний гурток, музейно-бібліотечну, видавничу, театральну, музичну комісії, літературно-науковий відділ та комісію в назвах місцевостей Підкарпатської Русі.

Одним із найважливіших напрямів діяльності «Просвіти» було закладання філій і читальень по всьому краї. Створити читальню, особливо на селі, було нелегко. Проте завдяки зусиллям активістів, кількість структур «Просвіти» неухильно зростала, і на 1929 р. діяло 4 філії та 176 читальень.

Читальні «Просвіти» поповнювалися не тільки місцевими видан-

нями, але й виданнями, що виходили в Галичині. Велику допомогу в створенні центральної бібліотеки надавали львівські «Просвіта» та Наукове товариство імені Т. Шевченка. На 1938 рік бібліотека централі «Просвіти» налічувала близько 8 тис. томів книжок. На кінець 1938 р. у бібліотеках товариства налічувалося 38387 книг.

Важливу роль відігравали читальні в організації при них курсів для неписьменних або малописьменних. Тільки протягом 1922 р. відбувся 191 такий курс у 173 населених пунктах краю. Для селян, що гуртувалися навколо читальень «Просвіти», організовували лекції на різноманітні теми. При деяких читальнях існували осередки тверезості, а при централі була навіть створена тимчасова спеціальна комісія з подолання алкоголізму.

Велику роль відігравала «Просвіта» в проведенні й створенні товариств і спілок господарського характеру, зокрема кооперативів, унаслідок чого засновувалися магазини, виноградарські, городницькі, рільницькі, бджільницькі та інші курси при школах. При читальнях діяли спеціально створені господарські курси для молодого селянина, які працювали ввечорами двічі на тиждень, а також гуртки вишивальниць, куховарок тощо.

Важливе значення мало утворення літературно-наукового відділу (1921 р.), головою якого було обрано А. Волошина. Відділ приступив до видання «Наукового збірника товариства «Просвіта». З 1922 по 1938 р. вийшло 14 випусків (12 томів) збірника. Цей науковий орган служив завданням наукових студій у царині історії, літератури, мови, етнології, мистецтва, соціальної, політичної та церковної історії краю, скликання з'їздів, конгресів, зв'язків із подібними товариствами в краї та за кордоном і т. д. Навколо збірника згуртувалися справді найкращі наукові сили, в написанні окремих статей взяли участь такі видатні українські вчені, як академіки В. Гнатюк, Ф. Колесса, С. Рудницький. Фактичним редактором, організатором матеріалів та активним автором був проф. Іван Панькевич. Науковий збірник товариства «Просвіта» став найважливішим науковим виданням на терені Карпатської України 20—30-х рр. і прислужився справі української національної єдності.

З ініціативи Головного виділу товариства наприкінці 1934 р. в Мукачеві було засновано «Етнографічне товариство Підкарпатської Русі», до Ради якого увійшли такі активні діячі «Просвіти», як Іван Панькевич, Олекса Приходько, Михайло Обідний та інші. Головою був обраний Августин Волошин. У 1937 році в ремісничій школі відкрито етнографічний музей, зібрання якого після загарбання Мукачова Угорщиною в листопаді 1938 р. були, в основному, втрачені.

Окрім наукового збірника, «Просвіта» випускала періодичні красномовні видання для дітей, молоді, вчителів, діючи разом із Педагогічним товариством та іншими організаціями українського (народовецького) напрямку.

Наприкінці 1920 р. Головний виділ «Просвіти» постановив створити в Ужгороді сталий театр. Головою комісії зі створення театру було визначено А. Волошина. Перша вистава відбулася 15 січня 1921 р.

Бажаючи поставити «Руський те-

атр» на вищий професійний рівень, правління товариства «Просвіта» запросило в Ужгород корифея українського театру Миколу Карповича Садовського, який і прибув сюди в серпні 1921 р. разом із художником Миколою Кричевським та драматургом Спиридоном Черкасенком. 13 грудня 1921 р. громадськість Підкарпатської Русі в приміщенні Ужгородського театру урочисто відзначила 40-річчя театральної діяльності М. Садовського. Після першої дії вистави «Наталка Полтавка», в якій ювіляр виступав у ролі Макогоненка, три дівчини в українських строях, що символізували Карпатську Україну, Галичину й Наддніпрянську Україну, привітали видатного актора. Августин Волошин від імені товариства «Просвіта» вручив ювілярові лавровий вінок. М. Садовський залишив помітний слід у театральному мистецтві українського Закарпаття. Загалом «Руський театр» у різних кутках Закарпаття дав понад 1200 вистав, а активістами «Просвіти» під впливом професійного Руського театру було створено в містах і селах краю 135 театральних гуртків.

«МИ РУСЬКІ!»

Опонентами «Просвіти», і до того ж діяльними й агресивними, виступали москвофіли та мадярони, які маскувалися під «тутешняків» або «карпаторосів», солідаризувалися в запереченні належності краю до великого українського народу. Тим часом чільні лідери народовецького напрямку підкреслювали саме таку загальнонаціональну єдність. Так, у передмові до «Практичної граматики руського языка», виданої в 1926 р., говорячи про самотність української мови і відмінність її від інших мов, Августин Волошин відзначив: «Ми говоримо по-руськи. Наш народ живе не лиш на Подкарпатській Русі, но і за Карпатами: в Галичині й на Україні. Найбільше русинів живе на Україні, зато наш народ зовесь і український. Наш народ числить до 40 млн. душ».

Августин Волошин добре усвідомлював значення вчителя для поширення в народі освіти й культури. Закарпатські вчителі в 1921 р. були об'єднані в «Учительське Товарищество Подкарпатской Русі», проте воно поступово стало підпадати під вплив русофілів і наприкінці 20-х років було центром антиукраїнства. Це робило неможливою для народовців подальшу співпрацю з цим товариством. У травні 1929 р. в будинку «Просвіти» було обрано організаційний комітет, який підготував установчі збори й розробив статут. Так виникла «Учительська Громада», почесним головою якої до 1938 р. був А. Волошин. Число її членів постійно зростало. Так, якщо в 1930 р. вона налічувала всього 220 членів, то в 1938 р. — 1631.

Наприкінці 30-х років, у часи існування Карпатської України, в усіх районах, де проживало українське населення, діяли українські школи. Все це було доказом того, що українська ідея, українська мова перемогли. Августин Волошин відіграв у цьому значну роль.

МАНІФЕСТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТІ

Важливе місце в діяльності «Просвіти» займала підготовка й проведення різноманітних культурних заходів та масових акцій. Це дні

й вечори пам'яті Т. Шевченка, О. Духновича, інших видатних культурних і громадських діячів, зльоти молоді, збори і з'їзди, походи й маніфестації, мітинги і спортивні змагання, національно-культурні свята тощо. Ці заходи проходили під національними синьо-жовтими прапорами, що їх перед кожною значною масовою акцією освячували в церкві.

Величавою подією стало відкриття 7 жовтня 1928 р. в Ужгороді Народного дому, спорудженого на широкі пожертви, в т. ч. за щедрого внеску президента Томаша Масарика. На святкових урочистостях тоді виступав і Августин Волошин. Говорячи про відродження руської культури й освіти в 20-ті роки, проте, зазначав: «Русини на Подкарпатській Русі не хотять бути нацією другою або третьорядною, але хотять прибити печать своєї народної культури на життя сего краю... Розносить дорожчий скарб культури під кожен руську стріху. Культурна боротьба між різними напрямками найнеослабляє Вашу охоту до праці, але най вас заохоче до благородного суперництва! Не нарікайте, що народ бідний, але робіть, чтобы був культурний, і тоді буде і матеріально щасливішим!»

Масовість заходів, які проводила «Просвіта», сприяла поповненню лав української інтелігенції молоддю. 1929 р. проходить І з'їзд народовецької молоді в Ужгороді (7 липня). Провідною тезою на з'їзді було те, що під Карпатами від Пограду аж до Тиси живе український народ. Леонід Бачинський — професор Берегівської української гімназії вперше публічно назвав цей край Закарпатською Україною. За це чеська влада вислала його за межі ЧСР. В ухвалах з'їзду було записано: «Проголошуємо всьому культурному світові, що ми, підкарпатські русини, є частиною великого українського народу і що наша мова та наша література була, є і буде та сама, що наших братів з того боку Карпат. Проголошуємо, що всякі стремління, щоб нас змоскалізувати або сфабрикувати з нас якесь окремішне плем'я і тим відірвати нас від матірнього пня, будемо всіма силами поборювати і звизаємо всіх, щоб назву «русин-українець» всі і всюди вживали».

Ще більш величаво пройшов 1 липня 1934 р. II з'їзд народовецької молоді в Мукачеві, що змобілізував тисячі української молоді з усього Закарпаття — з 84 міст і сіл. З'їзд прийняв ухвалу, що стала важливим документом боротьби населення Підкарпатської Русі за своє політичне утвердження й національну та культурну самотність. У ній наголошувалося: «З'їзд заявляє, що культурне будівництво на Підкарпатті мало й буде мати за основу самотню українську національну культуру та буде відбивати сучасні духовні прямивання цілості українського народу, тому з'їзд відкидає чужу, московську, мадярську, чеську чи інтернаціональну, культурну асиміляцію Підкарпаття».

Українська національна свідомість інтелігенції краю була яскраво підтверджена під час Всеукраїнського з'їзду Закарпаття, що відбувся 17 жовтня 1937 р. в Ужгороді. Понад двадцять політичних партій, союзів, товариств, редакцій журналів і газет виступали з «Маніфестом до українського народу Підкарпаття», в якому було сформульовано його культурно-національні вимоги. У

Маніфесті говорилося: «Ми добровільно прилучилися до Чехословацької республіки, ми є вірними громадянами нашої демократичної держави, але в мовних і культурних справах ми були і будемо частиною великого 50-мільйонного українського народу, й цієї нашої народної та культурної єдності ніколи ніщо не зречемося».

Ми хочемо, щоби в наших школах учили нашою рідною мовою, котрою є одинакова наша українська, а не московська мова».

У маніфестаціях в Ужгороді, присвячених цьому з'їздові, взяло участь понад 12 тисяч людей з усіх районів краю, які представляли понад 300 сіл і міст. Захід прикрашали понад сто національних прапорів, десятки транспарантів. На мітингу представник молоді Іван Рогач від імені всіх учасників проголосив присягу на вірність Україні. Ця присяга посилила переслідування свідомих українців чеською поліцією, викликала арешти, обшуки, конфіскацію органів преси, проте вона була водночас переломним моментом у політичному житті, започаткувала добу участі Закарпаття у всеукраїнському визвольному русі. Наступного року, в серпні, на просвітянському з'їзді в Рахові вперше на Закарпатті публічно в умовах Чехословаччини було виконано український національний гімн «Ще не вмерла України».

У серпні 1938 р. у Невицькому біля Ужгорода за значного здвигу закарпатського люду під проводом духовництва, за участю громадських та політичних організацій відбувалося величаве відзначення 950-річчя хрещення Русі. Закарпаття тоді перебувало в складі Чехословаччини й мало офіційну назву «Підкарпатська Русь». Але величезна кількість синьо-жовтих прапорів, увесь перебіг урочистостей став свідченням того, що люд цього давньоруського краю, попри всю складність історичної долі та протидію ворожих сил, відчуває себе гілочкою великого народу за Карпатами, Карпатською Україною. З молитвою про єдність зверталися учасники урочистостей до Матері Божої, заступниці України. Із цієї нагоди було випущено медаль із написом «Царице України, з'єднай і визволь нас». Свято перетворилося в могутню маніфестацію соборності українських земель.

В ім'я цієї соборності 15 березня 1939 р. Сойм Карпатської України, який засідав у обложеному угорськими військами Хусті, проголосив її незалежність. Наперекір ультиматумам і суворим політичним реаліям того часу карпатський край зробив важливий крок до утвердження себе як невід'ємної частини Великої України. Можна з певністю стверджувати, що діяльність крайового товариства «Просвіта» підготувала сприятливий ґрунт для набуття Підкарпатською Руссю автономного статусу (11 жовтня 1938 р.), формування українського уряду на чолі з Августином Волошином (28 жовтня 1938 р.) та проголошення самостійної держави — Карпатської України (15 березня 1939 р.). Остання дата стала символічною в ланцюгу подій, що вели до формування єдиної Української держави.

● Арсен ЗІНЧЕНКО,
доктор історичних наук,
провідний науковий працівник
Центру українознавства
Національного університету
імені Тараса Шевченка

«СПІВАЙТЕ БОГОВІ УСІ НАРОДИ...»

ПОДІЯ

В останній місяць весни в привабливому духовному просторі інтер'єрів храму святого Олександра лунало багатоголосся органної музики XV—XX сторіч. Ця визначна в культурному житті Києва подія привернула увагу багатьох шанувальників класичного мистецтва, адже вони мали можливість насолоджуватися творами Йогана Себастьяна Баха, Марселя Дюпрі, Антоніна Дворжака, Макса Регера та інших композиторів, які протягом століть створювали скарбницю світового мистецтва, органної музики. До участі у фестивалі були запрошені видатні виконавці з Нідерландів, Австрії, Польщі, Чехії, Швейцарії та України.

Протягом трьох тижнів слухачі мали можливість здійснювати музичні мандрівки в часі. Здавалося, що звуки органа розтинають простір часу, доносячи граціозні мелодії XV—XVI сторіч і створюючи романтичну атмосферу тих часів. Старовинні наспіви органа змінювалися на урочисті мелодії пізніших часів. Величні акорди фуг і токати, поступово стихаючи, поступалися місцем стрімким прелюдіям та барвистим музичним фантазіям.

“Фестиваль проводився за підтримки Польського Інституту в Києві, Австрійського та Чеського культурних центрів, Посольств Швейцарії, Нідерландів в Україні, представництва Міжнародної авіалінії KLM (“Королівські Голландські Авіалінії”), Австрійських авіаліній, за що ми їм щиро вдячні. Велику допомогу в організації фестивалю надали Дирекції Національного заповідника “Софія Київська”, Києво-Печерського Національного історико-культурного заповідника, Національного будинку органної та камерної музики та інші українські та міжнародні організації, установи та інституції”, — повідомила в ексклюзивному інтерв'ю голова оргкомітету цього фестивалю та музичний директор храму святого Олександра **Ольга Дмитренко**.

До речі, сама Ольга Дмитрівна є відомим у світі музикантом,

Другий Міжнародний фестиваль органної музики XV—XX сторіч у Києві

дипломантом Почесного Диплома I ступеня Міжнародного конкурсу “Празька весна” 1979 р., володаркою Гран-прі фестивалю “Пам'яті Володимира — Регіни Горовиць” 1989 р. 14 травня 2004 року відвідувачі концертів мали можливість почути твори Йогана Себастьяна Баха в натхненному виконанні Ольги Дмитренко.

— **Пані Ольго, прокоментуйте, будь ласка, як голова Оргкомітету цього фестивалю, його програму й учасників.**

— Програма фестивалю була складена таким чином, щоб задовольнити не тільки естетичні смаки підготовлених слухачів — шанувальників органної музики, а й широкого загалу публіки. До уваги відвідувачів запропоновані найвизначніші твори як славетних, так і маловідомих композиторів XV—XX ст. Гадаю, що старовинна органна музика здивує навіть меломанів. Презентована на фестивалі музика без сумніву торкнеться сердець слухачів. Ми також мали можливість вклонитися майстерності гри на органі

й таких митців, як Йоганес Штробль із Швейцарії — переможець конкурсу ім. Пауля Хофхаймера в Інебруці 1998 р., лауреата конкурсу старовинної музики в м. Брюге 2000 р. Віллема Хазеу з Нідерландів, Херіберта Метцера з Австрії — призера багатьох міжнародних конкурсів, професора органа та органної імпровізації у “Моцартеумі” (Зальцбург), викладача Віденської Вищої музичної академії Зальцбургського університету. Серед виконавців були також видатні митці з України: Валерія Булаховська — лауреат I Міжнародного конкурсу органістів ім. О. Янченка 2002 р., де вона отримала спеціальний приз за краще виконання творів Макса Регера; Галина Булибенко — заслужений діяч мистецтв України, лауреат Національного конкурсу органістів, професор Національної музичної академії.

— **Пані Ольго, розкажіть, будь ласка, про органи, звучання яких ми чули під час концертів.**

— Цікаво, що під час концертів виконавці мали можливість виконувати твори на двох органах. Малий, на 8 голосів, відомої німецької фірми Gebr. Oberlinger, виробництва 1972 року, встановлений у нижній частині храму. Це чудовий інструмент для виконання музики добахівської доби та проведення вечорів камерної музики. Великий орган, на 41 голос, німецької фірми M. Weise, встановлений на хорах храму в 2002 році. Цей орган був переданий у дар храму св. Олександра католицькою громадою церкви св. Магдаліни міста Герцогенаураха (архидієцезія Бамберга, Німеччина) до 160-річного ювілею освячення храму св. Олександра. Фінансування робіт із монтажу в Києві здійснив Примас Польщі, Кардинал Юзеф Глемп. А всі турботи щодо перевезення органа з Німеччини в Україну взяло на себе українське представництво міжнародної благодійної асоціації “Тріумф Серця”. Урочисте освячення органа відбулося 31 серпня 2002 р. під час святкування 160-ї річниці храму. 9 вересня 2002 р. розпочався I Міжнародний фестиваль органної музики, в якому взяли участь провідні органісти Німеччини, Чехії, Литви, Латвії, Канади, Росії та України.

— **Пані Ольго, як нам відомо, костел святого Олександра запрошує киян і гостей на концерти протягом усього року. Розкажіть, що чекає шанувальників музики найближчим часом?**

— Так, це вже стало традицією. Фестиваль завершився, але свято музики триває. У жовтні — листопаді цього року ми плануємо провести II фестиваль музичних літургій-мес. У програмі — музика композиторів Італії, Австрії, Чехії, Польщі, Великобританії, Аргентини, Кореї, православні співи Грузинської церкви, піснеспіви Києво-Печерської лаври. Окрім цього, протягом року ми запрошуємо на концерти музикантів-виконавців не тільки з Києва, а й із усієї України.

• **Зоя КУЧЕРЕНКО**

КОНКУРСИ

ТАЇНА ТАЛАНТУ

— **Вона була великою співачкою і стала великим педагогом, — схвильовано говорив старший викладач Харківського музичного училища імені Бориса Лятошинського Ігор Прістало про народну артистку України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, професора Національної музичної академії України імені Петра Чайковського Євгенію Мірошніченко.**

Її випускники та учні класу сольного співу виступили з двогодинним концертом у рамках Всеукраїнського юніорського конкурсу вокальної та диригентської майстерності, який третій рік поспіль відбувається у Ніжині. Ідея музичного факультету педагогічного університету імені Миколи Гоголя була підтримана Міністерством освіти та науки України, Академією мистецтв України, Національною всеукраїнською музичною спілкою та Ніжинським міським виконавчим комітетом.

Уже вдруге уславлена співачка привозить до Ніжина своїх найкращих вихованців, і конкурсантів з музичних училищ та коледжів, зі шкіл мистецтв із 20 міст України разом з ніжинськими меломанами приходять в актову залу вузу, щоб насолодитися таїною голосу. І, може, саме тому з самого початку виникає особлива доброзичлива атмосфера. Ми всі співпереживаємо разом із наставницею. Радімо успіхам і підтримуємо у невдачах. Помічаємо, насамперед, як Євгенія Семенівна їх однаково любить. І тих, у кого краща дикція, і тих, хто більше слідкує за інтонацією і забуває про сценічний образ, і таких, які вже навчилися майстерно володіти й голосом, і жестом.

Вони всі склали яскравий весняний букет, в якому кожна квітка буяла красою молодості. Ліричні й драматичні сопрано, тенори і бас зачаровували звуком і полонили образністю оперних арій і романсів.

— Чи хотіли б Ви досягти таких вершин у мистецтві, як наставниця? — запитала я після концерту.

— Це неможливо, — відповіла солістка Національної опери України Оксана Терещенко. — У Євгенії Семенівні рідкісний дар співачки і педагога. Але якщо маю трішки голосу, то я докладу багато праці, щоб удосконалити його.

Клас Євгенії Мірошніченко рівні у нас сьогодні більше пропагується естрадне мистецтво, бажання молодих осягати вершини вокалу засвідчує й іншу тенденцію.

Всі вокалісти і диригенти, їхні викладачі та концертмейстери отримали відзнаки різного ґатунку. Багатьом були вручені також рекомендації для вступу на музичний факультет Гоголівського вузу.

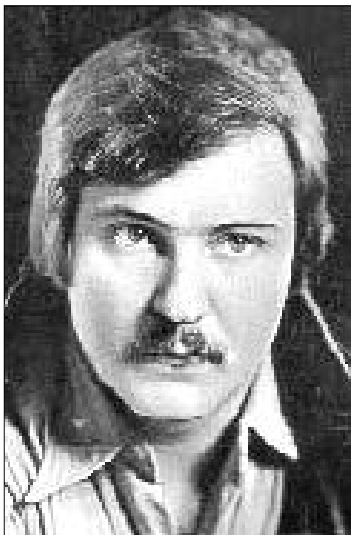
А тут є у кого вчитися. Постановкою голосу опікуються досвідчені педагоги і співаки Світлана Козлова, Валерій Курсон, Алла Хоменко та Валентина Коробка. І за межами України знають дует баяністів у складі заслужених артистів України Миколи Шумського і Володимира Дорохіна.

Майстер-клас провів заслужений працівник культури України, директор Ніжинської музичної школи Сергій Голуб із лауреатом Всеукраїнського і міжнародних конкурсів дитячим зразковим хором “Сяйво”. А також заслужені діячі мистецтв України Людмила Шумська і Людмила Костенко, які вже 10 років достойно презентують вуз, Ніжин, Україну на всеукраїнських і міжнародних конкурсах молодіжним хором “Світич”.

Професійне подвизництво таких мистецьких інноваційних заходів розвиває нашу культуру, вселяє надію на те, що Україну, за висловом Євгенії Мірошніченко, ми не проґавимо.

• **Надія ОНИЩЕНКО, м. Ніжин**

ПАМ'ЯТІ УКРАЇНСЬКОГО ОРФЕЯ

Нещодавно у Київському будинку вчителя відбувся вечір пам'яті видатного сина українського народу, великого композитора Володимира ІВАСЮКА. Як відомо, Володимир Івасюк загинув зовсім молодого, 30-річного, людиною і вже помертвості став лауреатом Національної премії України імені Т. Г. Шевченка. За своє таке коротке життя Володимир, у якому поєдналася кров кіцманських газдів та запорозьких козаків, встиг створити стільки пісень — не просто хітів, а символів нашої рідної пісні, — скільки не створити де-іншому композитору й за 80-річне існування.

Анатолій Климович створив передачу “Буковинські самоцвіти”, в якій “розкручував” нових талановитих авторів і виконавців. І нікому не відомий Володимир приніс йому свою нікому не відому “Червону руту”. Анатолій Климович порекомендував Івасюку ансамбль “Смерічка”, який і виконав пісню вперше. Зараз Андрійчук із посмішкою пригадає, як він намагався “редагувати” цей шедевр, відчуваючи свою професійну перевагу над дилетантом. Івасюк тоді погодився внести правки, але тільки на папері. І слава Богу, що пісня збереглася у своїй первозданній красі.

Виступила також відома письменниця і журналістка Галина Тимофіївна Тарасюк, яка була коханням Володимира. Свого часу вона стала авторкою першої публікації про Івасюка у газеті “Молодий Буковинець”. Галина Тимофіївна згадує Володимира, як і всі

решта, хто його знав, як людину виняткової духовної чистоти і чарівності. Вона читала вірші, йому присвячені, — вірші про поетесу і музиканта — і пригадалися слова Івасюка про те, що прізвище Тарасюк — добра рима до його прізвища, і душевно вони з Галиною непогано заримовані. Вірші Галини Тимофіївни були присвячені тому її дню народження, на яке він прийшов з гітарою і співав свої пісні...

Наступним виступив Василь Йосипович Клічак, директор видавничого центру “Просвіта”, який представив загалу автора книжки “Монолог перед обличчям брата”, виданої у видавничому центрі, Тараса Унгуряна. Ця документальна повість — довірлива щемлива розмова поета і журналіста Тараса Миколайовича Унгуряна із улюбленою молодшою сестричкою композитора Оксаною Івасюк.

НЕЗАБУТНІ

Тарас Унгурян прочитав уривки з цієї книжки, свої вірші, присвячені генію Івасюка. Книжка справді чудова, вона розкриває перед нами сторінки родинного життя композитора, життя родини, такої ж шляхетної і талановитої, як і його пісні; змальовує Івасюка як винятково гарну і цікаву людину, турботливого старшого брата. В уяві Оксани, яка зараз уже, на жаль, старша за Володимира, він залишився чудовим синьооким юнаком, що брав її у подорожі, з яким вони відпочивали у Криму — у наметі, харчуючись рибкою і мідіями, наснажуючись натхненням. Тоді Володимир казав Оксанці, коли вони йшли в гори — “Не бійся, я з тобою”. Він і зараз із нею, бо “смерті нема” — зрозуміла й сказала Оксана Івасюк, вручаючи якось премію імені свого брата. І справді, людина безсмертна у всіх своїх величних проявах. І навіть не тільки людина, першою піснею якої стала “Колискова для Оксанки” (перша пісня Івасюка на вірші батька), безсмертна, наприклад, у любові до сестрички, а й будь-яка інша. А зберегти своє безсмертя допомагають нам, як і раніше, пісні Володимира Івасюка.

• **Людмила ІЛЬЕНКО**

ЧАС І СЕНС

ЗА ІМЛОЮ СПОМИНІВ

Є речі, події і факти, сенсу яких нам не дано зрозуміти ніколи. Може, хіба колись, уже там... за обрієм...

Часом навіть цілком реальні факти можуть сприйматися із певною недовірою, майже як фантастичні. Причому, сприйматися так не лише тими, хто про ці факти лише чує, а й самими учасниками подій, “творцями” фактів, що про них вони нині розповідають нам.

Вони — це десятки тисяч дітей-в'язнів фашизму, а серед них Інесса Борисівна Мірчевська, Людмила Миколаївна Тарасенко-Залевська й Анна Михайлівна Стрижкова — жінки, які продовжують жити життям звичайним і надзвичайним. Долі цих жінок надто багаті на події, кожна з яких могла бути останньою в їхніх біографіях, які тільки починалися, коли розпочалася Друга світова війна.

Це вже зараз їх офіційно називають — діти-в'язні фашизму. А тоді — в 1941—1945 роках тоталітарно-фашистська машина гітлерівського способу організації життя визначала їх лише за критерієм ефективності використання, тобто, як робочий матеріал, як виконавців функцій, корисних для нацистської Німеччини.

Ім пощастило — залишилися живими. Залишилися живими в умовах, у яких було дуже місце для життя. Багато разів кожна із них уже стояла на лінії, за якою про життя вже не могло бути мови. Багато разів кожна з них бачила, як у їхньому найближчому оточенні цю лінію перетинали близькі й чужі, знайомі, товариші по нещастю і зовсім незнайомі люди.

Багато разів кожна із них з острахом уявляла собі, що й для неї може надійти черга... На щастя, поряд з ними нерідко траплялися люди, котрі, ризикуючи власним життям, намагалися зберегти життя цих дітей.

Повернення на Батьківщину і подальші роки, після пережитого, для кожної з них були також складними, сповненими нових колізій, суперечностей і випробувань.

Вони бачили на власні очі зворотний бік війни — рабське поневіряння на чужині представників поневолених фашизмом народів, їх нещадну експлуатацію нацистами. Бачили очима дітей, які подорослішали перед обличчям смерті, що чатувала на них шодня впродовж безкінечно довгих років темряви. Їхнє життя теплілося вогником слабенької надії, що жеврів у кожному сполоханому серці.

Вони й сьогодні десь на межі свідомості-підсвідомості носять у собі той жах, часом лякаються несподіваних вигуків, а інколи бачать сніи з іншої реальності. Реальності, у якій Інночка, Людоочка і Ганнуса не жили, а лише існували на хиткій межі, яку важко визначити і до кінця осягнути навіть зараз.

ІННОЧКА

Коли почалася війна, батько Інночки одразу був мобілізований на фронт. Як згадує нині Інесса Борисівна: “Взяв мене на руки, підкинув два рази вгору, сказав, щоб була розумницею, поцілував і вибіг із дому. Більше ми його не бачили”.

Мати зв'язала у вузлик якісь дрібні речі, документи, харчі, взяла Інессу за руку і пішла на взуттєву фабрику — евакуюватися. Але начальник на фабриці сказав матері: “Маріє, ми в першу чергу вивозимо партійних і євреїв. А тебе із дитиною німці не чіпатимуть. Якщо хочеш, спробуй сама дістатися до вокзалу або до переправи через Дніпро, може, якимось чином вдасться виїхати”.

Пішли мама з дочкою до переправи. При березі стояли баржі, на які вантажили техніку, людей, коней, корів... Страшний безлад, гвалт, штовханина, лайка, плач... Кожен намагається будь-що влізти на баржу. І раптом — напад — німецькі літаки зі страшним виттям скидають бомби...

Тоді восьмирічна дівчинка вперше відчула і на власні очі побачила, що воно таке — війна: щойно рухалися, поспішали, пхалися і сварилися люди, червоноармійці й цивільні, а ось уже — лежать, роз-

кидані по берегу... Зойки, стогін, кров... Баржа, що тільки-но відійшла від берега, повільно опускається у хвилі Дніпра разом із людьми... Мати, божевільна від жаху, хапає Інессу і мерщій біжить додому.

Потім вони спробували на залізничному вокзалі. Але начальник на вокзалі вимагав спеціальну перепустку або довідку про евакуацію. Вони й не знали про необхідність мати такі документи... Отак, нікому не потрібні, покинуті напризволяще, повернулися до своєї домівки. Залишилися в окупації.

Ще кілька днів тривали бомбардування, артилерійська канонада майже не вщухала. Під час нападів авіації Інночка з мамою бігли рятуватися до підвалу сусіднього чотириповерхового будинку біля вулиці Аїстової. Інколи й ночували там. Одного разу, по виході з підвалу, вперше побачили німця. Він стояв на розі Московської і Анищенка з автоматом на грудях, і, здавалося, випромінював страх.

А потім почалися страшні будні: голод, холод, водогін не діяв. Що було, з'їли. Мати ходила за Дніпро, на села — обмінювати одяг на їжу. На березі стояли поліцейські і німець. Вони примушували все виймати з торби, і якщо було сало, яйця, цукор, — забирали, а крупу, квасолу — залишали.

ЛЮДОЧКА

Коли прийшли німці, одинадцятирічна Люда з мамою пережили все, що й інші кияни від початку окупації. Двічі їм удавалося уникнути смерті під час облав на Хрещатику і Євбазі в 1942 році. Мешкали на Печерську по вулиці Рибальській.

У липні 1942 р. вони пішли з мамою на цвинтар, де поховано брата, і повертаючись із кладовища, зайшли на базар, щоб купити солі. А тут раптом — облава; почали всіх хапати.

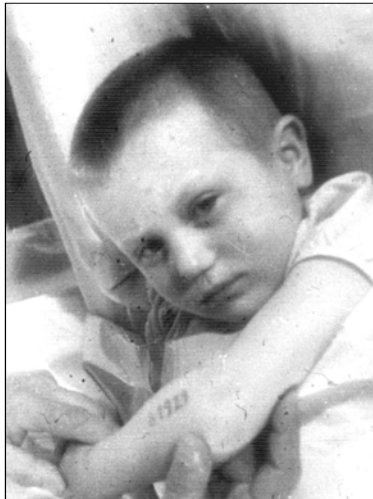
Їхній будинок був зовсім поряд, за рогом; і один німець хотів був їх випустити і вже відвернувся, але наш поліцейський, який знав матір, сказав, що нічого страшного, треба працювати у німців, — і не пустив. Всадили на машини, відвезли на вул. Артема, де був збірний пункт, а звідти — на вокзал, і — у вагони.

ГАННУСЯ

Вона й зараз не може відповісти на питання: де народилася, де мешкала, хто були її батьки за народженням.

Маленька Аня ще перебувала у віці немовляти, коли війна вже набрала обертів.

З тої трагічної пори нічого не пам'ятає, а отже, підтверджує цим, що було їй тоді, — у грудні 1943-го — мабуть, два роки.

Відповідно, нічого не може пригадати Анна Михайлівна з того, де і як вона жила до переломного у її долі дня привезення в Німеччину.

Як пізніше встановить спеціальна медична комісія у Києві, на момент повернення з Освенцима, навесні 1945 року, Ані було близько трьох із половиною років.

НАША ДОВІДКА

гою до депутатів Рад різних рівнів, державних і приватних інституцій. Буває, що їм відмовляють, але й допомагають: грошима, продуктами, квитками в театр чи на концерти.

Члени Спілки регулярно відзначають свої свята: 11 квітня — Міжнародний день звільнення в'язнів концтаборів, 9 травня — День Перемоги, 22 червня — початок вітчизняного циклу Другої світової війни, 6 листопада — День звільнення Києва, а також 28 вересня — сумнозвісній події, означеній в історії людства одним поняттям — Бабин Яр.

ЗІ СЛЬОЗАМИ В СЕРЦІ

— Давайте, шановні пані, почнемо з найбільш трагічного: як Вас забрали німці і чому?

І.Мірчевська: Це був дуже прикрий випадок пізньої осені 1943 року, за кілька днів до звільнення Києва... Наприкінці жовтня німці виселили мешканців із районів міста, прилеглих до Дніпра, і ми перейшли жити до маминої подружки на Лук'янівку.

В один із перших днів листопада прийшли німецькі солдати, повиваняли всіх на вулицю, зібрали у велику колону й погнали на вокзал. Там нас позаштурхували до вантажних вагонів так щільно, що довелося лише стояти. Серед нас були й матері немовлят, залишених вдома. Одна жінка народила прямо в вагоні; дитина померла.

Перша зупинка була в Перемишлі. До цього нас не годували. А тут усіх роздягли догола — огляд, дезінфекція, сортування. Нагодували якимось гарячим липучим варивом з бруквою. Ми з мамою опинилися у якійсь групі, яку розмістили в німецьких вагонах. Однієї ночі поїзд десь зупинився, нас вивели з вагонів, вишикували і повели вздовж залізниці до якогось бараків. Потім дізналися, що це було місто Дуйсбург-Мейдерих у Рурському басейні.

Л.Тарасенко-Залевська: 1 серпня 1942 року нас із мамою привезли до Бреслау, в табір для оstarбайтерів. Там під час селекції нас хотіли розлучити і розподілити в різні команди, але я так міцно ухопилася за маму і так верещала, що врешті конвоїри залишили нас.

Зрештою, селекція відбувалася. Впродовж тижня не давали їсти, а лише — якусь траву, настій. Люди почали хворіти на шлунок. Найбільш ослаблених забирали, казали — до газової камери і крематорію.

Нас повезли далі, 120 кілометрів за Бреслау, де була невідомо біржа. О 5-й годині ми вже стояли на майдані, куди о 8-й приходили покупці й вибирали з нас собі на різні роботи. Кого забирали на фабрику, кого — на ферму. Всіх розібрали, а мою маму ніхто не взяв, бо їй був 41 рік, а на вигляд — ще більше, та ще й я полохливо трималася за спідницю...

А.Стрижкова: Я знаю достовірно (та й це було встановлено лише за довідкою в Освенцимі), що 4 грудня 1943 року поїздом із Мінська ми приїхали в концтабір Освенцим. Відомо також, що до табору я потрапила на руках жінки. Проте чи це була моя мати, чи якась інша жінка, котра вберегла мене, — невідомо.

Все це замінив номер на руці, який мені витатували — 69929.

— Коли Ви вже опинилися на постійному — якщо можна так сказати — місці проживання у Німеччині, як там було організовано Ваше життя в'язнів?

І.Мірчевська: У нашому бараку нам із мамою дали місце на нижньому ярусі нар. Над нами була дівчина з Житомирщини, Ніночка. На нарах — солома. Подушки — також із соломи.

О шостій ранку — апель, перевірка за списками. Нам оголосили: вам виявлено велику честь — жити і працювати на теренах великої Німеччини. Хто буде стараним, тому буде добре; саботаж — смерть.

Дітей у таборі було мало; десь 8 осіб. Дівчинку 14 років зарахували до дорослих. Двоє діток було по 2,5 і 3 роки, а нас п'ятьох, віком по 10 років примушували чистити казани на кухні, носити воду, інколи разом із дорослими виганяли на ремонт залізничної колії після бомбардувань.

Л.Тарасенко-Залевська: Після різних поневірянь нас з мамою забрали на фабрику сірників. У цеху я не змогла працювати, бо була маленька, а конвеєри стояли дуже високо. Мені було 13, але всі вважали, що мені 9—10 років. Врешті мене поставили до роботи на першому поверсі, де я повинна була готувати сірку для обмашування сірникових коробок.

Од 6-ї ранку до 6-ї вечора з півгодинною перервою на обід я розмішувала сірку, по два відра відносила на другий поверх і виливала у приймальні воронки автоматів, що намазували коробки з конвеєра. Отак цілий день бігала з тими відрами.

А.Стрижкова: У концтаборі Освенцима мене помістили в дитячий барак. Діти були “матеріалом”, з якого фашисти брали кров. На мою щастя, у мене була III група крові, а отже, впродовж 1,5 року перебування в концтаборі у мене лише 6 разів брали кров. Про це потім розповіла медсестра, яка супроводжувала групу наших дітей по дорозі на Батьківщину вже після звільнення. Це вона сказала на вокзалі в Києві моїй прийомній матері.

Пізніше мама мені розповідала, що в дитинстві я говорила такі слова, яких мої батьки ніколи не чули. Крім того, що я дуже багато говорила по-польськи, були й інші слова.

— Скажіть, будь ласка, як до Вас ставилися різні люди у табірному-в'язничному оточенні?

І.Мірчевська: У нашому трудовому таборі було десять бараків. Останній був привілейований; в ньому в досить комфортних умовах мешкали іноземці: бельгійці, мадяри, італійці, французи. До них німці ставилися цілком пристойно. Для них окремо готували їжу, дозволяли отримувати посилки Червоного Хреста, носити власний одяг.

Був страшний лагерь-фюрер, комендант табору, одноокий, але встигав усе помітити. Була перекладачка Лінда. Рано, о 6-й, нас піднімав дзвін у рельсу. Ми, вдягнені у величезні куртки й штани, із значками “Ost”, шикувалися в колону й ішли на роботу.

Л.Тарасенко-Залевська: Так трапилося, що на тій фабриці, куди ми з мамою потрапили, працювали переважно поляки. Спочатку на мене не видавали карток, а отже, й не передбачували їжі. Так-от, вся польська громада нашого бараку з 25 чоловік мене годувала впродовж року, виділяючи якусь частку від своєї вкрай бідної пайки. Трошки хліба, трошки сахарину... Все це організувала моя колежанка Іренка. А як мені виповнилося 14 років, тоді вже на мене почали давати їжу офіційно, так як усім.

А.Стрижкова: Про перебування в Освенцимі я пам'ятаю, як нам наколювали номер. Це було настільки боляче, незвично, був такий стрес, що це залишилося незабутнім. У дитинстві я пам'ятала більше. Навіть пам'ятала обличчя наглядачки, знала її й багатьох по іменах.

З часом це все стерлося з пам'яті, і нині я навіть боюся говорити про той час, бо інколи вже важко відрізнити аутентичні власні

В'ЯЗНІ МАЮТЬ СВОЮ СПІЛКУ

Українську Спілку в'язнів жертв нацизму, яка об'єднувала близько 600 тисяч осіб різного віку і різної національності, було створено 1991 року. Нині Спілка має в своєму складі 120 регіональних відділень. Київське відділення нещодавно урочисто відзначило 10-річний ювілей своєї діяльності. Члени Спілки — це люди солідного віку. Хвороби, потреба опіки, догляду, ліків, допомоги... Загалом по Україні таких осіб уже залишилося 487 тисяч, у тому числі — в Спілці — близько 290 тисяч осіб, із

них нині в Київському відділенні — до 7 тисяч колишніх в'язнів нацизму. Основна мета Спілки — моральна і матеріальна підтримка людей, які свого часу постраждали і нині потребують опіки на останньому етапі свого життя. Члени Спілки ведуть пошуки в архівах, шукають допомоги в державних установах, допомагають товаришам по нещастю.

У Києві Спілка створила додатково районні секції, активісти яких доходять до кожної конкретної людини. Вони звертаються за допомо-

ВОНИ БАЧИЛИ ФАШИЗМ ДИТЯЧИМИ ОЧИМА

Довгий час ми майже нічого не знали про дітей війни — мільйони сиріт, маленьких в'язнів таборів смерті, тих, хто воював нарівні з дорослими... Сьогодні ми перегорнемо дитячі спогади трьох жінок, які побачили й пережили війну, в якій не було переможців, а лише страждання і щоденний страх. І чітке усвідомлення того, що є лише сьогодні, а завтра може вже не бути.

фото Ганни Оборської

На світліні (зліва на право): Анна Стрижкова, Інесса Мірчевська і Людмила Тарасенко-Залевська

спогади від інформації, що надійшла пізніше. Тим не менше, я добре пам'ятаю, що у звичайні дні есесівки приходили до нас у своїй чорній формі, а от у ті дні, коли в нас брали кров, приходили у білих халатах. Білі халати викликали панічний страх.

Але я також знаю: в Освенцимі мені вдалося вижити завдяки старшим дітям, які опікувалися нами, заспокоювали, розповідали нам казки, а також тим невідомим жінкам, котрі крадькома діставалися нашого бараку, щоб передати нам шматочок хліба.

— Що Ви робили, коли наближався фронт і кінець війни? Як відносилися до Вас наглядчі?

І.Мірчевська: Наприкінці 1944 року наш табір у Дуйсбурзі збомбувала американська авіація. Нас, хто вцілів, завантажили у вагони і повезли. Була чутка, що везуть до крематорію, як непотрібний матеріал. У дорозі знову потрапили під бомбардування, люди розбіглися, поліцаї знову нас ловили, загнали до вагонів... І так кілька разів.

Потім ми з мамою, залишені напризволяще, пішли побиратися; потрапили до монастиря, а потім, коли проходили якимось селом, нас затримав поліцаї і хотів відправити у табір. Мама впала на коліна, молилася і у сльозах просила не відправляти. Тоді хтось сказав, що тут недалеко якийсь бауер потребує робочої сили.

Привели нас на багату ферму. Це вже був початок 1945 року. Бауер був невдоволений, що я — не з робочої категорії: "Якщо метхен (дівчинка) працюватиме, як до-

росла, залишиться, якщо ні — відправлю до табору".

Прийшлося виконувати всі сільгоспроботи. Доїти корів я навчилася швидше за маму. Там працювало багато полонених. Керувати ними бауер поставив польку Янку.

Вона опікувалася мною, давала мені доїти смирих корів, які не були рогами. Крім того я мала доглядати за трьома дітьми — 7, 5 і 2 років. Іще повинна була привозити на велосипеді порожні бідони з шосо.

А.Стрижкова: Мої враження про той концтабірний час відбивалися потім у снах і несподіваних згадках. У дитинстві мені часто снилося обличчя наглядачки.

Вона приходила до мене чомусь в образі персонажа з дитячої казки про Петрушку, неначе вона через вікно хотіла влізти до моєї кімнати. Я починала тоді кричати. Прибігала мама, заспокоювала.

Мої батьки зробили все можливе, щоб я забула, і я справді багато забула.

І якщо б не відбувся у 1988 році наш з'їзд в'язнів фашизму, то, можливо, те, що сьогодні пам'ятається, давно стерлося б з пам'яті.

— Як до Вас прийшло звільнення?

І.Мірчевська: Нас звільнили американці. Я почула про це по радіо. Одразу запровадили суворий порядок щодо німців. Понаклеювали оголошень по-російськи, по-українськи, по-польськи, іншими мовами: німці повинні піклуватися про нещодавніх в'язнів і відповідати за наше здоров'я, життя, повинні одягати й годувати, аж поки нас не вивезуть. І вже не примушувати нас працювати.

Прийшли американські офіцери, скликали збори і запропонували виїхати до будь-якої капіталістичної країни.

Особливо намовляли вивезених з СРСР, казали: там на вас чекають пониження і репресії. Мама хотіла лише повернутися до Києва, бо сподівалася, що тато вже там чекає на нас.

Після того що багато випробувань довелося пройти, в тому числі й фільтраційні табори.

Л.Тарасенко-Залевська: Нас визволили якраз 9 травня. Але напередодні ми вже знали, що наступного дня прийдуть наші.

Начальник табору, німець, був, можна сказати, поміркованим — ніколи нас не бив. А от його заступник — чех-фольксдойч, той бив і мене, й маму.

Так що коли прийшли наші, то німця відпустили, а чеха забрали. А через тиждень нас перевели до фільтраційного табору.

А.Стрижкова: Для мене звільнення з концтабору відбулося не весною 1945 року. Воно потім відбувалося впродовж всього дитинства, інколи повертаючи мене у споминах назад, до тих днів.

До речі, в 1946 році якимось чином я потрапила в документальний фільм, у якому залишилися кадри з моїм номером на руці.

Потім, коли йшла до школи, мама вивела цей номер з руки, щоб діти не чіплялися з розпитуваннями. Ці кадри з фільму мені допомогли, коли у 1987 році вирішувалося питання з мою табірною частиною біографії.

Бо на той момент ніяких доказів мого перебування в Освенцимі, по суті, не було. Саме фільм із моїм номером дозволив знайти документи і навіть фотографії з Освенцима.

— А як Вас тоді зустріли на Батьківщині?

І.Мірчевська: Коли ми повернулися до Києва, у нашій квартирі вже мешкали інші люди. Довгі роки прийшлося поневірятися по різних гуртожитках, аж поки я не закінчила будівельний інститут.

Л.Тарасенко-Залевська: У радянському фільтраційному таборі в Ополі ми з мамою перебували впродовж півроку. Перевіряли й перевіряли. До Києва повернулися аж 2 листопада 1945 року. Наші документи прийняв у репатриційному бюро на Хрещатику майор Руденко і сказав: "Перевіримо". Після перевірки нас направили туди, де ми жили до війни, але квартира була вже зайнятою. Тоді ми оселилися в підвальному приміщенні нашої будинку. Маму влаштували на деревообробну фабрику, а мене — в ремісничу училище...

А.Стрижкова: Наш поїзд, в якому діти поверталися з Освенцима, прямував до Ташкента, де планувалося привести нас до норми. Проте інформація про наш поїзд вже поширилася, було відомо, що поїзд прослідкує через Київ. Мої майбутні прийомні батьки, які працювали в радянських органах, дізналися про це і вирішили мене в дочерити.

— Чи відчували Ви якийсь особливий, можливо, негативний ставлення до себе з боку "совєтської влади", найближчого оточення, колеги по навчанню, по роботі?

І.Мірчевська: А ми з мамою приховали, що були за кордоном. Побудували собі легенду і всім говорили, що під час окупації були в селі Петрівка, біля Києва. Там жили мамині знайомі. Так що в мене в анкетах скрізь було написано... "так як належить"... Аж коли Горбачов прийшов до влади, я почала потихеньку-потихеньку збирати документи про наше перебування в Німеччині.

Л.Тарасенко-Залевська: Нам поталанило на сусідів. Сусіди нам дуже допомогли. А в 1945 році я виїхала заміж, і дуже вдало. У сім'ї чоловіка мені сказали: ніякої роботи, вступай до інституту. Закінчила. Інженер-механік. Проектний інститут. Потім у Москві ще закінчила університет технічного прогресу. Багато їздила в різні відрядження по роботі. І сімейне життя склалося щасливо — діти, онуки.

А.Стрижкова: Упродовж деякого часу після повернення з Освенцима, я перебувала в київській лікарні перед тим, як мене остаточно віддали прийомній мамі. Мама розповідала, що я завжди була дуже витривалою і ніколи не рюмса. Проте, коли до палати заходили лікарі, як згадує мама, я забивалася у кутки і мовчки дивилася на них переляканими очима. А на її запитання, чому не кричу, я відповідала так, неначе їй її застерігала: "Не можна кричати, бо битимуть!" Люди в білих халатах викликали в мене дику паніку.

І все-таки вважаю, що загалом ті концтабірні враження вплинули на моє подальше життя менше, ніж у тих, хто був тоді у більш свідомому віці. Я менше пам'ятала, а отже, й менше потім згадувала. Великою мірою до цього спричинилися мої чудові прийомні батьки — тато і мама, які, по суті, були мені рідними в усьому. Дай, Боже, всім мати таких батьків. Я від самого дитинства знала, що я прийомна донька. Бо куди б не приїхала, куди б не прийшла, — скрізь оцей шепіт: "Це прийомна дочка таких-то..." Або сусіди: "Мама на тебе кричить, бо ти не рідне дитя..." А мама на те спокійно: "Це вони так кажуть, щоб ти мене не слухалась". І питання відпало.

— Чи Вам довелося вже у нашу епоху побувати в місцях Вашого ув'язнення?

І.Мірчевська: Дуже хотіла, але не вдалося. Впродовж багатьох років я розшукувала документальні свідчення про наше з мамою перебування в Німеччині. Все що ми мали, повернувшись до Києва, спалили у Маріїнському парку. Нам порадили: дивіться, щоб до вас не було жодних підстав чіплятися органам, ліквідуйте докази...

Потім через німецький Аролзен і російський Омськ (архіви советських фільтраційних таборів) мені вдалося отримати детальну довідку про те, що нас із мамою було примусово вивезено... У цій довідці також написано, що протизаконних дій проти держави ми не чинили...

Л.Тарасенко-Залевська: Найважливіше, що я уже кілька разів побувала в Лодзі у моєї колежанки з часів табору — Ірени, а вона вже кілька разів побувала у мене. Ця наша душевна близькість дуже допомагає в житті.

А.Стрижкова: Звичайно, я побувала кілька разів у Німеччині і в Освенцимі. В Освенцимі... ну як вам сказати... ходили, дивилися, але нічого не пригадую.

Досі дуже гостро реаую, коли чую німецьку мову. Якось приїхали у відрядження, і нас усіх, хто приїхав зі Сходу — українців, чехів, поляків, розмістили у готелі "Бухенвальд". І раптом чую німецьку пісню і оцей характерний ритм, що вибивається кухлями з пивом під час співу. І тут мені вперше за багато років стало страшно. Я в ту ніч так і не заснула. Добре, що ми наступного дня виїхали назад...

Мені й нині доводиться багато спілкуватися з німцями, особливо у справах нашої Української Спілки дітей-в'язнів фашизму, утвореної 1992 року і в якій я виконую обов'язки заступника голови. Спілкуємося з німцями — все нормально. Але оці їхні пісні у військово-маршовому ритмі не можу витримувати — у мене всередині одразу все холодне...

— Чим зараз серце заспокоюється?

І.Мірчевська: Я почуваю себе цілком задоволеною. У мене чудові діти від першого невдалого шлюбу, але був прекрасний другий чоловік.

Є дві онуки. І так інколи собі думаю: якби прийшлося ще раз прожити з початку, то я б хотіла повторити саме цей прожитий шлях. Я б не хотіла, щоб у мене було інше життя.

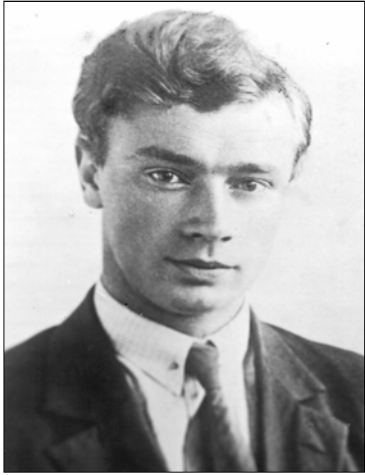
Л.Тарасенко-Залевська: Можливо, моя радість життя підсилюється свідомістю порівняння з тими жаклими днями, яких було так багато. Я почуваюся цілком щасливою. Можливо, Бог дав нам ті випробування, щоб потім винагородити нас.

А.Стрижкова: Ми працюємо в школах, проводимо антинацистське виховання молоді, наприклад, під час лекцій "Фашизм очима очевидців".

Навіть є спільна програма з німцями, які приїждять для цієї роботи в Україну. Після наших лекцій школярі пишуть реферати на ці теми. Сучасне покоління з увагою сприймає наш досвід.

І крім цього мене втішають моменти, коли вдається випросити у якогось чиновника по 50 гривень для кількох 80-річних наших колег, мізерна пенсія яких тримає їх на межі виживання.

● Матеріали підготував **Євген ГОЛИБАРД**

ВІД ПРАГИ ДО ГАРВАРДА

З-поміж тисяч українців, творців нового національного відродження й учасників чергового збройного опору 1940–50-х років, характерно вирізняється Олег Кандиба (Ольжич — поетичний псевдонім). О. Кандиба-Ольжич був визначним поетом свого часу, користувався шаленою популярністю в українській молоді в еміграції та на рідних землях. У його віршах молодь знаходила справжнє життя, енергію, дух боротьби, шляхетність, сталеву віру в перемогу. Він був блискучим науковцем-археологом, організатором різних молодіжних акцій і забав, членом Організації Українських Націоналістів (ОУН).

У першій половині 1920-х рр. Олег Кандиба з батьками ще дитиною залишив рідну домівку і розпочав нелегке життя емігранта-біженця в Чехословаччині. Мусив сам матеріально забезпечувати своє існування в країні, яка пережила Першу світову війну. Продовжив навчатися, вступивши водночас до Українського педагогічного інституту ім. М. Драгоманова (на літературно-історичний відділ) і на філософський факультет Карлового університету (Прага). Крім того, прослухав курс лекцій з археології як студент Українського Вільного Університету (Прага).

У 23 роки він блискуче закінчує Карлів університет, захистивши докторську дисертацію з археології, а в наступному, 1931, році вже працює на посаді керівника археологічного відділу Чеського національного музею. Ще через рік налагоджує зв'язки з Гарвардським

ПОЕТ-ВОЇН

9 червня 2004 року виповнилося 60 років із дня загибелі поета, археолога, діяча ОУН Олега Кандиби-Ольжича. Такі постаті власною кров'ю писали переможні полотна нашої історії...

10 червня у Київському міському будинку вчителя відбудеться літературно-мистецький вечір пам'яті Олега Ольжича.

“Наступний Новий рік святкуємо у Києві!” Цей новорічний тост став своєрідним символом, неначе неодмінним елементом подолання злигоднів емігрантського життя, віри в повернення і визволення України. Ця віра в перемогу сприяла створенню українських громад у Чехословаччині, Польщі, Франції, США, Канаді. Одну з таких громад у двадцятих роках минулого століття творив у Чехословаччині емігрант Олег Кандиба-Ольжич...

університетом і стає співробітником його археологічної експедиції, а в 1936 році отримує запрошення на посаду доцента університету. Опановує дев'ять європейських мов. Його ім'я в 1930-х роках стає широковідомим серед науковців-археологів різних країн.

ПО БОРОШНО І КАРТОПЛЮ...

О. Кандибі вже тоді вималюється успішна наукова кар'єра і перспектива створення власної наукової школи. Однак він відмовляється від подальшої дослідницької діяльності і стає активним учасником українського націоналістичного руху. Це рішення не було випадковим. Воно дозріло вже тоді, коли він, тринадцятилітнім юнаком, перебуваючи з матір'ю в окупованому радянською Росією Києві, змушений був ходити по навколишніх селах, обмінюючи речі на борошно і картоплю й тягнути це все на плечах додому — за двадцять кілометрів.

У школі малий Олежик зазнавав морального тиску через те, що був сином Олександра Олеся — відомого, але затаврованого радянською владою громадського діяча й поета. Він тоді усамітнювався від оточуючих, створив власний духовний світ, свою Україну...

Складними були й передвоєнні роки. На кінець 1930-х рр. в Європі назрівала світова війна. О. Кандиба безпосередньо взяв участь у створенні ОУН — спочатку політичного, а згодом збройного об'єднання українців, що готувалося до війни за власну державу. Організа-

ційні інтереси перекидають Кандибу до Кракова. Тут почалася підготовка до походу-повернення в Україну та Київ.

ПІДПІЛЬНЕ ЖИТТЯ, ПІДПІЛЬНИЙ ШЛЮБ

Творячи збройне підпілля, Олег “спіймав” своє кохання майбутню дружину — Катерину Білецьку (Калинку). Утім, він знав її з п'ятирічного віку. Більше того — був старший за неї на тринадцять років. Однак до цього він ніби не помічав її, аж ось зустрівся випадково у друзів весною 1940 р. й одразу закохався.

На святкуванні Нового (1941) року Олег Кандиба досить оригінально заручився з Калинкою. Після проголошення першого й уже згаданого новорічного тосту “Наступний Новий рік святкуємо у Києві!” рішучим рухом тремтячої від хвилювання руки знову наповнив свій келих, трохи надпив, а потім, поклавши руку на голову Калинки, дав їй допити, промовивши: “За старовинним козацьким звичаєм!” Калинка не очікувала такого “експромту”, але знала цей звичай і не заперечувала. Цікаво, що Олег, заручившись, довго вагався: одружуватися чи ні? І не тому, що передумав чи хотів зрадити, — просто боявся наразити кохану на небезпеку, що постійно переслідувала діячів підпілля. Усе ж таки в 1943 р. вони зважилися на одруження і 2 серпня побралися. Але такі підпільно — підпільним стало все життя Кандиби. Олег приховував одруження від усіх для безпеки коханої. Це було важко, але необхідно.

Українська студентська громада в Празі, 1931р. Олег Кандиба-Ольжич — у верхньому ряду четвертий зліва

ЗНОВУ В СТОЛИЦІ

З початком війни Олег Кандиба, як і інші члени ОУН, виїхав до України “відновлювати Українську державу”. Попри небезпеку й усілякі труднощі восени 1941 р. він таки дістався до міста мрії — Києва. Емоції повернення в рідне місто, столицю, переповнювали О. Кандибу. Він так висловив це в листі до Калинки: “Київ, хоч у руїнах, зустрів нас по-князівському — величчю віків. Кожний камінь зберіг сліди історії. Я живу”.

Відразу ж узявся за створення підпільних структур руху опору. Став керівником ОУН Центральної і Східної України. З його ж ініціативи створюється український представницький (вищий законодавчий) орган Українська Національна Рада, виходить друком газета “Українське слово”. “Скрізь, — як згадає поетеса О. Дніпрова, — де тільки пульсувало українське життя, можна було побачити високого, худорлявого чоловіка в сірому, вітром підбитому плащі, капелюсі та в звичайних грубих черевиках. Цієї людини не можна було не помітити, хоч у нього не було нічого надзвичайного. Але при першому погляді вражали й полонили його глибокі синьо-сірі очі”. Однак навколо — окупанти, арешти, розстріли, брак харчів. Мешкали в неопалюваних приміщеннях...

У кінці 1942 р. нацистський режим цілеспрямовано й відкрито розпочинає боротьбу з українським підпіллям у Києві. Забороняється діяльність Української Національної Ради, припиняють виходи-

ти “Литаври” й “Українське слово”. Більше того — здійснюються широкомасштабні облави, арешти й розстріли. Арештовано й розстріляно всю редакцію “Українського слова”.

ОБЛАВИ, АРЕШТИ, РОЗСТРІЛИ

Загибель О. Теліги для О. Кандиби була особистою трагедією, оскільки це була втрата чудового друга й співника. У березні 1942 р. О. Кандиба змушений удруге і востаннє залишити Київ, а в травні 1944 р. він усе ж потрапляє до рук гестапо. Його кидають у секретний спецвідділ концтабору “Заксенхаузен” — для “особливо небезпечних” (“целленбау”). О. Кандиба не зміг витримати катувань нацистів і на світанку 9 червня 1944 р. після чергового нічного “допиту” помирає, морально не зламавшись. Героїчна смерть поета вразила в'язнів “целленбау”. Поляк Владислав Гураль, єпископ із Любліна, відправив у своїй камері святу літургію за упокій душі загиблого воєка.

Коротким, але напрочуд насиченим став життєвий шлях Олега Кандиби. Він жив за тим принципом, що не можна прагнути власного щастя й достатку в той час, коли поневолена Батьківщина. Він залишиться в нашій історії та поезії воїном, “трагічним оптимістом”, учнем Дмитра Донцова й учителем Празької поетичної школи 20—30 рр. минулого століття.

• **Василь ДЕРЕВІНСЬКИЙ**

ІСТОРІЯ

Починаючи з 1764 року, колоніальна політика уряду Російської імперії щодо України набула радикальної форми. Імператорським маніфестом Катерини II від 10 листопада й сенатським указом від 17 листопада гетьмана України Кирила Розумовського було звільнено від гетьманства, тим самим скасовано в Україні гетьманство як форму державного управління. Для управління Лівобережною Україною та Запоріжжям було створено Малоросійську колегію на чолі з генерал-губернатором графом Петром Рум'янцевим.

У 1765 році Катерина II підписала маніфест про скасування козацького устрою на Слобожанщині, козацькі полки були реорганізовані в регулярні гусарські полки російської армії.

Російсько-турецька війна 1768—1774 років лягла на український народ новим тягарем. У черговий раз, використавши військову майстерність українських козаків, російський уряд виграв війну, але прийняв рішення остаточно знищити військові сили колишньої Гетьманщини, ліквідувавши Запорозьку Січ. Рішення про ліквідацію Січі ухвалили на засіданні придворної ради 7.05.1775 р.

Військова операція проти Запоріжжя готувалася в цілковитій таємниці. Для її здійснення цари-

ОСТАННІЙ ФОРПОСТ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ

229 років тому, 4—8 червня 1775 року, козаки без бою віддали на повне знищення легендарну Запорозьку Січ. У ці дні була проведена військова операція російської армії проти Війська Запорозького Низового і знищено Нову (Підпільненську) Січ. Запорозька Січ перестала існувати.

ця направила основні сили добре навчених частин 1-ої російської армії, що поверталася з російсько-турецької війни: 31 полк і 37 ескадронів (45 тисяч осіб). Командування військами доручили генерал-поручнику П. А. Текелію. Загальна кількість військ, посланих на зруйнування Січі, складала близько 65 000 осіб.

Наприкінці травня 1775 р. російські війська під проводом П. Текелія, поділені на 5 загонів, вступили на Запоріжжя — “для здійснення прикордонної служби”. 4 червня 1775 р. П. Текелій оточив Січ. 300 гусарів та піхотний полк захопили січове передмістя, артилерію, блокували запорозькі гавані й флот.

Текелій поставив вимогу здати Січ, а кошовому отаману з'явитися в табір до нього, і дав запорожцям 2 години на роздуми. Після цього відбулася бурхлива старшинська рада за участю духовенства. Більшість рядового козацтва й дехто зі старшин були за опір москалям. Проти збройного опору виступили кошовий отаман Петро

Калнишевський і більшість старшин. Вони доводили марність кровопролиття при такій переважачій більшості царського війська. Врешті-решт старшина умовила січовиків підкоритися повелінню імператриці, й рада вирішила здати Січ без бою. 5 червня 1775 року, після оголошення указу Катерини II про ліквідацію Січі, трьохтисячна січова залога склала зброю і присягнула на вірність цариці. У цей день була конфіскована запорозька скарбниця, де було приблизно 160 тисяч карбованців монетою. Також захоплено військові клейноди, артилерію, боєприпаси, різноманітну зброю, архів та інші цінності.

Частина старшин (а вища січова старшина — вся) була репресована. Кошового отамана Петра Калнишевського було заслано до Соловецького монастиря, військового суддю Павла Головатого — до Тобольського, а військового писаря Івана Глобу — до Туруханського монастирів, звідки вони вже не повернулися в Україну.

На той час на підлеглих січо-

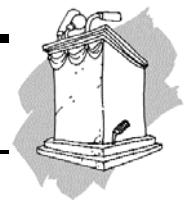
вому управлінню землях було подано 150 сіл, заснованих здебільшого колишніми селянами-кріпаками з усіх регіонів України. Переселенці ставали “підданими Війська Запорозького” і платили до військового скарбу податок. Вони, як багато хто із сімейних козаків-запорозьців, що жили хуторами-зимовниками, займалися хліборобством, рільництвом, садівництвом, скотарством, рибальством, бджільництвом. 1775 року лише на правому березі Дніпра налічувалося 763 зимівники, де мешкали 8684 козаки (не рахуючи членів їхніх родин).

Уся територія Запоріжжя поділялась на 8 паланок (округів): Самарську, Кодацьку, Інгульську, Буггардову, Орельську, Протовчанську, Кальміуську, Прогноїнську. Очолювані полковниками військово-адміністративні управління паланками називалися гардами. Саме Військо Запорозьке складалося з 38 куренів, тобто окремих загонів, які формувалися за земляцьким принципом (наприклад, полтавський курінь, канів-

ський, переяславський тощо). На Січі кожен курінь мав своє помешкання у вигляді казарми на кілька десятків, а то й сотень, осіб. Селянського ж населення було не менше 150 000. Отже, є підстави вважати, що населення Запоріжжя на час ліквідації Січі сягало 200 тисяч осіб. З його повною економічною та політичною незалежністю “под собственным своим неистовым правлением” (вираз того самого царського маніфесту) не могла примиритися російська монархія. Було вирішено заселити новозавойоване Північне Причорномор'я та окуповані землі Запорозької Січі, що обіймали величезну територію пізнішої Катеринославської, а також частини Херсонської, Таврійської та Харківської губерній, більш слухняним, запрошеним з іноземних країн людям. Так з'явилися в цих місцях спочатку серби, потім — німці, болгарі, греки, вірмени, євреї.

Царизм перетворив незалежну козацьку державу спочатку на автономію Росії, а згодом, ліквідувавши своїми указами козацько-територіальний устрій та державні органи управління, на окраїну Росії.

• **Анатолій ГРИВА, Михайло СОПІВНИК**

НАПЕРЕДОДНІ

Двома величезними ложками дьогтю до обережного потепління українських стосунків із Заходом стали вибухи спочатку в Артемівську, потім — під Мелітополем. Хоча про високий рівень дисципліни та боездатності українського війська його головнокомандувачеві Л. Кучмі й без згаданих прикросів говорити під час саміту не довелося б. Урешті, й участь Президента в турецькому зібранні альянсу ще недавно була під знаком питання, офіційне запрошення надійшло за лічені тижні до події. Невипадково ще наприкінці травня польський секретар нацбезпеки Марек Сівец, перебуваючи з візитом у Києві, висловлював побажання про необхідність представництва України в Стамбулі “на найвищому рівні”. Однак іще кілька тижнів тому про такий рівень для Києва не йшлося. Тим часом жоден із візитів до нашої столиці високих західних посадовців не обходився без ввічливого нагадування Леонідові Даниловичу про необхідність відкритих і чесних виборів. Про це говорили всі — від Збігнева Бжезінського до Веслі Кларка, экс-кандидата в президенти США і экс-командувача збройними силами НАТО в Європі. Тема президентських виборів в Україні, напевне, порушуватиметься і в Стамбулі.

Чим іще, крім декларацій, засвідчить глава держави українську рішучість інтегруватися до євроатлантичних структур, наразі невідомо. Крім того, не вдається прозвітувати про успішне впровадження військової реформи: минулого четверга парламент не проголосував за численне скорочення військовослужбовців. Єдиний український козир перед альянсом — це присутність нашо-

ЧЕРЕЗ

го контингенту в Іраку, “гарячий точі”, який судилося “розморозити” діалог Києва з Вашингтоном.

Секретар парламентського Комітету з питань національної безпеки та оборони **Георгій Манчуленко** (“Наша Україна”) припускає, що в Стамбулі Леонід Кучма почує вже знайомі вимоги:

— Ітиметься про свободу слова в Україні, проведення прозорих президентських виборів із рівними можливостями для всіх кандидатів, дотримання прав людини — тобто, всі умови, які ставляться країнам стосовно їх відповідності євро-атлантичним стандартам.

— **Те, що Верховна Рада відмовилася голосувати за скорочення особового складу армії, якось вплине на наші стосунки з НАТО?**

— Звичайно, в альянсі стежать за такими подіями, хоч ми й не зробили офіційної заяви про бажання вступити до НАТО, — є лише декларація. НАТО каже так: ви повинні наблизитися до наших стандартів у галузі оборони й безпеки, а як це робити, вирішує власне українська сторона. НАТО не ставить вимог, щоб ми обов’язково скоротили свої збройні сили, в жодному разі питання так не стоїть. На жаль, в українському трактуванні військова реформа звелася до широкомасштабного скорочення, чим фактично викинули б на вулицю велику кількість військових людей і цивільних службовців збройних сил. Звичайно, парламент не міг підтримати таку ініціативу. Потрібне певне скорочення, але не в такому масштабі, як пропонувалося. Перехід нашого війська на тривидові

ТЕРНИ

Стамбульський саміт НАТО 26—28 червня навряд чи суттєво змінить наші стосунки з альянсом, які мають статус особливого партнерства. Особливість упродовж минулих років полягає у взаємних запевненнях про добрі наміри, що наразі не матеріалізувалися якимись гарантіями чи обіцянками.

збройні сили, як це прийнято в багатьох країнах світу, — це безумовний позитив, за це проголосувала Верховна Рада. Це, власне, й передбачатиме певне скорочення — скажімо, на базі військово-повітряних сил і військ повітряної оборони будуть створені єдині повітряні сили, будуть вивільнятися структури, які до цього часу нерідко дублювали одна одну.

— **Польський контингент в Іраку розширюватиметься. Чи означає це чисельне збільшення нашого батальйону в цій країні?**

— Так питання не стоїть і не буде стояти. Верховна Рада затвердила цифру 1800 чоловік — за чисельністю це сьогодні четвертий контингент в Іраку після США, Великобританії і Польщі. Хоча за-

раз там 1653 особи, всі місця не заповнені. Гадаю, що сьогодні на порядку денному — питання відправлення туди вертольотів вогневої підтримки.

— **Певною мірою українські миротворці в Іраку залишаються заручниками нашого більш-менш стабільного діалогу з Заходом і НАТО, зокрема.**

— Мені важко з цим погодитися. Якщо йдеться про якісь серйозні обіцянки Заходу, то вони можливі лише за умови адекватної поведінки української влади, яка в багатьох випадках не діє в українських інтересах. Коли буде обрано нового Президента, Захід зовсім поіншому розмовлятиме з Україною.

• Людмила ПУСТЕЛЬНИК

САТИРИКОН

ПОДВІЙНА РЕМІНІСЦЕНЦІ

І пішов я тоді до Петлюри, Бо у мене штанив не було...
Володимир Сосюра

Я б сьогодні пішов до Петлюри, Хоч і маю ще путні штани...
Віктор Корж

Є штани ще: у когось протерті, а у декого й путні вони. Та Петлюра — лише на портреті, десь у закутках тьми й глушини.

Бо стараються так самодури, щоби лицарський образ потух, щоб від Симона того, Петлюри, не зосталося й духу довкруг.

Наша воля — хіба на майдані, у пустельних воланнях юрми. Ті штани чи для того нам дані, аби тільки трусити штаньми?

А якщо розібратися добре, ми вже носим штани — не штани. Розгубилось козацтво хоробре серед зайд і своєї шпани.

Пригадалась Охрімова свита. Отака наша доля сама, парадоксами латана-шита: то штанив, то Петлюри нема.

В’януть, мов недосягнуті вишні, наші помисли, мрії, терпці. І штани, шаровари колишні, переводяться на повзунці.

Та невже аж тоді, козацюри, ми відчуєм і сором, і гнів, й подамось до нового Петлюри, — як не стане останніх штанив?

• Анатолій БОРТНЯК

ДУМКИ ВГОЛОС

ФАРБУВАЛИ ЧОРНЕ НА БІЛЕ...

Тільки б радiti: десятки юристів, журналістів, політиків через засоби масової інформації відстоюють честь і гідність двічі невинно засудженого молодого чоловіка, представляючи його усім з найкращого боку. Бо й справді: і судимості з нього знято, й самовідданою працею на високих урядових посадах В. Янукович засвідчив своє право бути серед найвищих достойників країни. Але чи справді?..

От, гадалося, добрий початок; після такого старту переглянуть кримінальні справи ще тисяч і тисяч безвинно засуджених — адже не секрет, якими методами слідчого та судового всесилля користувалися наші каральні органи ще з компартійних часів. Та й нині президентська команда заплямувала себе не однією брудною справою. Про Георгія Гон’гадзе марно вже й говорити, відома також прикра до ганебності львівська історія, коли правоохоронці так вимагали зізнань у скоєнні серійних злочинів від невинного молодого сім’янина, що той не витримав більше двох днів тортур.

А чи захистили бодай одного із простолуду, — скільки їх безвинно страждають?.. А інший колега підхоплює: це захисники такі зараз, а от коли їхній підзахисний та стане президентом, а вони — його командою... То тоді вже геть візьмуть під свій захист увсевладців та олігархів і доведуть законність пограбування нас.

На мене впали обвалом сумніви: невже й далі будуть захищати кількакратно судимих молодиків — адже вони на верхівці нашої кримінально-олігархічної влади дають лад і права, гарантії рівності. Згадався мені давній вірш — наведу його насамкінець:

За щастя, однакове всюди, Боротися нам привелосся: Рівними стануть всі люди! Декому це вже вдалося.

• Микола ПЕТРЕНКО

ЗАКАРПАТТЯ: СМЕРТЬ РЕКТОРА ПІСЛЯ ВБИВСТВА ДЕМОКРАТІЇ

ШОК

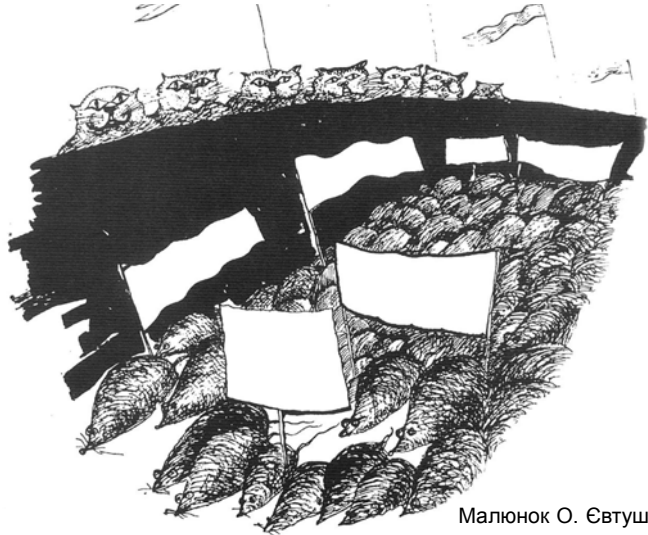
ВИБОРИ В МУКАЧЕВІ ЯК НЕСКІНЧЕННИЙ ПРОЦЕС

Правоохоронці не були оригінальними: на їхню думку, жодних порушень під час виборів не сталося і “все було під контролем”. Казки міліціантів та прокурора не справили враження на нардепів. Незважаючи на спротив “есдеків”, Верховна Рада прийняла постанову, в якій рекомендує Президенту звільнити з займаних посад закарпатського губернатора І. Різака, начальника та заступника обласної міліції і дати оцінку дестабілюючим діям посадових осіб Адміністрації Президента щодо ситуації в Закарпатті. Натяк зрозумілий — оцінити діяльність головного канцеляриста В. Медведчука.

Реакція парламенту викликала істеріку в І. Різака — під час чергової прес-конференції для місцевої преси він бажав подальших поразок Вікторові Ющенку.

Парламент удруге заслухав звіт про мукачівські події. Найбільший резонанс мала доповідь Уповноваженого Верховної Ради Ніни Карпачової. Ніна Іванівна з трибуни Верховної Ради зачитала звернення сержанта мукачівської міліції Джумелі про те, яким чином були викрадені виборчі бюлетені. У ніч після виборів він чергував у мерії, коли прийшли заступник начальника місцевої міліції, помічник виконуючого обов’язки мера, що є членом СДПУ(о), та невідомий йому чоловік (як з’ясувалося пізніше — кримінальний авторитет на прізвисько “Чалий”). Вони забрали ключі від секретної кімнати і наказали сержантам міліції звільнити приміщення. Сержант пові-

Багатостраждальне містечко Мукачеве продовжує перебувати в центрі уваги. Парламент заслухав представників силових структур країни стосовно сумнозвісних виборів, але ситуація на Закарпатті залишається напруженою.

Малюнок О. Євтушенка

домив, що написав заяву заступникові Генпрокурора В. Кудрявцеву, але її залишили без розгляду. 24-річний міліціонер був присутній у гостьовій ложі й підтвердив цю заяву.

Як відомо, Ернест Нусер, що став мукачівським мером унаслідок сфальсифікованих виборів, склав свої повноваження, мотивуючи це загрозою для життя членів його родини. За добу до “зречення” він зустрічався з представниками Ради Європи Ханне Северінсен та Ренатою Вольвенд. Х. Северінсен пізніше заявила, що Нусер склав повноваження не через погрози, а в зв’язку з банальним фальшуванням результатів виборів. Із достовірних джерел стало відомо, що ця відставка була ініційовна особисто Президентом Л. Куч-

мою. Подейкують, що після чергової зустрічі з іноземною делегацією, коли традиційно порушувалося питання Мукачева. Також джерело повідомило, що В. Медведчук навіть не був ознайомлений із цим рішенням Президента і дізнався про це від Різака. Тому терміново було зібрано першу сесію міськради. На ній призначили заступника мера (члена СДПУ(о)), який повинен виконувати обов’язки міського голови. Однак “нашоукраїнці” вже оскаржили це рішення в суді, дію документа призупинено.

ХТО ВБИВ РЕКТОРА?

Тим часом на Закарпатті нова трагедія — недавня загибель ректора Ужгородського університету Володимира Сливки. Він був

знайдений у власному будинку з ножевими пораненнями серця та порізнаними венами на руці — лікарі не змогли йому допомогти, ректор помер у лікарні. Дивною є версія правоохоронців — самогубство. Відома у краї людина, яка мала врівноважений характер, не могла так закінчити життя — такої точки зору дотримується більшість закарпатців. Народний депутат України комуніст Іван Мігович (до речі, професор згаданого університету) відверто заявляє, що покійний ректор зізнався йому, що на нього чинить цілеспрямований тиск правляча в області партія СДПУ(о). Подейкують, що на тепер вакантну посаду претендує брат губернатора. Ще більше атмосферу напружили повідомлення про те, що напередодні смерті до ректора приходив нардеп-“есдек” І. Гайдош із вимогами написати заяву про звільнення, погрожуючи при цьому. Але ректор виявився не поступливим. Про причетність до цієї справи депутата Гайдоша вже повідомила угорська преса.

Підозри викликала медична експертиза тіла покійного ректора — ніхто з її учасників не дає коментарів. Хоча більшість місцевих аналітиків говорять про те, що справжні результати й офіційна версія смерті науковця не мають нічого спільного.

На похороні В. Сливки був присутній і Ернест Нусер. Смерть ректора вразила экс-мера. Принаймні деякі його колеги по обласній раді говорять про те, що Нусер відверто ділився з ними своїми побоюваннями. Бо тепер нібито є загроза і його життю — таким чином хочуть підставити “Нашу Україну”.

• Ірина КОЛЯКА